

eis sprooch

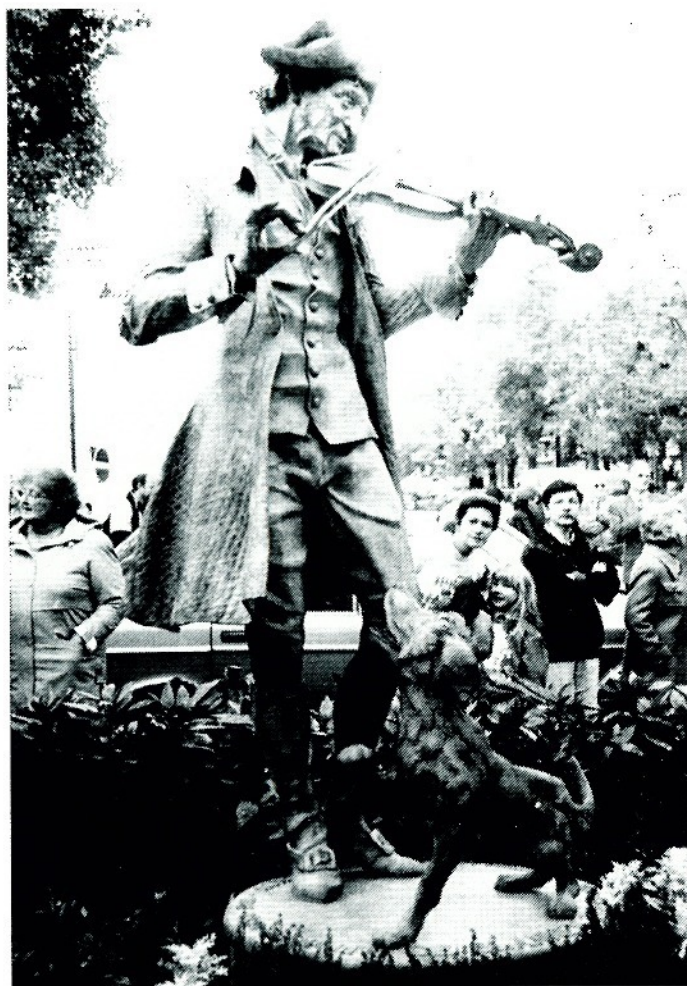
erausgi vun der Actioun Lëtzebuergesch
Lëtzebuerg

4. Trimester
1991

Nei Folleg / 4 Hefter pro Jor, dovun 1 Extra-Serie
Drock: Kremer-Muller & Cie L-3895 Fëiz

Nr 33

D'Actioun Lëtzebuergesch zum Thema «Ausländer zu Lëtzebuerg»	129	R.L.: De Skalp	156
Henri Rinnen: 10.10.1941 — 10.10.1991	130	Pierre Posing: De Renert zu de Panne	156
Monique Hermes: E Monument fir de «Blannen Theis» zu Gréiwemaacher	135	René Kartheiser: D'Schwannen	157
Josy Braun: Aus «Flantermais géint der Owend»	138	hr.: Notizen	158
Tom Thies: Erënnerungen un d'Vakanz bei de Grousselteren (III) D'Affär mam Issi söngem Frang	139	Jeanine Theis-Kauth Neijoëschbréif un d'ei iewescht Instanz	164
Roland Harsch: Dräimol Kleeschchen	143	René Kartheiser: Sylvester	164
...: Den Zinikléschen	143	hr.: Aus dem Bicherbuttek	165
Jhang Jonas: De Konveniat	146	Robert Siuda: Klenggeketen	172
Rita Wennmacher: Dräi Männer am Schnéi	147	Roger Wohlfart: Zeechnung	173
Josy Ourth: Erënnerongen	151	Tit Schroeder: De Waunter as lo Fouermaun	173
hr.: Virun ...	154	hr./J. Theis-Kauth: † Adrien Ries	174
		Marcel Lamy: Stuele fir Veräinsschreiwereien	176

D'Monument vum Blannen Theis zu Gréiwemaacher

Eng Gutt Gesondheet
a vill schéin a glécklech Deg am neie Jor
wënscht d'Actioun Lëtzebuergesch
hire Mëmbren a Frënn.

D'Actioun Lëtzebuergesch zum Thema «Ausländer zu Lëtzebuerg»

D'Actioun Lëtzebuergesch verdaamt, wéi all verstännege Mënsch, dat wat an deer leschter Zäit géint eis auslännesch Matbiirger geschitt as. D'Actioun Lëtzebuergesch wënscht e friddlecht Mateneeliewe vun de Lëtzebuurger mat denen anere Leit vun allen Natiounen, déi hei am Land liewen, Respekt a Versteesdemech vun denen *zwou* Säiten, an as sécher, datt se op déi Manéier gutt Noperschaft hale kënnen, sou wéi et bis elo war.

D'Actioun Lëtzebuergesch huert eise frieme Leit zënter 1975 d'Méiglechkeet gebuede fir *fräiwëllegeis* Sprooch ze léieren, fir hinnen domat ze hëllefen, fir mat äis aner an d'Gespréich ze kommen, dat zu engem frëndschaftlechen, noperleche Liewe féiere soll.

D'Actioun Lëtzebuergesch huert glat a guer näischt mat dene Leit an denen hiren nationalisteschen a rassisteschen Aktiounen ze din a veruurtelt déi mat aller Energie.

* * *

D'Regierung huert an engem Communiqué vum 15. November 1991 ze wësse gedon, datt se weess wat dorëmmer op Plaze geschitt as a geschitt soll sin, munches erzielt gët, wat nët wouer as. D'Regierung wëllt vun de Leit gewuer gin, wat genee a wiirkelech geschitt an datt dat de kompetenten Autoritéite gemellt soll gin.

D'Regierung as fest wëlles mat aller Energie dat ze maachen, wat néideg as, géint déi, déi d'Rou an de Fridden am Land duurch rassistesch a frieme-feindlech Aktiounen stéieren.

Zënter engem Jorhonnert huert Lëtzebuerg gutt a friddlech mat de Leit alleguer gelieft, déi bei äis schaffe kommen an hei liewen, Leit vun allen Natiounen, déi gehollef hun, d'Land dohin ze bréngen, wou et haut steet a wat et as. D'Regierung léisst glat a guer nët zou, datt d'Solidaritéit untackéiert däerf gin, déi d'Land Lëtzebuerg charakteriséiert.

Henri Rinnen

10.10.1941 — 10.10.1991

Personenstandsaufnahme vom 10. Oktober 1941**Zählkarte für Ortsanwesende**

(für alle Personen, eingetragen unter Abschnitt A der Haushaltsliste)

<p>5. Jetzige Staatsangehörigkeit: (wie Spalte 10a der Haushaltsliste; Doppelstaater haben beide Staatsangehörigkeiten anzugeben.) Falls jetzige Staatsangehörigkeit nicht durch Abstammung erworben ist: Art des Erwerbs (z. B. Option, Heirat): Zeitpunkt des Erwerbs: Etwaige frühere Staatsangehörigkeit: Zeitpunkt des Verlustes:</p>	<p>(Dieser Raum bleibt frei)</p>
<p>7. Muttersprache: (In der Regel besitzt jeder Mensch nur eine Muttersprache, in welcher er denkt und deren er sich in seiner Familie und im häuslichen Verkehr am liebsten bedient, weil sie ihm am geläufigsten ist, z. B. deutsch, italienisch, französisch, polnisch. Doch kommen auch besonders bei Personen in gemischtsprachigen Gebieten Fälle von Doppelsprachigkeit vor. Kinder, welche noch nicht sprechen, und Stumme sind der Muttersprache der Eltern zuzuzählen. — Dialekte (Mundarten), z. B. luxemburgisch, plattdeutsch, gelten nicht als Muttersprache).</p>	
<p>8. Volkszugehörigkeit: (Anzugeben ist das Volk, dem der einzelne sich innerlich verbunden fühlt und zu dem er sich bekennt, also deutsch, italienisch, französisch, belgisch, polnisch u. dergl. Die Volkszugehörigkeit ist nicht mit der Staatsangehörigkeit oder der Muttersprache zu verwechseln und kann davon abweichen. Es soll auch nicht die Stammeszugehörigkeit (wie z. B. luxemburgisch, bayrisch, sächsisch) eingetragen werden. Ein Bekenntnis zu zwei Völkern ist nicht möglich. Für Kinder unter 16 Jahren ist die Volkszugehörigkeit des Erziehungsberechtigten bestimmend).</p>	

Viru 50 Jor wor en Dag an eiser Geschicht, wou d'Land der ganzer Welt gewisen huet, wat et as a wat et bleiwe wëllt, datt et e fräit, onofhängegt Land wir, wéi aner grouss(eg)er och. Dat huet et e Jor drop mam Streik vun 1942 absëns bewisen, wéi d'«Wehrpflicht» fir d'Lëtzebuurger ageféiert gouf. An dat as geschitt, wéi en Terrorregime an en Diktator an deem Land sech Meeschter gemat hun. Gewalt an Terror, nom Motto: «Willst du nicht mein Bruder sein, schlag' ich dir den Schädel ein». An dat as geschitt! E puer honnerttausend Leit si schikanéiert, dervun

agespaart, ze Doud gepéngelt, erschoss gin, ouni Urtel a Recht. Leit, déi kengem eppes ze Leed gedon haten, déi sech nëmme gewiert hu géint eng Diktatur, wéi se konnten, déi hir Fräiheet an hiirt Recht behale wollten. Leit, déi nëmmen a Fridd mat all Land an a gudder Noperschaft ze liewe gewënscht hun.

Dat klengt Lëtzebuerg wor jorhonnerte-laang dee berühmten Apel, dee séng Nopeschlänner ëmmer gär gepléckt hätten, keent huet deem aneren en awer vergonnt. Jiddercent vun hinne wollt deen Apel vun

engem Bam, deen an engem Bongert stong, wou aus der natiirlecher Lag eng Festung sech ergin huet, déi mat Krichswierker ausgebaut e «Gibraltar des Nordens» gin as. An et gouf gekricht, fir déi Plaz an dee Bongert ze kréien, an d'Leit an deem kleng Landstreech hun ellen dorënner misse leiden.

Déi Kéier nom éischte Weltkrich waren et déi Belsch, déi déi dräi Beziirker, déi em 1839 bliwwen sin, bei déi belsch Provënz Lëtzebuerg cranzéic wollten. Wéi dat aus politesche Grënn, an och vläicht Näid, nët geschitt as, sollten d'Lëtzebuerger da selwer entscheden, wat se wëllte gin a mat wem se wëllten zesummegoen. Si si bliwwen, wat se du zënter bal honnert Jor waren, e klengt onofhängegt, neutraalt Land. Et as eng Union économique belgo-luxembourgeoise entstanen (1921/22), obschongs d'Leit fir eng Unioun mat Frankräich gestëmmt haten.

Den 10. Mee 1940 as den zwete Weltkrich, ugfaang den 1. 9. 1939, iwwer d'Lëtzebuerger Land eragebrach, bis dohi wor et nëmmen eng «drôle de guerre» gewiescht. Mä du gong de Misär an d'Leed un. De Minett hat direkt vill drënner ze leiden. D'Leit vun do hu probéiert fir aus dem Krichsgebitt erauszekommen, eng ganz Parti sin an d'Frankräich ausgewach, aner, déi dat nët konnten, goufen aus deer Géigend ueter d'Land evaküiert. No enger Zäit konnten se crëm an hir zerschossen Dierfer a Stied hannescht goen.

Sou uerg dat och war, et sollt nach vill méi Ongeheierlechtes an Onerhéiertes an dene 4 Jor dono kommen, wou vum Krich selwer d'Rundstedtoffensiv genannt soll gin, déi d'ganzt Éislek an e Stéck vum Gutland verwouschten a verherge sollt.

D'preisesch Arméi huet d'Leit duurchewech nët schikanéiert an drangsaléiert. Mä wéi d'Zivilverwaltung bis kouw, mat hir e Gauler, du sin de Leit d'Aen opgaangen ewéi Ginzescheken, souguer denen, déi nët ganz géint d'Preisen agestallt waren. Wuel haten d'Leit héieren, wat an Däitschland zënter

1933 geschitt as, mä déi allermeescht hun a konnten sech awer kee richtegt Bild vun deem maachen, wat egentlech d'Nazie fir eng verhuelen, hannerwenneg Band wir.

Vu virera wor Opposition do. Mä datt d'Nazien sech esou géifen opféieren, sech als «Großmacht» alles ënnerwerfe wollten, an Däitschland wëllten opbaue «von der Maas bis an die Memel» an nach méi wäit, mat schrecklechem Terror, domat haten déi wéinegst wuel gerechent. An dach hätten d'Leit et misse wëssen, awer d'Zeitungen — Radioë waren nach bal keng an den Haiser — hun, je no der politescher Faarf, dat wat an Däitschland geschitt as, nët esou duerbruecht, wéi et hätt misse sin. Et kann ee roueg behaupten, datt d'Leit nët genuch Bescheed woussten. Eis Regirung vun deemools huet alles gemaacht, fir deem Noper keng Ursaach ze gin, fir e «béis» ze maachen, wa s'och Spären op Brécke laanscht d'Grenzbaue gelooss hun, souwuel géint d'Preischland ewéi op de Stroosse géint Frankräich, fir nëmmen nët ze weisen, datt et géint déi éischt geriicht wir. Dofir sin d'Noriichten an den Zeitungen esou halwer onschëlleg opgesat gewiescht. Et woussten am Fong nët vill Leit, wat e KZ, wat mat dene Juddeverfolgungen am Fong geplangt wor, wat dat géif heeschen, wa Bicher verbrannt si gin ...

Mä si goufen et gewuer, wéi d'Arméi den 29. Juni 1940 fort war, an d'Zivilverwaltung kouw. Zaldoten hun alt gesot, wat no äis kënn as méi uerg ewéi Krich, an «Ihr lernt noch den Mund halten». Déi latent Opposition, déi bestanen huet, gouf duurch dat, wat «verordnet» as gin, ëmmer méi grouss. D'«Volksdeutsche Bewegung» (VDB) huet Enn Juni 1940 vun Naziunhänger, deer gouf et och, déi ewell virdrun heemlech bestong, ugfaang ze wudder, an d'Leit si gezwonge gin, do «Mitglied» ze gin. Si mussten an hir Versammlunge goen, wou mat Doud an Däiwel gedreet, a gebrëllt, gouf. Et housch: «Erscheinen ist Pflicht». Apaart waren d'Beamte fir d'éischt an der Rei. Wat blouf denen allermeeschten iwreg wéi sech

«fräiwëlleg» an d'VDB zwangen ze loosse, Leit, déi soss kee Wach haten.

Wat alles an deer Zäit vun Fnn 1940 bis den 10. Oktober 1941 «verordnet» gouf, as bal nët opzezielen. Et huet nëmme esou «Verordnungen» gereent (Verordnungen sin Arrêteën, wéi se haut heeschen). Nenne mer jhust e puer: d'Franséisch as iwwerall «ausgemerzt» gin, d'Sprooch vun deer «vernigter Nation», dat «Kauderwelsch» (6.4.1940); 10 Mark huet et kascht, wann een e «Béret» op hat; d'Stroossen- a Geschäftschëlter mussten op däitsch sin; d'Parteien an d'Chamber sin opgeléist gin; de Staatsrot ofgeschafft; franséisch Virnimm a Familjenimm musste verdäitscht gin, wéi Brasseur an Dupont, déi Brauer a Brück sech ëmdeft mussten, Bontemps, wou dat nët méiglech war, mussten en anere Numm sichen ze fannen, soss géng et an de Prisong, d'Schoulschwëstere sin aus de Schoulen erausgeworf gin... Iwwer all dat Geméichels a Gevréckels a Gedéngels kann een an de Geschichtsbücher noliessen.

Viru 50 Jor wor vum 10. Mee 1940 un, déck véier Jor laang, de Preiss an deem kleng Land den Här. Et wor Krich, deen e Mann mat sänge Gesellen ugestiwwelt hat, deen en dausendjäregt Räich wollt schafen, nach méi wäit, wéi vun der «Maas bis an die Memel», mat engem «Herrenvolk», mat rengrassegen Arier; dofir wor keng Plaz an deem Räich fir aner Leit, nët fir Judden, nët fir «Nicht-Arier» an nët fir Oppositioneller. Hien huet d'Welt an e Krich gedriwwen, trotz schmoudege Kompromësser.

Dat kengt Lëtzebuerger sollt och do mat erakommen, obschons dec schwachte Mann him 1939 bei der Jordausendfeier esou e schéinen Tëlegramm geschéckt huet, an deem et housch, séng Onofhängegkeet géif respektéiert. Nun hun awer déi puer Lëtzebuerger nët wollt a säi Räich kommen, si hu sech gewiert, wéi nun emol e Schwaachen sech wiere kann.

Et kann ee sech froen, wat déi Leit, déi haut gutt 50 Jor hun, sech kënnen denken, wat a wéi et du wor. Si hun dervun héieren, si kru-

ten dervun erzielt, kënnen si sech awer virstellen, wat dat wiirklech wor? Si hun et nët um egene Leif gespiert, si hun näischt dervu misse matmaachen, näischt vun denen Ongeheierlechketen erdroe misse. Gewëss, si kréien a kruten dervun erzielt, de Schoulminister huet dëst Jor dem Léierpersonal extra un d'Häerz geluegt, de Kanner dervun z'erzielen, Léierpersonal, wou déi allermeescht dervun et selwer, Gott sei Dank, nët matgemaacht hun. Et as fir déi Leit alleguer, Kanner a Léierpersonal, e Stéck Geschicht, wat der vill vun hinnen nët verstin, well et jo bal nët ze glewen as, wat awer fir déi aus dene Joren eemol zevill wouer as. Verstin si, datt et verbuede wor e Béret opzedoen, nët mci duerft «bonjour» a «merci» gesot gin, datt alles, wat no Lëtzebuerger geschicht huet, streng verbuede wor. Wat wësse si vum «Spéngelskrich», wat vun deem «Sie bieten nicht die Gewähr» — an dat wor nëmme den Ufank vun deem Schrecklechen, wat nach komme sollt.

Den 12. Februar 1941 gouf de fräiwëllegen «Arbeitsdienst verordnet», deen de 25. Mee 1941 obligatoresch gin as... Deen éischte Lëtzebuerger gouf erschoss...

All déi «Verordnungen» wore geduecht, fir eng «Eichschaltung» mam 3. Reich z'erreechen. Nieft denen däitsche Gesetzter, wéi d'Juddegesetz, as dofir e «Sondergericht» geschafte gin. D'Oppositoun géint déi diktatoresch Saachen huet ëmmer méi a méi zougeholl. Wéi wiert e Schwaachen sech géint Terror? Mat Gewalt as do nët vill ze erreechen. Et gouf emol e «Spéngelskrich».

D'Spéngel mam Roude Léiw, déi bei der Jorhonnertfeier — Onofhängegkeetsfeier 1939 — gemat si gin, goufen un d'Knäpplach vum Palto gespéngelt, de Kapp vun der Groussherzogin Charlotte aus de Geldstécker erausgeschnidden, och als Ofzeeche gedroen. Déi Giel, d'Naziën, an d'VDB-Männer hun de Leit se rofgerappt, si hun d'Leit derwéinst zerschloën.

Den 20. August 1940 as d'Gëlle Fra ofgerappt gin, d'Gestapo (Geheime Staatspolizei) huet dun drageschloen, Leit verhaft, et

koumen der op Hinzert an e Konzentrationslager... (Et sief hei op eis Geschichtsbücher an aner Publikatiounen higewisen, wéi: Gilbert Trausch, *Le Luxembourg à l'époque contemporaine* (1975); Rappel, Spezialnummer, 1960, an déi vun 1991.)

Nu gutt. Den 10. Oktober 1941 as eng «Personenstandsaufnahme; Zählkarte für Ortsanwesende» «verordnet» gin. Wat wéi eng onschëlleg «Volkszählung» ausgesi sollt, wor awer mat enger Hannerwengkeet vum Gauleiter koppeléiert. D'Froe waren esou opgesat, datt hien domat e fräiwëllegt «Bekenntnis zum Deutschtum» wollt kréien. De Widerstand wor an deer Zäit virdrun ewell grouss, mä mat deer Aktioun hei gouf en et ëmmer méi; Resistenzgruppe waren entstanen, a se hun hiirt gemaacht, fir de Leit klor ze maachen, wat de Gauleiter mat deer «Personenstandsaufnahme» wollt hun.

Wat bis dohin nët «fräiwëlleg» gezwonge geschitt as, e. a. an d'VDB ze goen, sech fir d'«Deutschtum» ze bekennen, wollt hien, ewéi gesot, hannenrëm faerdeg kréien. Datt Widerstand do wir, huet e gespiert a wor et gewuer gin. An en huet gedreet: Déi de Bou nët ausfëllen, gin «abtransportiert», sin «sofort zu entlassen, noch schärfere Maßnahmen werden ergriffen», d'KZ wir fir déi do.

D'Leit sin dann du den Ziedel ausfëlle gaangen. Et wor jo nët schwéier, unzegin wéi ee géif hieschen, awer mat däitsche Virnimm, wann ech glift! Dem Papp oder der Mamm hire Geburtsdag wor vläicht e bësse méi schwéier, mä bei de Punkte 5., 7. an 8., wou et housch: 5. Jetzige Staatsangehörigkeit; 7. Muttersprache; 8. Volkszugehörigkeit — do wor et fir Faarf ze bekennen! An all dat Gedreets vum Gaulciter, Kreisleiter, Ortsgruppenleiter huet näischt, glat näischt genotzt, méi wéi 90 Prozent hun iwwerall do «Luxemburger, Luxemburgisch, Luxemburger» geschriwwen! Et schéngt, de Volksgenosse Gauleiter wir bal gebascht vu Rose-rei, an den 11. Oktober 1941 as dat Ganz ofgeblose gin. Ganz diplomatesch huet e

probéiert, sech erauszeeien, fir déi Blamage ze verstoppen. En huet geschriwwen: Et waren zevill «Unklarheiten» ënnert de Leit gewiescht, et kënn een de «VDB-Mitgliedern nicht zumuten», nach Lëtzebuerger a Lëtzeburgergesch unzegin, well jo den Anschluss an d'Reich nach nët do wir.

Et war eng Schluecht gewonne gin, déi batterst sollt eréischt kommen: 1942, déi wor nët eleng ze gewannen. Den 30. August 1942 huet de Gauleiter d'«Wehrpflicht» proklaméiert. Hien, dee gesot hat, déi puer Lëtzebuerger bräicht d'Raich nët fir de Krich ze gewannen. Fir d'éischt fir d'Jörgäng 1920 bis 1924, du nach 1925 bis 1927. Et gouf gestreikt, eppes wat bis dohin nach a kengem Land geschitt wor, wou d'Nazie regéiert hun, wou den Nazistiwel getratt huet. Du sin der 21 direkt vum «Standgericht» zum Doud veruurtelt a «standrechtlich» erschoss gin, et gouf ëmgesidelt. Vill Lëtzebuerger hun d'KZer vu banne kenne geléiert... Jore vum Terror!

Et si 50 Jor zënter deem memorabelen Dag vergaangen. Deen Dag gouf als nationale Kommemorationsdag vun all deem Schrecklechen, all deem Uergen, all dem Onmenschleche festgeluegt. Fir déi 50 Jor huet d'Land méi ewéi soss deem Dag ervirgehewen. D'Resistenzorganisatiounen, d'Unio'n, stongen den 10. Oktober 1991 virum Hinzert Kräiz um Nikloskirch, dem Pol Eyschen séng Ried iwwer eis Sprooch as do virgelies gin. An der Châmber wor eng extra Kommemoratiounssëtzung, wou d'Châmberpräsidentin an d'Sprieche vum de Parteien alleguer un deem Dag erënnert hun; et si Blummen a Kränze ueter d'Land bei d'Monumenter geluegt gin, eis Sprooch gouf iwwerall als Identitéitszeeche vun engem Land Lëtzebuerg apaart betount.

Eis Sprooch wor deemools, 1941, vun de Leit «offizialiséiert» gin, laang virdrun, éier se 1984 duurch e Gesetz zer Nationalsprooch déklaréiert gouf. A wéi as et haut mat eiser Sprooch, lo wou se «Nationalsprooch» as? Gët se nët vun Dag zu Dag méi

a méi vernoléiseg? Geet se nët lues a lues zegrond? Wou as de Respekt derfir bliwen? Déi Sprooch, vun där de Robert Bruch (1920-1959) — eise Linguist, deen an de Krich musst goen, fir séng Famill virun der Fmsiidlung ze verschounen, deen zu Tambow am Krichsgefaangelager mat sénge Komerode gelidden huet a gewuer gouf, wat Hunger wir, an 1959 duurch en Autosakzident der Doud fond huet — den Ennersched téscht anere Sproochen nowest?

Wat hien a sénge Schréften ennerstrach huet, gët no an no verwëscht a gläicht sech emmer méi dem Héidäitschen un. Gin nët Dag fir Dag deer Wieder an de Mond geholl, fir déi mir dach en egent Wuert hun? Wat halen déi Jong haut vun eiser Sprooch, jo esouguer vum Kommemoratiounsday? Hätten se soss op dee 50. Dag e «Jugendzuch» an d'Eislek organiséiert? Soll een sech duerwéinst entzannen, iwwer déi Noléissegkeet, déi Nonchalance an der Sprooch?

Solle mer dann nët méi Respekt fir déi Leit hun aus deem leschte Krich, solle mer nët méi Aier fir eis Sprooch hun, déi jo en Hauptargument vun eiser Identitéit as, wéi

een et hautdésdaags iwwerall héiert, wou awer esou ganz wéineg op dat Egent dervu gehale gët?

Gewëss, dat as ewell dacks ernimmt gin, ewell virun honnert Jor, och wéi den Dictionär vun 1906 an 1950 entstanen as, an der «Hemechtssprooch» virun deem leschte Krich, an «Eis Sprooch», gouf nët am Radio UKW an de sechzeger, siwenzeger bis an d'achtzeger Joren dat do nët ervirgehuewen, stongen nët a stin nët Artikelen an den Zeitungen doriwwer, gi mer haut ganz «pazifistisch annektéiert», wéi mer kuurz an enger Zäitschrëft lese konnten...

Wann nun d'Lëtzebuerger selwer nët méi op hir Sprooch halen, se verfiemen a verhoudäitschen — aner menge verfranséischen — loossen, dann as et sécher, datt se «schnell» dat Safft verléieren, dat dës Deg esou «oft» als Identitéit virop ze héieren as.

Sollte mer äis dann nët begannen, eis Sprooch besser kennen ze léieren, hir dee Respekt ze gin, mat deem sech eis Identitéit bewiese soll, déi Sprooch, déi dofir haut vun esou vill ennerstrach gët?

Viru 40 Jor, 1952... gouf de Veräin «Eis Sprooch» gegrënnt, deem d'Zäitschrëft mat deem selwechten Numm erausgin huet.

Dee Veräin bestong bis 1962.

1971 huet d'Actioun Lëtzebuergeresch séng Ierfschaft ugetratt a publizéiert vun deer Zäit un «Eis Sprooch», bis elo 33 Nummern, nieft anere Bicher a Publikatiounen (cf. «Wat huet d'AL bis elo erausgin», 3. Deckelssäit)

Eis Sprooch...

dat as den hellegen Eechebam...

Deen hellege Bam loosse mer nët verschampeléieren...

as dem Vollek säi Geescht...

as d'Lëtzebuerger Häerz.

(*Pol Eyschen: Festried fir d'Aweiung vum Nationalmonument Dicks-Lentz, 11.10.1903*)

Monique Hermes

E Monument fir de «Blannen Theis» zu Gréiwemaacher

*«Ech hu fir jiddereen eng Weis,
gestëmmt as ëmmerfort méng Gei.
Juchhei!*

Ech sin de blannen Theis.»

Esou huet ee vun eisen Nationaldichter, den Dicks (Edmond de la Fontaine, 1823-1891), an engem Gedicht geschriwwen.

Dës Wieder, déi de Schoulmeeschter John Weis vu Gréiwemaacher vertount huet, war fir dee Mann bestëmmt, dee samschdes, de 26. Oktober 1991, an där neier Maacher Foussgängerzon (bei der Dekanatskiirch) e Monument gesat krut: de Blannen Theis.

Wie war dee Mann!

Fir wat krut hien e Monument gesat?

Am Jor 1747, et schéngt Enn Mäerz, koum zu Gréiwemaacher e gewësse Mathias Schou op d'Welt. Aus Schrëftstécker geet ervir, datt dësen «Theis» esou ze soc vun Ufank vu séngem Liewen u blann war.

Wéi eisen Theis erwuesse war, sollt hien en aussergewöhnleche Beruff ergräifen: hie gouf Spillmann.

Wa fréier e grousst Fest an engem Duerf oder an engem Haus war, z. B. Kiirmes, Jor-maart, eng Hochzäit, e Kanddä, dann hun d'Leit e Spillmann gedangt, d. h. engagéiert. Hie sollt d'Vollek amseieren. Op déi Weisen, déi de Spillmann op sénger Gei oder op sénger Harmonika virgespillt an och gesongen huet, gouf gedantz a gesongen. Deemools goufen et jo keng Disquén, keng Cas-setten a scho guer keen Orchester.

(Foto: Jean Welter)

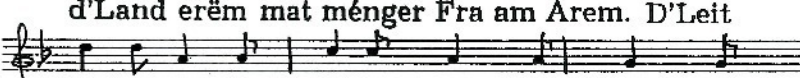

Esou e Spillmann war den Theis vu Maacher. Mat sénger Fraen (hie war zwémmol bestued), as hien zu Fouss oder vläicht och emol mat der Postkutsch duurch d'Muselgëigend an doriwwer eraus gezun an hien huet gespillt a gesongen.

Well den Theis näischt gesinn huet, krut en am Volleksmond ganz séier den Numm *blannen Theis*. An dëse blannen Theis war ee vun denen éischte Spillmänner gewiescht, déi Lidder an eiser Sprooch virgedro hun, soe se. (Bis dohinner goufe bei äis esou ze soen nëmmen däitsch Lidder gesongen.)

De Mathias Schou sollt den 18. Oktober 1824 zu Eech (bei der Stad Lëtzebuerg) ganz arcm stierwen. Séng zweet Fra, d'Barbara Kremer (Déi éischt hat Margarethe Kummer geheescht) huet deemools nach gelieft. Vun hir wësse mer nët ganz vill.

De blannen Theis

 VIRSPILL

Ech zéien uechter
d'Land erēm mat ménger Fra am Arem. D'Leit
kennen all méng fréilech Stëmm, an 't kränkt mech

kee Jhandarem. **ZWESCHESPIEL**

Ech hu fir jiddereen eng Weis, gestëmmt as ëmmer-
fort méng Gei. Juchhei! Juchhei! Juchhei! Juchhei! Ech

sin de blannen Theis. Juch- sin de blannen Theis (Jicks)

Wann ech an enger Uertschaft sin,
dat brauch keen auszetrommen.
D'Leit gläich op allen Dire stin,
an d'Kanner ëm mech kommen.
Well jidderee verhält méng Weis,
an alles schwätzt vu ménger Gei.

Juchhei!
Ech sin de blannen Theis.

Op kenger Houchzäit war nach Freed,
wann ech nët drop gesongen.
Op kenger Kiirmes, wäit a breet,
gët ouni mech gesprongen.
An alles danzt no ménger Gei,
well alles laacht fir jidder Weis:

Juchhei!
Ech sin de blannen Theis.

MUSEK John WEIS 5/11/90

Awer richteg dout as de «Blannen Theis» bis haut nach nët, soss géif jo kee Mënsch mei vun him schwätzen...

Ufanks dëses Jorhonnerts hat de Maacher Distriktsarchitekt a spéidere Staatsarchitekt Karl Arendt (1825-1910) op eemol erausfond, dee «Blannen Theis» hätt a Wiirklechkeet Mathias Gelhausen geheesch. Esou steet an der «Portraitgalerie» (Bd. 3, 1908, S.94). Dat war awer vläicht de Schouster an Dichter Johann Gelhausen, genannt «blanne Pully», dee vun 1811 bis 1874 zu Maacher gelieft huet.

Eréischt 1930 sollt dank dem Leo Senninger (1896-1974) endlech feststoen, datt dem Dicks säi Spillmann, de «Blannen Theis», wiirleech de Mathias Schou vu Gréiwemaacher war.

Déi eenzeg «Foto», déi mer vun eise Spillmann hun, as eng Bläistëftzeechnung, déi an eise Staatsmusée hänkt. Si as och gebraucht gi fir op dee Käppchen, deen d'Lëtzebuurger Post den 29. Abrëll 1974 fir den 150. Doudesdag vum blanne Spillmann erausgin huet (cf.: «Eis Sprooch» 4/1973).

Matzen ënner dem Vollek...

Déi Maacher haten d'Chance, elo eng schéi Statu vum «Blannen Theis» ze kréien. Et as dee bekannte Kënschtler Will Lofy («Den Hämmlsmarsch» an der Stad, «D'Botterfra» zu Ettelbréck, «D'Maus Kätti» zu Munnerëf), dee se gemaach huet an et dierft ee roueg behaapten, datt se wonnerbar gero-den as.

Wéi d'Statue fir d'éischt gewise gouf, et war de 26. Oktober, an déi nei Maacher Foussgängerzon sollt an engems ageweit gin, du war e gellecht Volleksfest an der Museluertschaft. De Maacher Buurgermeeschter an Deputéierten Norbert Konter huet un eng populär a legendär Figur crënnert. D'Maacher Musek huet gspillt, d'Muselfénkelcher an de Gesank hu flott Liddercher gesongen, och där, déi de «Blannen Theis» scho kannt hätt: «Den Éim Steffen», «D'Meedche vu Gützen». An et huet ee

(Foto: Luss Urwald)

Den N. Konter, Buurgermeeschter, hält séng Ried.

wiirleech gemengt, dee blanne Spillmann misst op sénger Gci begleden...

De Premier- a Kulturminister Jacques Santer huet vun eiser Identitéit a vun deem, wat d'Séil vum Vollek ausmécht, geschwat.

Och dem Jean Welter séng flott Broschür «Auf den Spuren des Blannen Theis» gouf bei där Geleënheet gewierdegt. An déi vill Leit, déi op Maacher komm waren, hu sech bei engem gudde Pättchen, bei enger Coupe Champes oder bei engem Humpe gefreet. Jo, et gouf esouguer gesongen... «Esou e Fest as nëmmen an esou enger schéiner Foussgängerzon méiglech», sot de Minister Robert Goebbels ganz richteg.

Elo steet de «Blannen Theis» bei der Maacher Dekanatskiirch, beim Stadhaus a bei der Maartplaz an e «kuckt» an déi nei Foussgängerzon. En as matzen ënner deem lëschtege Vollek, dat hien esou gär hat. An dohi passt eisen einfachen, intressante Spillmann och... En as jo nët fir näischt an déi ganz grouss Lëtzebuurger Litteratur agaang:

«Gelt, Monnonk, sot de Fiisschen,
nu felt Iech nach eng Gei;
Dir stéingt mam blannen Theis nu
jo prächteg an der Rei.»

(Michel Rodange: «Renert», XIV. Gesank)

Josy Braun

(aus engem Buch, dat am Fréijor erauskënnt : Flantermais géint der Owend)

Ikarus

New York,
World Trade Center,
en Owend iwwert de Stären.
Méng Gedanke fléien sech fräi
a klaken
an dausend Fënsteren
aus Sécherheetsglas.
Fiedern a Plommen
um Buedem
vum Restaurant,
ech weess nët méi
mat wéivill Stären.

D'Baach

Eng nei Fabrek
laanscht d'Bach.

Ech halen op
mat schreiwen.
Ech man aus dësem Blat
e Schëff.

D'Baach schläift hir Waken
och dann nach,
wann d'Kamäiner
well laang gefall sin,
an de Bësch rëmkënnt.

Schwamm wäit,
Pabeierschëffchen !

Wech man

Eng Feescht huet e Lach.
Een Aarm as kapott.
Hie seet:
Gehei d'Popp
an d'Pubell !

Ech quëtschen d'Popp
an de vollen Emer.
D'Popp jäizt.

Nuets dremen ech
vun der Popp
ouni Kand.

Tom Thies

Erënnerungen un d'Vakanz bei de Grousselteren (III)

D'Affär mam Issi séngem Frang

Fir datt déi Leit, déi no 1940 gebuer goufen, verstin, wat ech hei wëll soen, muss ech e puer Explikatiounen gin. Ech hun ugaangs gesot, datt ech hei vun den drësseger Joëren, aus de Joëren vun der weltwäiter Krisis, schreiwen. D'Leit hun näischt verdéngt, déi allermeescht hate keng Aarbecht, d'Suë wor rar: esou gesinn, hat keen éierleche Mënsch e Frang fir sénge Kanner ze schenken oder muttwëlles ewech ze geheien. Mäi Papp huet deemools bäispillsweis sechs- bis aachthonnert Frang verdéngt, deemno wéi de Mount wor; mat Nuetschicht a laangen Tour. Domat huet en da séng sechskäppeg Famill (no 1937) erhal, ouni all dat anert. E Frang fir Schnekereien as kees iwreg bliwen. D'Kanner sin emol nët mat Suën an de Buttek geschéckt gin, well d'Mamme gefaart hun, se kënnten e Su verléieren. D'Aarbechterfamilje sin zu 90% op d'Buch kafe gaang an hun all zéng Dg bezuelt.

Och um Duerf woren d'Suën nët sou vëlleg, wéi dat haut de Fall as, a Bauereleit hun nët liicht Geld verschenkt. Sou hätt jo och all Mënsch sech gefrot, wéi e Jong, wéi den Issi zou engem Frang kënnt kommen.

No dem Kuelenhaff-Anna séngem Besuch bei der Kiirch, a séngem Gejätz vun engem Frang, hate măr Näischnotze séier eraus, datt den Issi de Frang nach misst hun. Et wor elo beileiwen nët csou, datt măr dem Issi de Frang nët vergonnt hätten, ower et wor droleg, datt den Issi, deen all Dag e Frang hätt kënne hun, wann en et verstan hätt séng Aarbechskraaft ze verkafen a réigelméisseg ze schaffen, engem Mënsch op eemol e Frang gefrot sollt hun. An dat och nach bei deër knéckeger Kuelenhaff-Madame, déi loiwer en Zant wéi e Frang verluer huet.

Deen Dag nom Issi séngem «Sënnefall» sutze măr Näischnotzen op der Kiirchmauer ze biichten, well den Issi kourm vum Trommeschbauer hier laanscht d'Schoul. Séier hu mer äis hannert d'Lannebeem verstoppt, bis den Issi erlaanscht wor, deen, op dem Seler Méchel säin Haus zougeschreckt as.

De Seler Méchel wor e klengen, flécke Männchen, deen nëmmen zwou Passiounen hat: séng Aarbecht, Seler, wéi den Numm et seet, a séng Tubaakspäifen, vun denen der e sëllegen a séngem Atelier, an och do bausen ërem louchen. Hat en eng verluegt oder verluer, huet en nët laang no enger aner ze sich brauchen: dack huet en eng erëm fond, déi en ewell laang vergiess hat.

Ower, wat hat den Issi bäim Seler Méchel ze sichen? All Kand am Duerf wosst, datt den Issi an de Seler Méchel sech nët riche konnten, well den Issi dem Seler Méchel vill ze lues wor, an den Issi, viru Joëren, de Méchel bei enger prësséierter Aarbecht am Plang gelooss hat.

Et wor also kee Wonner, datt măr Bouwen esou séier, wéi et äis méiglech wor, hannert dem Issi hier geschlach sin, fir ze luussen, wat den Issi bäim Méchel wollt.

Wéi den Issi um Méchel séngem Terrain wor hu mer äis an den Hoen an am Geträisch vum Kiirfeschpad verstoppt, a konnten alles genee gesinn.

Wéi den Issi sou no um Méchel dru wor, datt deen en héieren a gesi konnt, huet den Issi gemeet, wéi wann en eppes verluer gehat hätt an elo géif derno sichen. Den Issi as nach laang nët sou domm, wéi en ausgesäit, hu măr bäi äis geduecht.

Huet den Issi bis beim Seler Méchel säin Atelier ëmmer op dem Buedem gesicht, bis en op eemol, ouni ze zécken, op en Dësch zougeschréckt as an do cppen ewech geholl huet, an hellewech an d'Täsch gestach huet.

Munnecheree wär elo séier fortgelaf, nët esou den Issi. Gemitterlech geet dien op de Seler Méchel zou. Wor dat clo Frechheet, Dommheet oder wor en esou schlau?

De Seler Méchel huet nëmmen eng Kéier kuurz vu senger Aarbecht opgekuckt, huet dem Issi d'Zäit nët gelount, en ower och nët fortgeschéckt. Jo, en huet sech emol nët gewonnert, datt den Issi no Joër an Dag nees bäi em opgedaucht as.

Mär Bouwe sutzen nach ëmmer an den Hoen, ouni ze wëssen, wat den Issi dem Méchel geklaut hat. Sollte mer eis Stopp verlossen an dem Issi no, fir gewuer ze gin, wat en dem Méchel ewech geholl hat? En etlech Minutten hu mer berotschlot an hun äis gënegt, datt mer dem Issi këng Schan maache sollten. Eréischt, wann den Issi de Méchel verlooss hätt, wollte mer em nogoën an en zwéngen dat crëm ze gin, wat e geklaut hat.

Tjëft, mer haten nët opgepasst! Wéi mer mat eiser Brotcrei fäerdeg woren, wor den Issi verschwonn. Well mer nët wollte gesi gin, hu mer e grouse Bou maache mussen.

Wéi d'Hännessen et bal ëmmer hun, sou hate mer och hei Gléck (?), well wéi mer erëm bäi d'Kiirch koumen, stung den Issi virun der Epicerie vun der Witfra Schmit, op déi mer gaangs, wéi wann näischt wär, higrëppelt sin.

Den Issi, dee jo nët wousst, datt mer säi Geklauts an Uecht geholl wor frou äis ze gesinn. Jo, et huet esou ausgesin, wéi wann em eng schwéier Laascht gëng vum Häerz falen. Gaangs hu mer gefrot, wat en da gëng virun der Epicerie man, an den Issi huet gemengt: «Ech wollt mer e Pak Tubak kafen!»

«Tubak, — Tubak?», hu mär véier, wéi aus

engem Mond gefrot, «wat wëlls Du da mat Tubak, Du fëmms jo guer nët!»

«Ma, de Seler Méchel huet mär eng Päif geschenkt, an elo wëll ech Tubak», huet den Issi gelun.

«Weis emol déi Päif heihin!», huet de Rosch ordonnéiert. Den Issi huet dann och gaangs, wann och nët begeeschtet, eng al Päif aus senger Boxentäsch gekniwwelt. Dat wor et, wat den Issi bäim Seler Méchel matgoe gelooss hat? Mäi Gott, en hat dem Méchel kee Verméige geklaut. D'Päif wor ural, hallef verbrannt an ewell laang nët méi gebraucht gin. Sou hu mer dem Issi d'Päif crëm an d'Täsch gedréckt. «Géi kaf der dain Tubak», sot ech, «mär gin elo heem!»

«Awer neen», huet den Issi gebiedelt, et as méi wéi sécher, datt Schmits mer keen Tubak gët, géi du! Hei as de Frang, an da sees de den Tubak wir fir dāi Grousspapp! Den Issi hat mat enger Stëmm geschwat, wéi wann et geheescht gehat hätt en «décke Coup ze landen», an hat mer de Frang schons an de Grapp gedréckt. Ech muss iech et soen, et wor mer bei deër Saach nët ganz gehier: wat gëng mäi Bop soen, wann e gëng héieren, datt ech a senger Numm Tubak kaf hätt? Zodi gëng et gin, dat war sou sécher, wéi d'Amen am Gebiet; eng Strof gëng et gin, a mäi Bop huet nëmmen eng Strof kannt: Zwaangsaarbecht! An eng Aarbecht hat mäi Bop bis elo och nach ëmmer fond. A wat géif et eréischt gin, wann deen topegen Issi an enger Scheier géif fëmmen? — nët auszedenken...

Fir all deem ze entgoen hun ech alt emol nec gesot. Mä méng Komeroden hun esou laang u mäi Courage, deen ech nët hat, appelléiert, bis ech dem Issi säi Frang crëm am Grapp hat.

Lues an onsécher gin ech op d'Epiceriesdir lass an era bei déi al Madame Schmit, an hun e Pak Tubak gefrot: wat fir eng Mark hätt ech nët kenne soen, dat war och guer nët néideg, well d'Madame Schmit huet mer gaangs e Pak «Forum» virun d'Nues geluet,

sou datt ech se blöd bekuckt hun. Wéi se do nach e Pak derbäi geluet huet, wor ech, wéi aus dem Haischen. «Huel se roueg, mäi Jong, däi Bop hält der ëmmer zwéin, dann huet e fir eng ganz Woch», hun ech d'Madame Schmit vu fären héiere socn. Wéi ech dun de Frang op d'Téik geluegt hun, huet d'Schmits mech duerech hire bëllegen, nët méi ganz proppere Brëll bekuckt, wéi wann se géif u ménger Schiirbel zwiwelen: «Wat soll dat do da gin, wann et fäerdeg as? Däi Grousspapp weess dach gence, datt ech em nach Suë schëlleg sin, wéins der Schubbar! Hei huel Däi Frang erëm, mäi Jong, ech méngen, den Tommes gët al!»

Do hat ech zwcërlee Zalot! Ech konnt dach dem Issi säin Tubak nët op mäi Grousspapp opschreiw loossen: wann ech awer bezuele géif wär d'Madame Schmit elle beledegt, a géif de Bop zur Rieds stellen. Ech stuch a schlechte Schung an Huesen. Fléck hun ech dat gemaach, wat kleng Bouwe bal ëmmer an esou engem Fall maachen: hun déi zwéi Päckelcher Tubak crwëscht, déi jo zesummen e Frang kascht haten, a mech séier ewech gemaach, iwwerdeem d'Madame Schmit mer nogeruff huet: «Jong, déng Suën, Jong, huel däi Frang mat!»

Ech hun näischt méi héieren, ech wollt näischt méi héieren, ech wollt nëmme fort, sou séier wéi méiglech.

D'Bouwe vun haut, wäerden ouni Versteedsdemech laachen an de Kapp rëselen, ower deemools wor et esou. Et wor nach vill méi wéi eng Sënn, ouni Uerder vun engem Erwuessenen, Tubak an Zigarette mat Fixspéin an der Täsche ze hun, a bäim klengsten Zupsong dee Jéngelchen kënnt déi Wuer fir sech selwer kafen, as schons duer gaang fir mat engem kräftege Fouss bei den Aasch zur Buttécksdier eraus ze fléien.

Duerfir hun ech mech och elo séier ewech gemaach, well mam Jong vun der Madame Schmit wor nët gutt Kiischen iessen. Ech sin an engem Stéck bis bei d'Kiirch gelaf, ouni eng Kéier ëmzekucken, ouni ze wësen, op déi aner nokéimen. Laang hun ech

awer nët bräichen ze waarden, well déi jo all wollte wëssen, fir wat ech sou séier fortgelaf wär. Ech konnt och nët vill verzielen, well sech jo alles ëm d'Päif gedréit huet, déi den Issi gaangs ëmständlech, wéi all Päifcëmmmer-Unzéckert, gestoppt an ugefaang huet. En Houscht, deen all Profi-Asthmatiker mat Bewonnerong erfëllt hätt, huet dem Issi séng Broscht verlooss, sou, datt ëm d'Tréinen an d'Ae geklomme sin.

Där sot et. Mär Bouwe woren all Expären am Päifcëmmen an hun dem Issi nët nëmme gutt Rotschléi gin, nec, mer hun em et och praktesch virgemaach, a, well jidder een et wollt besser wëssen, wéi deen aner, as d'Päif, méi wéi sécher zwou Stonne laang nët kal gin.

Zënter engem gudde Strapp wor ech, ouni datt ee vun denen aner eppes gemierkt gehat hätt, well déi jo nach ëmmer mat der Päif an dem Tubak ze dun haten, roueg gin. Mäi Gott, wéi wor et mär schlecht! Lues a roueg, wéi e verwonnt Béischt, hun ech mech hanner d'Kiirfechsmauer geschlach, an do am Geträisch mäi gepéngte Mo eidel gemaach, éier ech daierlech bei d'Grousseltere getrëppelt sin.

Mäi gepéngte Mo wor elo eidel, ower nët mäi schweiert Häerz erliichtert. Dat wor nach ëmmer bis zum Iwwerlaffe voll, well ech jo dem Bop nach allerhand ze beichten hat. Wat géif de Bop soen, wann e vun Tubak an dem Gefëmmes géif héieren?

Um Wee, fir bei de Bop, hun ech mer iwwerluegt, ob et nët besser wär, fir ouni ze zécken, mat deër Saach erauszerécken oder nët, sollt ech waarde bis de Bop et vun drëtter Säit gewuer géif? — Nee, gaangs muss esou eng Saach an d'Rei gemaach gin!

Ower, esou eppes as guer nët sou lücht, wéi een dat kënnt mengen. Mat all Schratt, deen ech méi no un d'Hausdir kouw, as mäi Courage méi déif an d'Box gerëtscht, a wéi ech d'Klensch am Grapp hat, wor ech sécher, datt et vill besser wär emol ofzewaarden — Vläch — mar de muergen? — Oder sollt de

Bop schons eppes wëssen? D'Duerf wor jo sou kleng, do konnten sech Topegkete séier crëm erzielen.

Fir an deem Fall, wou de Bop schons alles gëng wëssen, sécher ze gon, hun ech gwaart, bis de Bop bäi der Bom an der Kiche wor, éier ech era gaang sin, well et wor eng gutt Berouegongspëll ze wëssen, datt, d'Bom mer gëng hëllef, wann de Bop sech ze vill iergere gëng.

Genec, wéi ech mer et geduecht hat, sutzen d'Grousseltere beim Kichendësch. D'Bom huet dem Bop bei iirgendenger Berechnong gehollef an hu jhust eng Kéier kuurz opgekuckt, wéi ech propper gewäsch cra kouw. Mei, et wor mer gaangs vill besser — se wossten nach näischt!

Hu se dann nët gesinn ewéi daierlech, datt ech wor? Sécher nët, well d'Grousseltere wor spuksam Leit, déi nëmmen eng schwaach Bir an der elektrescher Luucht haten, an d'Fënstere waren däärmoosse kleng, datt schimmreg Ecken an der Kiche bliwwe sin, an där een ech mech verkroch hun, fir nach eng Kéier ze iwwerleën, ob ech sollt mat der Faarf craus. Ob ech sollt mam Issi séngem Frang, dem Tubak oder dem Gefëmms ufänken? Ech si mat näischt, nët direkt, nët bäim Nuetiessen an och nët virum Schlofegoen erausgeréckt. Am Bett huet mech d'Hoffnong, datt déi bal uechzeg Joër al Witfra Schmit, déi ganz Saach vum Tubak an dem Frang vergiesse kënnt, an ech hu geduecht fir mäi Bop eng Zäit laang vun der Madame Schmit ewech ze halen.

Naiv, wéi nëmmen en elef Joër ale Béifche ka sin, hun ech dee Muergen duerno mäi Bop gefrot, ob en näischt aus der Epicerie bräicht, ech wär gär bereet him dat sichen ze goen. Mäi Bop wor paff, huet iwwer d'Glieder vu séngem Brëll gekuckt a mam Kapp gewénkt, sou wéi en et bal ëmmer gemeet huet, wann em eppes gelunge virkoum oder iwwert eppes ferm huet missen nodenken, dann huet e säi wäisse Kapp, op deem schons bal kéng Hoër méi waren, gerëselt: «Nec, mäi Jong, ech brauch näischt — awer,

wat méchs Du dann am Magréit séngem Buttek?»

«Ech, ech, näischt», hun ech getuddelt, a konnt nët verhënnere, datt mäi Gesiicht rout ugelaft as, sou datt een hätt kënne mengen, et wär eng iwwerzeideg Tomat. Sécher, et wor mer vill besser, wéi deem Dag vir-drin, mäi Gesiicht hat séng normal Faarf erëm, ower deem alen erfuerene Mann wor ganz sécher opgefall, datt ech rout gi wor, och wann ech et nët an Uecht gcholl hat, awer et hätt mech missen alarméieren, wéi mäi Bop gesot huet: «Géi spillen, loos mech mat Rou, ech hun haut nach vill Aarbecht!» Datt de Bop vill Aarbecht hat, wor näischt Neies, awer fortgeschéckt hat e mech nach kees. Wär ech nët sou begeschtert gewiescht fir séier fortzecommen hätt ech dat mierke mussen — ower esou, a ménger Dränglechkeet, hun ech näischt gemierkt, nët nogeduecht.

Séier, fir de Grousspapp ze séier, hun ech mech ewech gemaach. Mäin éischte Wee wor bäi de Gréngen. Um halwe Wee as mer den Héng, de Fils vum «Strahls-Mich» begéint, dee mat zwéi geblummlechte Baken dorëmmer gelaft as. Ënnerwee huet e mer mat krëscherlecher Stëmm verzielt, wéi en zou sénge bont gefierften Aen a Bake kouw: Dohem, an hirer Kichen wor dem Héng dat selwecht geschitt, wéi mir hannert der Kiirfchmauer, dobäi hat säi Papp, deem eng gutt Nues hat, geroch, datt säi Jéngelche gefëmmt hat, an et em duerfir elo schlecht wär. De Strahls-Mich hat nët laang gezéckt a séng Hänn iwert dem Héng séng Bake sprange gelooss, déi sech duerno schéi gréng, blo a rout gefierft haten. Wéi den Héng mer dat alles verzielt hat, huet e sech ferm iwwert dee saudommen Issi mat séngem domme Frang, där dreckeger Päif an dem bëllegen Tubak ausgeloooss. Ech awer hun heemlech gemengt, datt nët den Issi deem Dommste gewiescht wir, mä mär selwer, déi sech ëmmer an iwwerall fir hell Käpp gehalen hun. Ech wor och heemlech jalous op den Héng — dien hat schons séng Strof ënner Daach — an ech?

Roland Harsch

Dräimol Kleeschen

Virwuert

Dem Auteur séng Trias – dräi Erzielgedichter am Vollekstoun – verbënt e roude Fuedem, deen aus dem Kleeschen séngem Rack gezun as. (Och dese Rack as scho laang fuseleg gin.) Et dréit sech awer hei – an dat soll däitlech gesot sin – nët em Texter, déi dat Hellegst, wat mer zanter jee hun, de Kleeschen, duurch de Bulli, oder sollt ee soen: duurch de Matsch, zéie wëllen, mä jhust de Konträr, em Texter, déi op «Abus-en» hiweisen am Zesummenhank mat deem hellege Mann. An am iwegen: et muss een och hei differenzéieren.

Deen éischten Text weist ganz däitlech, zu wat datt et féiert, wann een de Kleeschen op eng bëlleg Aart a Weis zu repressiven Zwecker wëllt imitéieren. Da schléit déi Absicht dialektesch subtil an hire Géigendeel em: Autoritéitsgewënn gët ugestrief, Autoritéitsverloscht as d'Resultat. Verschleierung (de joviale Kannerfrënd gët de Kanner verbeemlecht) verwandelt

sech eenzock an Opklärung: dat do as nët dee richtege Kleeschen! 'T as schons symbolesch ze verstoen, wann de Bok jhust um Luster hänkebleift, an dem Bop séng plakeg Kopp am ganz helle Liicht opblénkt.

Dat zweet Gedicht as vill méi harmlos an entspréngt engem gesonden, wann och liicht infantile Wonschdenken. Der Infantilität vun deem Wonschdenken entsprécht eng betount kannreg Sprooch.

Dat drëtt Gedicht kann nëmmen dee verstoen, dee méi oder manner treie Nolauschterer vun 92,5 as. Mä déi Minoritéit weess, op wat ech uspillen, weess wat et heescht, wann d'Dommeheet jäizt, a weess an deem spezielle Fall, wéi een d'Kanner an d'Kandheet verkafe kann: fir domm a fir zerguttst!

FEUILLETON.

DEN ZINIKLÉSCHEN.

(Tempora mutantur, nos et mutamur in illis.)
Aner Zeiten, aner Leit.

Den Ziniklésche klappt un d'Dir,
Eng golde Këppchen ob der Stir;
E frët: as d'Kennche' braf a weis,
Da' bréngen ech him Spillzeis.

An aller frë as d'Kennchen ob:
Et huët eng Géllecht, 't krüt eng Popp,
E wë eng Brësché, mat dem Wuol,
Mam Kléd vu Spëtzt nom neie Stool.

An d'Zéit fergët, 't kënnt den Néklosz,
An d'Spil an d'Popp si' lang verlösz:
Et botzt séch léver, oft et frët,
Wat füm Gesticht de Spigel sét.

Et schwëtz vu Kléder, Hut a' Schal,
Et as eng Joffier, 't danzt um Bal;
Séng Ae blienken frä a gröss,
A' müdchem Hërz si ma'n eng Glöss.

Dann denkt et oft un d'Kannerzéit,
Wë d'Popp als Bräit'et séch gesët,
A' klappt den Husécher un d'Dir:
Këng Peppche, rift et, bréng du mir;

So dem Néklosz, et wier mer lëf,
Wann hién e' Mënnche' bréngt gëf,
Frö wier ech wë eng Kinigin;
Ma net fu' Liefkuch darf e sin.

Demaskéiert

Lo as en do, dee groussen Dag:
de Kleesche kënnt bei d'Famill Raach!
An d'Kanner setzen an der Stuff —
De Papp deen huet se rageruff.

Dat krappegt Liss, dee frechen Tun,
't as hinnen lo nët méi eendun.
Si hun dacks matence gestridden:
't wor meeschtens Krich, a sele Fridden.

Mä huet deen hell'ge Mann dat héiren,
wann si sech sou dernieft opféiren?
Abec, lo stellt et sech eraus:
de Kleesche kënnt lo gläich an d'Haus.

«So lauschter, huet et nët geschellt?»
«O, huet en sech lo ugemellt?»
«Bleift hei!» — de Papp geet selwer
[kucken:
An durech d'Kanner geet en Zucken.

Se hale béid den Otem un,
dat krappegt Liss, dee béisen Tun.
Lo geet d'Dir op, wic kënnt eran:
dee léiwe Klos, deen hell'ge Mann.

A sénger Hand e gëlle Staf,
e laange Rack vu roudes Faarf,
an och e laange wäisse Baart —
O, wat hun d'Kanner do gefaart!

Ganz lues och schracket en op se duer;
séng Min as eescht, säi Bléck as stur.
Si fron sech: wat géif hien lo son.
Si kënnen et nët méi erdron.

Mä wat lo kënnt, 't as kaum ze denken —
Säi Bok dee bleift um Lüster hänken.
De Kleeschen huet eng plakeg Kop:
eng déckeg Knupp do matzen drop!

Den Tun dee rífft: «Du ale Schwob!»
An d'Liss dat jäizt: «Et as de Bop!»
De Kleesche flucht: «Krenondikass!»
Lo geet de Baart him och nach lass.

Ei, dee Radau hätt dir misst héiren:
«Maja, du wolls äis d'Fäerte léiren!»
Dann häss d'och missen dorun denken,
datt bei eis d'Lüstren sou déif hänken!»

A jo, dat wor e groussen Dag:
de Kleesche koum bei d'Famill Raach!
An d'Kanner souzen an der Stuff —
Dat Ganzt dat wor en décke Bluff!

Matleed

Owes spéit em clef Auer
läit de Kleeschen op der Lauer;

Luusst ob d'Kanner sin am Bett,
well réischt da mécht hie sech prett.

Schlauft dann heemlech ran an d'Haus;
Waakreg as nach jhust eng Maus.

Fënt och do am Eck eng Schlapp...
Bal Gréisst 50 — allons, Papp!

Kuck, de Klos as do fir d'Kanner;
Hir Schlapp huet puer Gréisste manner.

Déi sicht hien a leet do dran
Nougat, Nöss a Marzipan.

Mä dem Papp séng grousege Schlapp
geet him nët méi aus dem Kapp.

Jo, deen Aarmen deet him leed;
Hien huet schon nët méi vill Freed...

Muergees fréi do freen sech d'Kanner;
Ma de Papp freet sech nët manner.

Hei, wat zitt hien aus der Schlapp?
So, wat hält hien lo am Grapp?

E Pabeier, kleng a fäin:
Fir eng Woch e Krankeschäin!

...komplett matsch

wie kënnt do duurch de léiwe matsch?
wie geet do duurch de gudde matsch?

ma richteg, 't as den Zinniklos,
dee schlappt iwwert déi matscheg strooss

an e geschäft, dat mat tamtam
mécht scho säit deg fir hie reklam.

dir kennt dach déi publizitéit,
wann dir de radio opgedréit.

de brulli flatscht ënnert de stiwlen;
wie kann dem klos d'schlecht laun
[veriw'len.

vill léiwer géng hien duurch de schnéi —
ma leider gët et dees kee méi;

a fällt es mol, da mécht dee quatsch
datt rege schnéi gët komplett matsch...

Jhang Jonas

De Konveniat

Et souzen do zesummen,
an hirem Staminee.
Den Tidd, de Rob, de Bëndchen,
De Lou an och de Lee

Viru sech stong de Pättchen,
'T gong Rieds vum Konveniat.
Vu muenech schéine Stonnen,
déi een deen Dag dann hat.

'T gong Rieds vu gudde Mäifel,
den Tidd sot, 't war dat Bescht.
Wat do gouf opgedroen,
dir wësst, 't blouf näischt méi Rescht.

Du héiert een de Bëndchen,
dee schallekse gelaacht.
An dann de Miseler Wéngchen,
gelt Lou: deen huet geschmaacht?

An 't soll een och ernimmen,
wéi gutt eis Stëmmong wor.
Si wëllen all derbäi sin,
och nees dat anert Jor.

Den éischten Dësch derniewent,
do souz de Pätter Fras.
E lauschtert no, de Jongen,
d'Gespréich dat mécht him Spaass.

Entschëllegt! Sot dir Hären:
Dat do dat mécht mer Freed.
An Éire soll een halen,
eng gutt Gesellegkeet.

Mir waren eiser siwen,
beim leschte Konveniat.
't koum ni méi een sech weisen.
Ma Fras fron s'all: Wéi dat?

Do war de Charels Laangen,
de Fiffi vun der Klass.
Deen huet déi schrooste Witzen,
bäim lesse scho gerass.

Dat as dem Klëmm nët gaangen,
dee sot: Du kriss eng Datz.
A wat fir schmotzeg Saachen,
hues du haut an der Klatz.

Den Ditz konnt sech nët halen,
zevill zerräisst de Sak.
A rífft: sin ech heibannen
ëmgi vu lauter Pak.

Ech wëll hei nët erzielen,
wat du nach alles wor.
Si lougen allegueren,
sech dichteg an den Hor

Ech wollt si du nach zëssen,
a méngem gudde Glaf.
Du jaizt den Hipp vun hannen:
Hal Du de Bak: Du Af!

Dat kann ech lech verroden,
mäin Dag dee war versaut,
a wann ech nach drun Denken,
ech schudd're mech nach haut.

Et soll een dorun denken,
wat äis de Fras hei seet.
An Éire soll een halen.
eng gutt Gesellegkeet.

d'Moral vun där Geschichtchen,
as liicht dach ze verstön.
Kënnt ee mat Frënn zesummen:
da soll ee sech verdrön.

Rita Wennmacher

Dräi Männer am Schnéi

1

Mucrges fréi, gläich nom Kaffi sin se lassgaang. Se haten sech wéi déi Professionnell ausstafféiert mat engem Kompass, enger topographescher Kaart an engem Karabinerkerop. Deen as iwwerall matgeholl gin, awer woufir e gutt sollt sin, war kengem esou richteg klor, mä schuede konnt e jo och näischt. Un de Féiss hate se déck Stiwelen, an der Täschen eng duebel Schmier an um Rimm eng Gamell Limonad.

Wéi se hanner där éischter verschneiter Kopp verschwonne waren, huet eng hell Februarsonn op hir Spure geféinkelt: an der Mëtt e grouse Schrack mat den Ofdréck vu grouse Männerschung, riets a lénks dovun kléng Schrëtterchen mat méi liichten Ofdréck. Vlächicht war déi lénks Spur eng Grëtz méi grouss wéi déi riets...

a

Déi Zäit huet e weiblecht Wiesen doheem séng Féiss an de Schouss geluegt. Dës midd vun der viller Hausaarbecht, dem éiwegen Erëmgrenns beim Akafen an dem Stoë beim Kachen. Se goufe schéi gemaakt, se kruten esouguer d'Neel lackéiert a goufen dunn och nach an d'Schwemm gezappt. Do konnte se, esou laang et hinne Spaass gemaacht huet erëmpuddelen, aplaz déi vill Kiloë vun der Meeschtesch duerch d'Landchaft ze schlefen.

2

Et hat guer nüt laang gedauert, do founge déi zwou Schmieren un, an dene klengen Täschen ze drécken, an d'Gamelle waren ewell hallef eidel. D'Eislécker Loft mécht hongereg, an d'Gedanken eleng un déi gutt Zoossiss, déi op de Schmieren as, maachen Appetit. Do gouf dunn déi éischt Paus ge-

maacht. Déi dräi hu sech op eng ëmgehaë Bich gesat an d'Kanner hun hir Schmier era-gefeiert. De Pierre, de Chef vun der Equipe, faalt d'Kaart ausereen, leet de Kompass drop a blicht de Süd-Oste vun der Kaart op d'Sonn.

— Jongen, mir sin elo hei, sot en, dat heescht hei an dëser Géigend. Mir hun elo wéi laang keen anere Wee méi gesin, a bei der Baach si mer nach nüt ukomm. Eis Richtung as richteg, ech menge mer gi virun, e grousst Stéck Wee läit nach virun äis. Averstan?

— Ay, ay Sir!

b

Wéi et an der Piscine langweileg gouf hun déi entspaant Féiss d'Meeschtesch fräiwëlleg heemgedroen. Um weidere Programm stoung eng Série Noire, eppes, dat vill méi spannend wéi Kachen as. Et blouf nach bal eng Stonn iwwereg fir ze liesen, a bei engem Krimi vergeet d'Zäit ganz huerteg. Wann dann d'Autospneuë quietschen an d'Kugelen duerch Zëmmer päifen, geet een a séngem Relax ganz schéin an Deckung.

3

Zënter enger gudder Zäit ewell haten déi dräi Männer keen Zeeche méi gesin, kee Schëld, guer keen Hiwäis op e Wee, et war och kee Wee méi, op deem se getrëppelt sin, et war emol ee gewiescht; mä hei lounge elo e Koup ëmgehaë Bichen, an hir onheemlech grouss Krounen haten d'Emgéigend verspaart. Du housch et kloteren! Ma Bouwen ewéi dem Luc an dem Gast huet dat Spaass gemaacht. De Papp huet bei sech geduecht: Dat elo kascht Zäit a Kraaft. Wann ech nëmme wéisst wou mer dru sin!

— Jonge, sot en, déi bescht Kaart vun der

Welt notzt äis näischt wa mer keen Unhaltspunkt hun. Ech schloë vir, mir gin erof bei d'Baach, wa mer där nogin, da komme mer jo och op Iksduerf.

— O.K. Chef.

c

Zéng Kilometer mam Auto ze fuere waren zéng Minutte Freed fir d'Mamm vun der Famill. Dräi Stonne nodeem hir dräi Männer fortgaang waren, stoung si, wéi ofgemaacht, op d'Mëttesklack mam Auto virum Duerfschëld. Si war ganz verwonnert, datt d'Mannschafft nach nët agetraff war an huet probéiert, sech mam Krimi ze tréischten.

4

D'Mannschafft war eng hallef Stonn duerch Déck an Dënn, duerch Schnéi an Äis gerësch, bis se do ënne bei der Baach war. Mä WOU war se elo bei der Baach? Et gouf nëmmen eent: der Baach nogocn!

— Pierre, ech si midd!

«Sir» a «Chef» waren deemools «kollegial» Uriede wann eppes zesummen ënnerholl oder gestiicht gouf. Pierre war do eppes aneshtes. Wee Pierre gesot hat, huet Vertraue gebraucht, deem war et nët méi wuel. Wann dann nach éieren ee «Papp» gesot hätt...

— Lo maache mer fir d'éischt emol eng Paus. An da wäers de emol gesi mäi Jong, da geet et erëm besser.

De Pierre hat an d'Täsch gegräff a séng Schmier erausgezun. Vcier Ae stuerken op dat Stéck Brout wéi op eppes Verbuedenes. Et war jo dem Pierre séng Schmier!

-Gesitt der emol, Kanner, et soll cen nët esou séier alles ewechbotzen, wat een an der Täsch huet.

En zitt säi Messer aus der Täsch, an deelt séng Schmier an dräi gläich grouss Stécker. Do goufen de Kanner hir Aen nach méi grouss, mä si waren zevill midd an hongereg fir nach laang ze protestéieren.

d

Ween op Mann a Kanner waart an dobäi och nach Bicher mat Raibergeschichte liest, gët huerteg ongedëlleg.

— Wou kënne se nëmme sin? Mäi Gott, en Duerf huet jo zwéi Schëlde!

Elo waarden ech Topert ewell eng geschloë Stonn hei ënnen a si sti bestëmmt do uewen op mech ze waarden!

Motor un, a wéi de Blëtz saust den Auto duerch d'Duerf crop bei dat anert Schëld.

Et brauch een nët de Kapp voller Moritaten ze hun, fir sech elo eeschtlech Suergen ze maachen!

5

Et goug virun, ëmmer der Baach no. Där as grad du näischt besseres agefall wéi eng riseg Schleef ze zéien. E ganze Kilometer am Krees fir honnert Meter weider ze kommen! Ma d'Schleef hat och eppes Guddes: elo wousste se wou se dru waren. Elo hu se op der Kaart gesin, datt et nëmme nach e klenge Stéckelchen ze goë war. E klenge Stéckelchen OP DER KAART! Fir séng Kanner ofzelenken huet de Pierre hinne Spure vun Déieren am Schnéi gewisen; se hu geroden, ob et e Fuuss war oder e Maardéier. En huet hinnen en Héngerdéif gewisen, deen um Himmel Kreesser gezun huet a si haten déi grouss Chance en Trapp Muffelen ze gesin.

— Pierre, mir as et kal!

e

— A wa se dach do ënnen ukommen?

Wéi den Auto erëm erof fiirt, goufen déi éischt Leit scho virwëtzeg. No zéng Minutte rennt den Auto erëm erop a kuerz duerno erëm erof. D'Leit duechte sech:

—Ma, as déi da ganz verréckt?

De Pierre knéit sech a kuckt no de Kanner hire Schung. Hee verflucht déi ganz Schung-industrie, déi et haut nach ëmmer nët färdig bréngt, waasserdicht Schung ze fabri-

zéieren. Denen zwéi Kanner hir Schong hate virum Schnéi kapituléiert. D'Strëmp waren naass an hir Féisercher äiskal. De "Pap" lounge an der Loft. Dat wousste se alleguer, ma d'Kanner wollten et nët agestoen, an hirem Papp domat d'Liewen nach méi schwéier machen. Hie kuckt an allen Täschen no a fënt nach een eenzege Petit-Beurre. Deen deelt en de Kanner. Du schléit en dem Jéngsten, dem Gast vir, en e Stéck ze droen.

— Nee, Pa-Pierre, Du dierfs äis nët ze midd gin, et geet nach e wéineg. Well wann s du ze midd gës, dann as alles eriwwer!

De Papp kuckt op d'Auer a kritt e Schreck: An enger halwer Stonn gët et däsichter.

f

Nee, verréckt war se nët, awer mat den Nerven um Enn. Si leet d'Äerm op de Volant a vergrüft de Kapp dozwëschen.

—Wat soll ech maachen? iwwerleet se, den Nullzwielef ëm Hëllef ruffen, d'Jhandaarme komme lossen? Egal wat, awer elo muss ech eppes ënnerhuelen!

Un der Autosfënster gët geklappt:

—Entschëlligt, Madame, esou wéi et ausgesäit, waart dir op een?

Kann ech iech hëllef?

D'Saach war séier erzielt, an den Engel sot:

—Ma dat asch kaa Probläm. Ise Pätter, de Maa an de Buff se Waldarbichter. Di lo kriem eraus.

Et ware keng dräi Minutte vergaang, du koum se mam Trakter ugedonnert. Se hat déck Stiwelen un, an eng grouss Luucht bei sech. Wéi se laanscht gefuer as, rífft se nach vun hirem Héichsätz crof:

—Maacht iech keen Sorrig, d'Famill as alarmiert. Se sammele schons Fackelen.

A fort war se, ëmniwwelt vun enger décker Dieselwollek. D'Mamm hannendrun. Nach ni hu fir si Auspuffgasen esou gutt gericht. Den Auto as dem Trakter bis déif an de

Bësch nogefuer. Do sin di zwou Fraën crausgeklommen, an zu Fouss virugaang.

— Di kënnen dee Wee guer nët méi goen, sot déi gutt Fra, et gët en néck mi. Di gruss Bäm sin all ofgeseet, do waren d'Schëlde drop.

Wa se gescheit sën, komme se laast d'Baach. Deswäjen hale mer is links.

Sou haart wéi se konnten, ruffe se an de Bësch:—He ho, Pierre, Luc, Gast!

— He ho, Pierre, Luc, Gastiii!

Well den i vill méi ze héieren as, krut dee Klengen der alt dräi u säin Numm gehaang, wou e sech normalerweis schon iwwer een eenzege oprege konnt.

Op eemol spëtzt de Luc d'Oueren.

— Roueg! jäizt en?

— Nee, mengen di aner zwéin, do war näischt.

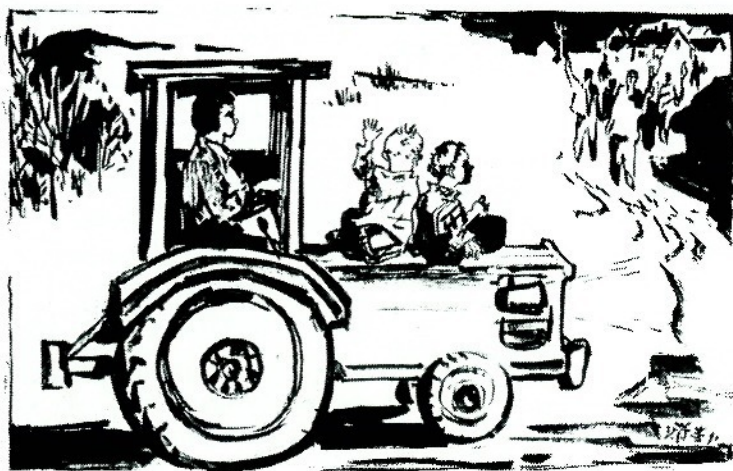
— Dach, ech héieren eppes, lauschtert emol gutt!

Et war e Wonner. Vu färe goufen hir Nimm geruff. Allen dräi hu se déif Loft geholl an esou haart ewéi et goung gebrëllt:

— Yuppy, hei si mer, mir kommen, wou sid dir...

Du krute se alle fënnel Füllécken a mat vill Gebrëlls sin se openeen zou geflun. D'Suerge fir enee waren op een Zock verflun, d'Welt war erëm an der Rei. Se sin sech an d'Äerm gefall, a vun Erliichterong stoungen hinnen d'Tréinen an den Aen. An der Freed gouf esouguer di gutt Bauerefra och ëmärbelt. D'Schluecht war gewonnen, déi zwéi Kanner hun op der waarmen Traktershauf wéi d'Championen dierfen de Wee op heem matfueren.

Mat wat heescht hei "heem"? Beileiwen nët de Kanner hiirt Heem! Den Trakter mécht mat engem sëllege Getuuts d'ëischt eng Éiereronn duerch d'Duerf, op deer enger Säit fir déi Rescapéiert virzeféieren, an op der aner fir d'Leit mat de Fackelen nees heemzeschécken. An et geet kee mer soen,

déi gutt Fra wär nët och e bësse stolz dobäi gewiescht.

A wat as dem Auto dunn nach anesches iwwereg bliwwen, wéi dem Trakter nozefueren, an an der allgemenger Freed och nach mat ze tuten? Dacks as eng Kavalkad nët esou fredeg wéi deen Ëmzoch do!

D'Rees fënt en Enn en engem klengen Haff. An éier den Auto rangéiert war, an d'Elteren sech eng déck Bees gin haten, stoung den Trakter ewell eidel do. Déi gutt Fra war och eng gutt Mamm. An e puer Sekonnen hat se de Kanner d'Schung ausgedon, d'Strëmp erofgestrëppt an déi äiskal Féisercher an eng warem Decke gewéckelt. De Pätter goug an de Schapp sénges beschte Bichenholz sichen an huet an der Kachmaschin en Däiwelsfeier ugestëppelt.

E bësse genéiert stoungen d'Elteren an der Dir.

— Kommt, paakt mer oon, sot d'Fra, a schons loung eng schnéiwäiss Napp um Kichendesch. Am Handëmdréie stoungen Telleren an Tase vum beschte Blimmercheserz wiss drop, an du goug et richteg lass, Brout, Botter, Zoossiss, Ham, Jhelli, Kéis,

Hunneg, Gebees a Fuesentskichelcher, well et war Fuessamschteg.

— Kaffi oder Schockelaskaffi?

Beim leschte Wuert si véier Guckelcher crëm erwächt an hu gefénkelt. Wann dat kéng Äntwert war!

Wéi d'Eltere gesouche wéi hir Kanner zougegraff hun, a mat wat fir engem Honger se alles erageficiert haten, hun se sech alt eng Grëtz genéiert fir och zouzegräifen. Awer esou as dat nët gaang:

— Schmaacht et lech néck?

D'Madam duecht alt bei sech: mäi Frigo an der Stad géif dat elo nimools hier, scho guer nët esou onversins. Wéi kënne mer äis nëmme revanchéieren?

Razebotzeidel goug den Dësch. D'Kanner hun nach eng Kéier geräpst a si gläich ageschlof. Et goug zesumme gespullt an ewechgeraumt. Bei enger Schlofdrëpp goug nach e wéineg erzielt an déi spréchwierlech Grenz zwësche Stad a Land verwëscht:

Déi eng fueren Auto, déi aner Trakter,

déi eng schreiwen, awer déi aner mache Brennholz...

Josy Ourth

Erënnerongen!

Wanter, owes spéit, doheem, eleng, aus enger Radiokëscht téint eng Melodi, duuss, hämeleg. Am Liichtschäi vun enger Stéilut e schluetwäisse Kapp, gebéckt iwwer e Fotoalbum. Erënnerongen aus laang vergaangen Zäiten dauchen op. E Charakterkapp wéi vu Kënschtlerhand geschafen. An denen treien, réibongen Aen en Ausdrock vun Intelligenz, Kraaft a Sécherheet, ëm de weeche Mond, wéi agravéiert, en Zoch vu Guttheet, Sympathie a Vertrauen. — «Eng nobel Séil vun engem Mënsch, un deen ech mäi Liewe laang denken. Een, dee mech verstanen, mech opgeriicht, gestäipt, begleet, gelät a geféiert huet, mir de Wee gewisen, dee vun der Hoffnong, dem Glaf an dem Vertrauen», sou den alc Mann an der Fotell a Gedanken iwwer säi fréiere Léiermeeschter an treien, onvergicssleche Frënd, denkt zeréck un déi schro a frääschlech Zäit, wéi en, ugefaange schons als klunge Bouf, all Kéiers geziddert a gefaart huet a sech am léifsten an de Buedem verkroch gehat hätt, wann ee mat em schwätze wollt. En hat nämlech e Sproochfeler, wor quasi sproochlech behënnert vu Kandheet un, a wor en opgereggt, da sin em d'Wierder an der Strass stieche bliwwen, huet ugefaange Grimassen ze schneiden an ze tuddele wéi en Halwerweis.

D'Elteren? Hien, de Stéifpapp, en ordinären, flappegen, onziviliséierten a versoffene Minettsdapp. Si, d'Mamm, eng gewéinlech Botzfra, e verbattert, ondugent a gaschtegt Framënsch, dat säi Bouf — d'Konsequenz vun enger «intimer» Affär viru Joëre mat engem friemen Tip, deen et am Stach gelooss hat — vun der Wéi u verwënscht a kee gutt Wuert fir en iwreg huet. Klor, dat engem Jong, deem séng Eltere keng Loscht, keng Zäit a keen Häerz haten, fir sech mat em ofzegin, — e Stot, wou Fra a Mann sech stänneg hun — datt deem séng Leeschtongen an der Schoul nët déi bescht si konnten.

Enges Daags, wéi den aarme Kärel un d'Tafel geruff gouf, séng Lektioun opze-soen, an aus purer Aangscht weider näischt iwwer séng Lëpse kum ewéi e Gctuddels a komesch Téin, datt d'Kanner allegueren ugefaangen hun händenhaart ze laachen — «en hat mech — de gudden Här Lehrer — däermoosse mam Kapp widder d'Tafel gedréckt, puermol hannereneen, datt méng Nues geblutt huet wéi e Rand. Dec léiwen Här schéngt nämlech vergiess gehat ze hun, datt ech an där Zäit, wou se déi Aufgab an der Schoul gemaach hun, doheem mat enger Gripp a méngem Bett loug», sou den Alen an der Fotell.

«Eng aner Kéier, mir sollten en Tour éire-wou an d'Natur machen. Et gouf owwer leider näischt draus, well et dobausse geschott huet wéi mat Emeren. Onzefridden a verdrësslech souze mer allegueren an de Bänken, ënnert ménger, an engem Gefaach, méng Posch mat enger Tut Wafelen dran, déi méng Mamm vun eiser Bäckesch, bei där si botze gong, fir mech krut, niewe mir, e Krappert mat engem spatzen, näischnotze Gesiicht, a well mir dat Geknabbers vun em no enger Zäit opgefall as, a wéi ech en du och nach erwëscht hat, wéi en am Gaang wor, mat sénge knaschtege Patten u méng Wafelen ze goen, wor et gaangs aus mat dem Stribitzen. Deen, du rose wéi eng Bei, mir heemlech an d'Ouer: «Ma du dreke-gegen, dommen, tuddelege Baaschttert!» — Du geschouch eppes, wat kee sech vun engem geduecht gehat hätt, dee sech dobaussen an der Paus nët muckst, sech nët wiert, de Mond nët opkritt, een, dee beemol wéi well op säi klengen Noper facht, datt dee Kresch gedoen huet wéi e Mäerder. — «Herr Lehrer, Herr Lehrer!» — «Jo, ech krut méng Britt, flatsch iwwer de Knéi a mam Lineal ferm op den Digel, ouni een ze froen, woufir a fir wat. Dat wor eben deemools

esou, déi Zäit vun den «autoritären» Erzéiongmëtouden. Eng kruten der op d'Patten, aner op d'Fangerspëtzen oder d'Oure gezun. 'T gouwen der, déi sech an den «Eck» hu misse stellen oder virun d'Dir, bis datt et geschellt huet. Souguer an der Kiirch huet e munchmol geklaakt, wann een oder den anere vun de Kanner sou kéng wor, sech ze mucksen», sou den Alen an der Fotell.

D'Éischtkommunioun! Eng traureg Geschicht. Zougelooss zou ër gouwen nëmmen déi, déi de «Kommuniounscxamen» gepackt hun. An trotzdeem woren der, déi deen Dag probéiert haten, fir derbäi ze sin. Meeschtens där, déi dohem gefaart hun, hiren Elteren d'Wourécht ze soen, datt se am Examen «duerchgefall» wircn. — Matzen an der feierlecher Houmass, virun der ganzer Kiirch zou, gouwen déi opgefuedert, op der Minutt hir Plazen ze verlooßen. E Schlag fir denen hir Elteren, fir eng ganz Famill. — «Ënner de Gezeechenten, wéi gewéinlech, och méng Aremiséilgkeet», sou den Alen an der Fotell. — «Streech gouf et komescherweis keng, dofir kruten d'Pafen ë, an nët ze knaps, an ech hu vun do un nët méi an eng Mass dierfe goen. Onkäschten hate jo méng Eltere keng mat mir gehat, an d'Kommuniounskleed huet der Caritas gehéiert, an domat wor de Fall fir méng Leit, déi sech stänneg bis un d'Klappen haten, erledegt.»

Nët fir hire klenge Bouf. Eng schro Zäit fir en. Dat Gehechels ducno, déi spëtterlech Blécker a Bemierkongen an der Paus. Engem Kënnegen op der Strooss wor en nët esou kéng an d'Gesicht ze kucken. Dann, stéits dat Gefill ze hun, as wann ee mat de Fangeren hannert séngem Réck op e weise gëif, a sech iwwer e lëschtég méich, bis op deen Dag, wou en op eemol ugefaangen huet, sech sénger selwer ze schummen, sech fir domm ze halen, sech nët austoen ze kënnen, sech ze verwënschen an ze veruechten.

Deemools, owes wor et, wéi an enger Verzweiwelong säi Bléck sech un e Bild gekla-

mert huet, wat a séngem Schlofzëmmer hong. E Stéck Natur, eng Summerlandschaft, e Stëmmungsbild an enger Atmosphär vu Rou a Besënnlechkeet. — «Dosin, eraus aus dem Misär, fort, séier de Velo geholl an un, dohin, wou kee mech kennt, fäi vum Verkéier, dem Spéktakel op de Stroossen, der Stad mat hiren Héiewen», wore séng Gedanken. — Virun enger aler, verlooßener Bänk, verstoppt hannert enger Heck, de Velo houl. Eng hämeleg, romantesch Plätzchen am Schiet vun enger doufteger Lann a mat engem häreleche Bléck op Flouer, Wis a Bësch. — «Bleif, hei fënt keen dech, bas eleng, fräi vu Schoul, Zwank a Fuercht. Kanns drämen, dāi Leed vergiesen, de Villercher nolauschteren a mat de Wollécke schwiewen», sou deemools séng éischt Impressioun, durop gaangs, «schreif, schreif wat s de denks, wat s de fills, de gesäis an der gefällt.»

An esou wor et, jidd fräi Stonn mam Velo direkt op déi selwecht Bänk, de Bläistëft geholl a geschriwwen. Enges Daags, et wor esou ëm déi Zäit, wou d'Spawecker derueter fléien a wéi op dem Heemwee quesch iwwer d'Landstrooss vun engem Bam un den aneren, op eemol e Seel gespaant wor, «an zwar mir direkt widder d'Pupille vu méngen Aën. Ech, am éischte Moment vu lauter Schreck, wollt de Velo ënner mer luppe loossen a mech un deem geféierleche Seel upaken, schloen ëm an trëlle batschteg op d'Knéien, matzen op d'Strooss, am Grapp e Fuedem vun engem Spaweck (gelleg geschitt). Et soll wiirlech eemol nuets am Leidelénger Bësch sou e Seel gespaant gewiescht sin. Wor et dat, wat mer wéi de Blëtz duerch de Kapp gefuer as, u wat hat ech geduecht, hat ech gedräamt, ech wëss et nët méi. De fait, ech loug op engem stengen, knobbelege Buedem, d'Knéie bluddeg, niewe mir de Velo mat méngem Notizblock a wäit a breet keng lieweg Séil, bis datt op eemol vun éirewou eng Camionette viru mir houl an de Chauffeur sech ménger erbaarmt a mech an eng Klinik bruecht hat. Se hu mech an en Zëmmer geluegt, bei en

älteren Architekt, well keen anert méi fräi wor», sou den Alen an der Fotell.

Wéi et virugong? Et huet nët laang gedauert, bis datt den Architekt op dat gelungent Behuele vun deem klengen neie Patient a Bettner opmierksam gouf. Een, deen nët schwätzt, och nët äntwert a sproochlech behënnert wir — wéi em gesot gouf — sech kaum réiert an em bal déi ganzen Zäit de Réck gekéiert, an datt sech wéi laang kee Besuch bei em gewisen huet, dat heescht, eng Kéier séng Mamm, wéi hiirt Häerz enges Daags beemol ugefaang huet méi séier fir hire Bouf ze schloen, du as se direkt an d'Klinik bei e gewëscht. — «O du Aarmen, een esou z'erféieren. Nuetelaang konnt ech nët schlofen, well ech ëmmer un dech geduecht hun. An elo sin ech hei bei dir an et kann dir näischt méi geschéien. Ma dréi dech dach ëm, wann ech mat der schwätzen. Ech sin et, déng Mamm, héiers de mech?» — Wéi en du och nach sech d'Ouceren zougehalen huet, gong et lass: «A wat erlaabs du dir? Ma, du aremséilege Geescht, a wat bilds du dir an. Léier mol d'éischt uerdentlech schwätzen aplaz ze tuddelen cwéi en Halwerweis», a fort, genee an deem Ablack, wou den Architekt agoe wollt a jhust nach déi lescht Wieder vun deem rosene Framënsch matkrou. Deen, drophin an enger gewësser Onrou, huerteg bei säi klengen Noper. — «Nët kräischen, mäi Jong. Wat as dann nëmme geschitt? So mir et, du brauchst nët ze fäerten, ech mengen et jo gutt mat dir.» — E Jong, deen u säin eegne Sonn erënnert, em geglach huet an un enger Krankheit, déi nët méi ze hele wor, säi bluttjonkt Liewen huet misse loossen. Den Haaptgrond, woufir den Architekt vum éischten Dag un sech sou intensiv fir en inresséiert a sech zou em higezu gefillt gehat huet, an da kum et em och nach déi lescht Zäit vir, as wann dee Klengen, soubal de Réck gekéiert, hämelch un eppes schreiwe géif. An tatsächlech, eng Kéier, wéi se n e fir an d'Röntge sich kumen, loug jo do nët op séngem Nuetsdësch en Notizblock, grouss opgeschloen, jhust déi Sait,

wou mat koppeger Schrëft a gespléckte Wieder — plazeweis wéi vun Tréine verwëscht a verschmiert — de Kreesch no Hëllef vun enger gepéngelter Kannerséil, gestanen huet. Dem Architekt, en erfuerene Mann, mat allem Waasser gewäsch, gong e Stéch duerch d'Häerz. En hat u säin eegne Jong geduecht. — «Em hëllefen, sech ëm e këmmen, onbedéngt», gong et dem Architekt duerch de Kapp. Duerfir, knaps eraus aus der Klinik a wif bei dem aarme Jong séng Mamm, déi sech zënter der leschte Kéier nët méi gewisen huet...

Den Architekt, erféiert, entsat iwwer déi fräischlech Zoustänn, déi en do gesouch. Eng Wull, e Knascht an e Gestank no Alkohol, Gedämps, verduerwen lesswueren. Schiirbelen, gebrache Fläschen an cidel Dousen, déi derueter leien. matzen an deem Wouscht, zwee verkomme Leit, wou een den anere verdillege kënnt.

«Heihinnen, zeréck an déi Häll? Ënner kengen Emstänn, garantéiert säi Lescht. Deen aarme Käre! Do gët et nëmmen ee Mëttel, nët laang gefaxt an ouni Pardon mat gesetzleche Méiglechkete virgoen.» — An esou gong et och. No enger psychesch-therapeutischer Behandlung a waarmhäerzeger Mithëllef an Opsicht vun engem duerch fäinen an noble Mënsch, gouf aus engem séilesch-stierweskranken Jong e geeschteg-gesondheetlech zolidde Schüler, Student a spéider en Architekt, genee wéi säi Virbild an onvergiessleche Léiermeeschter, «mat deem mech eng onzertrennlech Frëndschaft bis un d'Enn vu séngem Liewe verbonnen huet», sou den Ale virum Antompen, aus séngen «Erënnerongen».

1992

Virun...

500 Jor

... du huet de *Christophe Columbus* Amerika entdeckt: de 14.10.1492.

400 Jor

... huet den Abt Bertels d'Reschter vum *Blanne Jhang* aus der Fransiskanerkiirch an Neimënster am Gronn bréngé gelooss, wou se bis 1795 bliwwen sin. 1838 gët de Bosch-Buschmann déi dann dem preisesche Krounprënz, deen den Architekt K.F. Schinkel ustellt, zu Kastel/Saar e Mausoleum ze bauen. Do bleiwen déi Reschter bis 1946, déi Enn August erëm op Lëtzebuerg kommen an clo hir Plaz an der Krypta vun der Cathedral fond hun. Loosse mer nach derbäi soen, datt de Siggy, de Lucien Koenig, jorelaang sech derhanner gespaant huet, fir de Jhang de Blannen erëm op Lëtzebuerg ze kréien. D'Zeitung hun dat Erecgnes laang a breet festgehalten.

350 Jor

... gouf de Baron *von Beck* Gouverneur vum Herzogtum Lëtzebuerg, an d'Jesuiten hun him zu Éier d'Theaterstéck «L'élection de David au Gouvernement du pays d'Israël» gespillt.

200 Jor

... hun déi Adeleg *däerfen* Handel an Industrie «bedreiwen», ouni hir Virrechter ze verléieren. D'Eisenindustrie hat dun dærmooßen zougeholl, datt d'Regierung e Gesetz maache musst, fir de «Raubbau» an de Bëscher ze verhënneren.

... gouf de Moler *P.J. Redouté* vun der franséischer Kinnigin Marie-Antoinette Haffmoler genannt.

175 Jor

... as den *Adolf vun Nassau*, den 2. Juli 1817, zu Biebrich um Rhäin gebuer gin, dee vun 1890 bis 1905 Groussherzog vu Lëtzebuerg wor. Hien as de 14.11.1905 um Schloss Hohenburg gestuerwen.

... gët eng «*Jury temporaire pour les intérêts de l'instruction moyenne et primaire*» geschaf, aus deer 1823 d'Unterréchtskommissioun entstanen as. D'Séil do vu wor de J.B. Gellé, dee 1777 zu Kriechingen gebuer as.

150 Jor

... kënnt de *Bëschof Laurent* op Lëtzebuerg, leescht awer keen Eed.

... kënnt Lëtzebuerg an den däitschen Zollveräin, dee bis un d'Enn vum éischte Weltkrich bestanen huet. 1922 gouf D'Union économique Belgo-Luxembourgeoise no vill Gebutteks ratifizéiert, datéiert vum 25.7.1921.

... hält de *Kinneke-Groussherzog Wëllem II.* séng Ried virun de Landstänn op franséisch. Vun de Landstänn leeschten der 36 hiren Eed op franséisch, 6 op däitsch.

... den 23. August, as zu Wuermeldéng den *Nic. E. Becker* op d'Welt komm, dee mat séngen Elteren an Amerika gezun as an do, zu Random Lake 1920 stierft. Hien huet Gedichter geschriwwen, déi an de «*Prairieblumen*» vum Nik. Gonner publizéiert si gin. An de Wuermeldénger Muselbicher vun 1987 kann ee méi iwuer hie gewuer gin.

100 Jor

... den 20.12.1892, as de *Nikolas Gonner* zu Dubuque an Amerika gestuerwen. E wor den 8.1.1835 am Pafendall gebuer, wor Kantonalpiqueur zu Réimech, éier en ausgewandert as, an huet 1872 d'*Luxemburger Gazette* gegrënnt. Vun him as och d'Buch *Die Luxemburger in der Neuen Welt* (cf.: Jean Ensich, Carlo Hury †, Jean-Claude Muller, Ant. Gonner, Liliane Stemper: *Die Luxemburger in der Neuen Welt*, Bd. 1, 1985, Ed. Schortgen, Esch).

... as de *Jos. Hurt* den 13.8.1892 zu Gréiwemaacher op d'Welt komm, en as och do, den 25.3.1962, virun 30 Jor, gestuerwen. Vun him hu mer eng Geschicht iwuer den Theater am Land Lëtzebuerg, déi fir d'éischt an der Jong-Hemecht 1938 erauskoum an 1989 nei opgeluegt gouf. Dernieft huet e sech mat der Geschicht vu Maacher ofgin an eng Opstellung vun der Maacher Sprooch gemaacht (Manuskript an der Sproochesektioun vum Inst. G.-D.). Séng Theateremissionen am UKW vun 1962 kann een an «eis sprooch» liesen.

... de 7.5.1892, as den *Arthur Hary* zu Allënster gebuer, deen de 16.3.1925 zu Gréiwemaacher gestuerwen as. Hien huet d'*Zeitung für kleine Leute* erausgin.

100 Jor

... publizéiert de Prof. *A. Herchen* säi «Cours d'histoire universelle».

... as deen éischte Kino zu Lëtzebuerg gewiescht, deen de Pappa Marzen an der Villa Louvigny ageriicht huet.

... as déi éischt Mëlleschmaschin zu Saassel vum Eugen Flammang opgeriicht gin.

... gët Rëmeléng eng ege Gemeng, déi d'Leit ewell zënter 1848 wollten hun.

... gët de «Wahlzëns» vun 30 op 15 Frang erofgesat, dat heescht et huet ee 15 Frang Steiere misse bezuelen, fir d'äerf mat wíelen (stëmme) ze goen.

90 Jor

... as de Jos. Funck, den 3. Mee 1902, op d'Welt komm; en as gestuerwen de 16.6.1978 zu Lëtzebuerg. Hien as ee vun eise beschten däitsch-sproochge Schrëftsteller; geschriwwen huet en: «Kleines Schicksal» (dräi Oploen: 1934, 1939, 1957) a «Bastillen», dernieft Artikelen wéi an de *Cahiers Luxembourgeois* an *D'Hemecht*.

80 Jor

... as de Jacques Ménard zu Arel gestuerwen. Hie wor Coiffeur, am Gronn den 8. Juli 1837 gebuer. En huet lëtzebuergesch a franséisch Theaterstécker a Gedichter geschriwwen.

... huet d'Chamber dat neit Schoulgesetz mat enger grousser Majoritéit ugehall, dat de Generaldirekter Braun abruecht, an d'Schoulgesetz vum Henri Kirpach vum 28.4.1881 ersat huet. An deem Gesetz vum 1881 as virgeschriwwen gin, datt d'Kanner vu 6 bis 12 Jor missten an d'Schoul goen. De Bëschof Koppes huet der Regierung geschriwwen, datt hien dat Gesetz nët unhuele kéint, wann nët en etlich Punkte gcännert géiwen. Dat as nët gemaacht gin. D'Groussherzogin Marie Adelheid huet e Veto ageluegt, an d'Gesetz nët ënnerschiwwen, obschongs et den 8. Juli vum Staatsrot bis op eng Stëmm ugehall a vum zwete Votum entbonne gouf. Et as du décke Buttek gin. De Staatsminister Pol Eyschen huet intervenéiert, an d'Groussherzogin huet dunn, den 10. August dach de Projet ënnerschiwwen, an d'Gesetz wor dono vum 14. Oktober un a Kraaft. Den Artikel 23 huet virgeschriwwen, datt d'Lëtzebuergesch als Unterrichts-fach opzebuelen as. Vun deemools u wor keng Kannerléier, d.h. Religionsunterricht, méi an der Schoul. Eréischt 1921 konnten de Staatsminister Reuter an den Unterrichtsminister Bech mam Bëschof Nommesch e Schoulfridden errechen. Den Notizemann erënnert sech nach, datt hien am éischte Schouljor an d'Kirch an den Unterricht mussen goen.

75 Jor

... fuederen déi belsch Delegéiert an engem Brëif un den hollännesch-skandinavesche Friedenskomitee, datt Lëtzebuerg beim Friedensvertrag d'Recht sollt kréien, hir Nationalitéit ze bestëmmen; wa se sech fir d'Belscht entscheide sollten, da sollt dat unerkannt gin.

... gët de Paul Schroell zu Paräis Le Luxembourgais eraus, dat, wéi en aus dem preisesche Pri-song wor an iwwer d'Schwäiz op Paräis koum.

... gët d'Lëtzebuurger Patrioteliga an der Schwäiz, zu Genf, Le Luxembourg eraus.

50 Jor

... deer batterster Zäiten eng — wann nët déi batterst — an der Geschicht vum Land. Den 30. August huet de Gauleiter Simon d'«Wehrpflicht» fir d'Lëtzebuurger Jongen vun de Jorgäng 1920-1924 dekreteiert. (cf.: an deser Nummer 10.10.1941-10.10.1991.)

... as de Willy Goergen, Professor an Auteur vun enger Häerd Gedichter op lëtzebuergesch, de 6. Juni 1942 zu Lëtzebuerg verscheed. Hie wor zu Stesel den 30. Abrëll 1867 gebuer.

... as den Hary Godefroid, Schoulmeeschter an Auteur vun esou vill Lëtzebuergeschem an anere zu Rodange (Réiden op der Kuer) vun äis gaangen. Hie wor den 23.9.1877 zu Jemeppe bei Léck gebuer.

... as de Mathias Tresch, Professor an Auteur vun La chanson populaire luxembourgeoise, den 31. Oktober 1942 gestuerwen. Hie wor den 8. Mee 1876 zu Stesel op d'Welt komm.

30 Jor

... as de Jos. Hurt, Paschtouer zu Gréiwemaacher, de 25. März 1962 gestuerwen, gebuer och do den 13. August 1862.

... huet de Jhemp Lambony, Zeecheprofessor, äis verlooss, den 23.11.1962, gebuer zu Hollerech de 6.3.1882. D'Éislek hat him et apaart ugedoen, a séng Biller weisen d'Schëinheet vun deer Géigend.

... as de Jean Dumont den 12.6.1962 gestuerwen, gebuer zu Lëtzebuerg de 16.1.1889. Hien huet mam Adolf Jacoby de «Sagenschatz des Luxemburger Landes» nei verschafft, opgeschlësselt, deen déi béid awer nët fäerdeg gedréckt konnt gesinn. De «Sagenschatz» gouf du vum Henri Rinnen fir den Drock fäerdeg gemaacht a koum an der Sprooch- a Folkloresektioun 1963 an zwéi Bänn eraus (éischte Band Seërcher, zwete Band Index-, Motiv- a Sachregeschter).

20 Jor

... as den *Albert Elsen* de 7. Februar zu Lëtzebuerg gestuerwen, gebuer wor en de 15. Juli 1904 zu Recken/Miersch. Vun him as d'Lidd *An der grousser hell'ger Nuecht* (Weis: Mathieu Lambert).

... as de *Camille Linden*, den 28.3.1972 zu Lëtzebuerg gestuerwen. Hie wor ee vun den éischte Comité-Membre vun der Actioun Lëtzebuergesch, déi jo 1971 definitiv gegrënnt wor gin. De Camille Linden as zu Diddeléng de 15.3.1919 gebuer. 1940 hun d'Preisen en an d'«Schulungslager» Stahleck gestach, wor mat an der Resistenzorganisatioun LFB virop, Affekot, Journalist am *Lëtzebuurger Journal*. 1966 wor e Greffier-adjoint an 1967 Greffier an der Châmbre, 1957 Conseiller, 1959 Députéierten am Europarat an éischte Lëtzebuurger Präsident vun der Benelux (cf.: Nr. 1, eis sprooch).

10 Jor

... as de *Jhemp Rosch*, Schoulmeeschter, de 26. März 1982 gestuerwen. Hie wor ee vun dene leschte Membren, déi 1952 bis 1962 de Veräin «Eis Sprooch» gegrënnt hun, an déi lescht Nummer vun der Zäitschrëft mat deem selwechten Numm erausgin huet. 1971 huet d'Actioun Lëtzebuergesch d'Ierfschaft dervun iwwerholl an dat, wat se nach vu Geld haten, as der AL duurch den Här Lucien Ludwig vermaacht gin, domat konnt déi éischt Nummer vun «Eis Sprooch» erauskommen. (Wou solle wuel d'Protokollregëschteren hikomm sin?)

... as den *Hary Reiter* vu Péténg den 23. Februar 1982 verscheed. Hie wor den 3. August 1895 zu Rouspert op d'Welt komm, huet e puer Theaterstécker geschriwwen a wor ee vun de leschte Membren vun der National-Unioun, déi de Siggy 1911 gegrënnt hat (cf. «Eis Sprooch», Nr. 14). Dat selwecht Jor as en anere Membre vun der National-Unioun, den *Théophile Kirsch* vu Péténg, verscheed.

5 Jor

... huet den *Edmond Dune*, mam richtegen Famillennam Jean-Pierre Hermann, de Batty-Weber-Präis kritt (27.11.1987). Hie wor zu Attem (Athus) den 2.3.1914 gebuer an as den 28.1.1988 zu Lëtzebuerg gestuerwen. Hie wor Membre vun der Sektoun Konscht a Litteratur vum Groussherzoglechen Institut, franséischsproochegen Schrëftsteller an an der franséischer Litteratur ganz gutt ugesin.

De Skalp

«Komm, Bomi!» seet de klengen Fränz,
«mir spillen Indianer.

Mir kréie Sträit wéinst enger Grenz
a kriche géintenaner.

Als Waffen hu mir Aax a Bou,
fir wëll domat ze dräen.

Wie wénnt kritt recht – an nach duerzou
vill Skalpen an Trophäen!»

Mee d'Bomi äntwert: «Näischt fir mech.
Du muss de Bopa froen.

Dee léisst dech sécher net am Stéch
wann s d'an de Krich solls goen.»

De Fränzchen traureg: «t deet mer leed,
de Bopa wir verkéiert.

Kuck nëmmen deem säi brede Scheet!
– Deen as scho laang skalpéiert!»

R.L.

De Renert zu de Panne

«D'Mier as e Pull voll Wellen
a Kriibsen an och Fësch

déi eng déi juppelen d'Schëffer
déi aner iessen ech.»

«Komm Papp», sot mäi Kaweechel,
«ech hun déi Fësch net gär
an d'Kriibse pëtzen d'Kanner;
pass op! do läit ee Stär.»

Eis Kanner si wéi Muschlen
keng zwou sin d'selwecht gin
du muss dech awer bécken
soss kanns d'et net gesin.

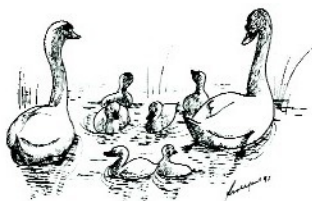
Pierre Posing

René Kartheiser

D'Schwanen

(Eng Moritat)

Et waren zwéi Schwanen,
eng Mamm an e Papp;
déi hate sechs Kanner,
e gellegen Trapp.

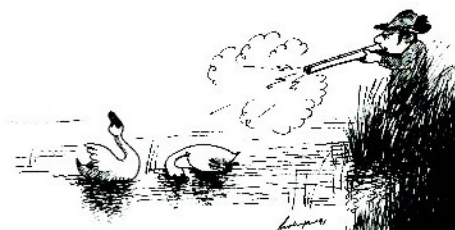

Dat eent hëlt de Maarder,
dat anert den Hiecht,
dat drëtt gouf vum Fuuss,
nee, vum Attert erwiergt.

Déi dräi, déi nach blouwen,
zwéin hien an en hatt;
déi foulén dem Doud
eemol owes an d'Hatt.

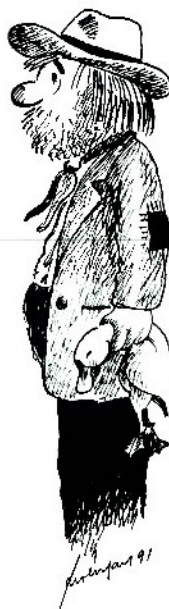
Si suze beim Waasser,
wéi Schwanen dat man,
du fänkt si e Stréppert
a pucht si an d'Pan.

Di zwéin eler Schwanen,
d.h. d'Mamm an de Papp,
déi koume vu Misär
een Zock nieft de Kapp.

Si kriche géint d'Mënschen,
géint d'Béischten, géint d'Welt;
a gouwe wéi rosen
wat kengem gefällt.

Um Enn huet de Fieschter
di zwéin dunn erschoss;
du war et eriwwer
mam Schwane-Verdross.

Notizen

WIEN AS ET?

Mir hun de 17. Januar 1991, vun Esch-Uelzecht gestempelt, en Artikel geschéckt kritt, mat dem Vermierk: de Rescht kënnt no, ouni datt widder op der Enveloppe, nach um Artikel den Numm vum Auteur stong. Mir froen dofir elo: Wien huet äis dat geschéckt?

Den éischte Robert-Schuman-Präis krut d'Lëtzebuerger Molerin *Marie-Paule Schroeder*. De Präis as vun de Stied Lëtzebuerg, Metz, Saarbrécken an Tréier gestéft. Fir de Concours haten 150 Kënschtler 400 Biller ageschéckt. Den 30. November sin d'Wierker vum M.-P. Schroeder zu Tréier ausgestellt gin.

* * *

De *Raymond Weber*, deen éischte Conseiller am Ministère vun de Kulturelle Saache bis elo war, as vum Generalsekretär vum Europarat als Direkter vum Enseignement, der Kultur an dem Sport beim Europarat genannt gin.

* * *

Et liest a gesäit een ëmmer méi Lëtzebuerger Nimm op Schëlter vu Geschäfte, Restauranten an och als Titel vu Lokalzeitungen. Sou heescht d'Schoulzeitung vu Wolz «De Wily», déi vum Wëlzer Altersheem «De Lomprekreimer», «Reider» as d'Gemengeblatt vun Ettelbréck; e Geschäft zu Miersch as d'«Holzstiffchen», eng Bäckerei an der Stad d'«Bakstuff», a wie kennt net de «Schnekert» an der Stad; e Léierpad fir d'Natur kennen ze léieren as de «Giele Botter» zu Péiteng-Déifferdang. «Schmunzelkëscht» heescht den Theaterveräin vu Garnech, d'«Butzen» heescht d'Plaz wou zu Betebuerg Kanner versuergt gin, an der «Klederstuff» zu Esch-Uelzecht kann ee Kleder bei der Caritas ofgin. An nei Wieder gi geschaf, wéi «Fréiopstoe» (!) an enger Reklam; sou heeschen déi elo, déi fréi opstin!

* * *

D'Sprooch- a Folklorsektioun (Section de Linguistique, de Folklore et de Toponymie de l'Ins-

titut G.-D.) huet en neie Comité. No der Demission vum Cornel Meder as elo de Will Reuland Präident gin; Sekretär a Caissier as den Heng Klees; Hëllefsssekretär de Jean-Paul Hoffmann; Membren: Jean Ensich, Prosper Kayser, Jean-Claude Muller, Georges Wirtgen.

* * *

Fir den EG-Litteratur- an Iwwersetzer-Präis si vum Kulturminister zwéi Bicher ageschéckt gin. Et sin de Gedichtband vum *Pit Hoerold*: «Die Schönheit des Verlierens» a vum *Jean Portante*: «Un deux cha cha cha». Wann och eis Sprooch, d'Wierker op lëtzebuergesch do net zougelooss sin, well nëmmen EG-Sproochen (an dach as et eng, nom Vertrag vu Roum) bewäert gin, da gët awer all Jor esou e Buch mat dohi geschéckt, eleng fir ze weisen, datt et dat gët. Fir dëst Jor as et d'Buch vum *Nico Helminger*: «Frascht». Et gouf ganz héiflech gesot, et kënnt net ugeholl gin, wa si och vill Versteesdemes fir déi «kleng Sproochen» hätten.

* * *

Fir säi Wierk géint de Rassismus, d'Intoleranz an de Friemenhaass krut de *Guy Wagner*, Direkter vum Escher Stadtheater de 24. September 1991 am Hotel Cravat an der Stad, als éischten de René-Oppenheimer-Präis, eng Stéftung, déi den Alfred Oppenheimer als Udenken u säi Jong geschafen huet, deen am Alter vu 14 Jor vun den Nazien am KZ ermueret gouf. A senger Usprooch huet de Guy Aach, Éierepräident vun deier Stéftung, un d'Verdéngschter vum Alfred Oppenheimer als Juddeneelsten bant dem Krich erënnert, deen och als eenzeg Zeien aus der Benelux am Eichmann-Prozess zu Jerusalem ausgesot huet. Den Alfred Oppenheimer huet dobäi selwer nach d'Toleranz ënnerstrach, déi d'Lëtzebuerger hun, a betount, et kéim virun allem drop un, fir d'éischt Mënsch ze sin. A séngem Merci huet de Guy Wagner dat battert Lous vum René Oppenheimer duergeluegt a sech fir eng Welt vu Fräiheet an Toleranz ausgesprach.

* * *

As et net gelungen, datt d'«Tribunes libres politiques sur RTL» ëmmer op franséisch an den Zei-

tungen ugekënnegt gin, dat, vun deem geschwat gët, awer op lëtzebuergesch as?

* * *

Zu Lanester am Morbihan a Frankräich sin d'Schëlter an engem «Supermarché» an zwou Sproochen: franséisch a bretonesch («Wort», 17.9.91).

* * *

Lëtzebuergesch an den Zeitungen. Am «tageblatt» huet de *Josy Braun* zënter enger Zäit all Woch e Gedicht oder eng Geschicht op lëtzebuergesch; an deer selwechter Zeitung stin dann dem *Robert Sinda* séng «Klengegketen»; am «Wort» bréngt den *Heng* vun Zäit zu Zäit séng Bemerkungen och an der Gazettchen an eiser Sprooch, de *Will Reuland* huet rekta, zënter Joren, säin Artikel an der «Warte» vum «Wort»; d'«Cahiers luxembourgeois» an d'«Galerie» hun Artikelen an eiser Sprooch, sou huet d'«Lëtzebuurger Land» säi «Kiebitz» och nach heiansdo. D'*Josiane Kartheiser* huet am «tageblatt» «Dem Schmidt Metty séng Midlifekris» fräi nom T.S. Elliot: «The love song of J. Alfred Prufrock» an d'Lëtzebuergesch iwwersat.

* * *

An den Zeitunge konnt een en Opruff un d'Lëtzebuurger Zeechner(innen) a Schrëftsteller(innen) liesen, déi op Lëtzebuergesch schreien. Fir wat: fir e Buch mat enger neier Metoud, fir Lëtzebuergesch ze léieren. Vun den Zeechner gin dofir Karikaturen a Skizzen iwwer d'Lëtzebuurger Gebräicher erwaart, vun de Schrëftsteller(innen) Prosatexter (bis zwou Säiten), Gedichter, Dialogen, kuerz Sketcher. Fir wien: Fir d'Ausländer lëtzebuergesch ze léieren. Vu wem: Vun der Equipe, déi am Gaamg as, dat neit Wierk auszeschaffen. Ageschéckt musst alles gi bis den 9. September 1991.

* * *

D'*Hemecht* gët no engem Gesetzprojet vum 4. 10. 1991 eis Nationalhymn. An dem Ministerrot vum 4. Oktober 1991 huet de Premier Jacques Santer betount, datt dat eng logesch Follg vum Gesetz vum 1972 wir, an deem d'National-Faarwen an den nationale Wope festgeluegt sin, dann och duurch d'Gesetz vum 1984, dat d'Lëtzebuergesch als Nationalssprooch deklaréiert huet.

An der Châmber gouf den 10. Oktober an enger Extrasëtzung un den 10. Oktober 1941 erënnert, deem Dag wéi de Gauleiter Simon déi «Personenstandsaufnahme» duurféiere gelooss huet, an

deer déi hannerwenneg Froen no «Staatsangehörigkeit, Volkstum, Muttersprache» d'Lëtzebuurger derzou brénge sollten, sech selwer zur «deutschen Nation» ze bekennen. Dat as nun awer feelgeschloen, well iwwer 90% hun op déi dräi Froen *Lëtzebuurger – Lëtzebuurger – Lëtzebuergesch* geäntwert. Et as alles ofgeblose gin, a wat duerno wor, wor nët schéin!

«Ons Hemecht» as vum *Michel Lentz* geschriwwen gin, an de *Jean-Antoine Zinnen* huet d'Musek derbäi gemaach. Se gouf fir d'éischt zu Ettelbréck de 5. Juni 1864, deemno virun 127 Jor, gesongen, an zu Veianen op engem Museksfest de 25. Juni 1865 vu Gesangveräiner mat Musekbegleedung opgefëiert (cf. Jean Milmeister: «Eis Sprooch», Nr. 30/1990). Virdrun as «De Feierwon» (den offiziellen Numm vum Michel Lentz séngem Lidd as «D'Lëtzebuurger») als Nationalidd ugesi gewiescht. Dat Lidd gouf de 4. Oktober 1859 op der Trap vun der Märei vum J.B. Scharff gesongen, wéi déi éischt Eisbunn gefuer as. Mä nët nëmmen dat, den «Hämmelsmarsch» huet och alt als eist Nationalidd missen duerhalen, sou op engem Empfank vum Orphéon, dem Stater Gesangveräin, ëm 1950 zu Haarlem, an Holland. Den «Hämmelsmarsch» stong wirklech an engem Buch vun de Nationalhymnen.

* * *

Saar-Lor-Lux-Concours fir d'Lëtzebuurger Sprooch, sou huet dëst Jor fir d'éischt dee Concours gheescht, deem d'«Wort» un de saarlänneschen Dialekt-Concours hängkt, dee vun der Saarbank, dem SW3, der «Saarbrücker Zeitung» an dem «Wochenspiegel» fir déi 13. Kéier organiséert gouf. Fir matzemaachen huet ee fir d'éischt den Thema siche missen, an engem klengen Rätsel, dat lücht ze fanne wor an «Nëmmen Ierger» ergin huet. Fir dat ganz Gebitt si 492 Artikelen ageschéckt gin, vu Lëtzebuerg aus ronn 50. Fir Lëtzebuerg kruten dräi Mann e Präis, de «Gëllene Schniewel», e gëllene Vullekapp mat engem laange Schniewel, gemaacht vun der «Goldschmaddin» Dominique Fox. De «Gëllene Schniewel» kruten de *Francis Hierzig* fir «Nëmmen Ierger» an de *Pe'l Schlechter* fir «D'Zammerkëscht». De *Pe'l Schlechter* hat ewell zwcemol an deem Concours gewonnen, mä de «Gëllene Schniewel» nach nët krut. Zjor hat de *Roland Harsch* de «Gëllene Schniewel» kritt an as dëst Jor fir säin Artikel «Wat en Theater» ausgezeechent gin. Déi dräi Beiträg sin an der «Warte», kulturell Bäilag vum «Wort», publizéiert gin (27.9.91 an 3. 10.91).

«Les langues mosellanes entrent au lycée» heescht et am «Républicain Lorrain» vum 27.9.1991, an nach: «Les langues mosellanes viennent d'acquérir droit de cité dans les lycées et elles pourront, dès cette année faire l'objet d'une épreuve facultative au baccalauréat.» Et heescht dann nach, datt d'«épreuve de langue régionale est orale et portera désormais sur l'Histoire et la Culture de la Moselle».

* * *

Den *Euroballet* as faillite, an et gët hin an hier gestridden, tëscht de Gewerkschaften an och soss, am plaz ze hëllef. Et mag gutt geduecht gi sin, mä et weist sech awer och, datt een nët eleng op (eidelt) Versprieche kann zielen. Bis elo huet deen «Euro-Ballet» äis 90 Milliounen kascht!

* * *

D'Ausländer, déi hei am Land schaffen an déi Cotisationsen un d'Beruffschâmber bezuelen, kënnen, vun 1993 un, mat fir déi Châmber stëmme goen. Et misst awer nach fir d'éischt eng gesetzlech Basis derfir fond gin, heescht et, kuurz hei gesot, an enger Äntwert vum Minister Jean-Claude Juncker op eng Fro, déi d'Députéiert di Bartolomeo a Lux un hie gericht haten, nodeem den Ieweschte Geriichtshaff vun der EG gesprach hat, datt no dem Prinzip vun der fräier Zirkulatioun all Land dat Walrecht misst zougeston («Wort», 19.7.1991).

* * *

Eng aner Fro vum Députéierte Mars di Bartolomeo un de Minister vun der «Fonction publique», wéi et da mat Leit aus der EG wir, déi an de Staatsdénsgscht wëllte kommen, dat, nodeem Holland a Frankräich dene Leit aus der EG et erlaabt hun, an de Staatsdénsgscht kommen ze kënnen, ausbehalen déi Fonktiounen, déi mat der nationaler Souveränitéit eppes ze don hun. D'Äntwert vum Minister as kuurz déi hei: D'Lëtzebuerger Regierung huet der EG-Kommissioun am Oktober 1990 hir Menong iwwer dee Punkt vun der fräier Zirkulatioun vun den Aarbechter zoukomme gelooss. Dono huet d'EG-Kommissioun op den Artikel 169 vum Vertrag drop higewisen, datt Lëtzebuerg deen nach nët ausgeféiert hätt, an déi sechs Punkten opzielt, déi a Fro kommen: Transport (Fisbunn-, Lokal- an Regionaltransport), Waasser-, Gas- an Elektreschdénsgscher, Post, Gesondheetswisen, Spill-, Primär-, Sekondär- an héier Schoulen, öffentlech Etablissementer fir d'Fuerschung, —

En Aarbechtsgrupp géif dat alles emol studéieren wéi et viru kënn goen. De Minister géif an der éischter Zäit dem Regierungsrat e Gesetzprojet virleën an deem de Statut vun de Staatsbeamten modifizéiert an an deem d'Konditioun ageféiert géif, *no deer d'Kandidate fir Staatsbeamte kënnen ze gin, déi dräi Verwaltungssproochen Lëtzebuergeresch, Däitsch a Franséisch kenne missten.* (Fro 354 vum 14.4.1991)

Am Ministerrot vum 4. Oktober 1991 wor doriwwer Rieds, Der EG-Kommissioun gouf déi speziell Situatioun vu Lëtzebuerg a Bréiwer duergeluegt. Elo wiren ewell vun 175.000 «Gehalts- a Lounempfinger» 48% Ausländer, d'Regierung awer drop géif halen, datt d'Kandidaten déi 3 Sproochen fir de Staatsdénsgscht misste kennen.

* * *

An engem Informationsblat vun der EG «Freizügigkeit für Europas Bürger» heescht et: D'Bürger aus der Communautéit kënnen hir Aarbechtsplaz an hiren Openthalt bant der Communautéit fräi wielen an hun do déi selwecht Rechter wéi déi Leit aus deem Land. Dat heescht nun awer nët, datt se sollten op d'«Wanderschaft» goen, well di allerméischst Bürger am léifsten do liewen a schaffen, wou si hir Hemecht hun. Sou wor et Jorhonnerte laang an den europäesche Staten, an esou wäerd et och fortun an der Europäescher Communautéit bleiwen. Wann awer nun een sech baust séngem Hemechtsland an engem anere Land vun der Communautéit wëllt nidderloossen, an dat as apaart fir déi jong Generatioun, deem steet an der Communautéit d'Dir op.

Elo ewell kënnen d'Bürger vun der Communautéit ewéi doheim an engem anere Land hirem Beruff nogoen. Egal, ob se selbstänneg sin oder nët, si kënnen dofir eng Openthaltssautorisatioun, déi wéinegstens 5 Jor gutt as an déi no enger Demande verlängert ka gin. D'Openthaltrecht as och automatesch fir d'ganz Familjen. Et kann nëmmen aus Grënn vun der öffentlecher Uerdnung, Sécherheet oder Gesondheet refuséiert gin. Am Fall vun enger kuurzer Beschäftigung oder enger Demande fir eng Verlängerung no méi wéi 12 Méint ouni Aarbecht, kann d'Zäit vun der Openthaltssautorisatioun ageschränkt gin. Wien aus Altersgrënn nët méi schaffe kann, huet Recht op en onbegrenzten Openthalt an deem Land, wou e geschafft huet, virausgesat, datt en do dräi Jor op d'manst gewunnt an op d'manst zwielef Méint do geschafft huet.

Déi am egene Land ageschriw we si fir eng Plaz ze sichen an an engem anere Land eng Plaz sichen, kënnen dofir dräi Méint an deem Land bleiwen. Si brauchen dofir nëmmen hir Identitéitskaart an e Formular (E 303, den een am Aarbechtsbüro kritt) an E 119 (bei der Krankekeess ze kréien), a si mussen sech an deem Land, wou se opgehol ginn, als op der Sich no engem Aarbecht aschreiwe loossen.

Bis 1993 sin déi hei Ännerunge virgesin: D'Recht op eng fräi Wiel vun der Aarbechtsplaz an dem Openthaltuert bant der Communautéit kréien d'Aarbechter och vun denen neie Länner, déi als lescht an d'Communautéit erakomm sin, Spuenien a Portugal, an déi, déi an dene Länner sech eng Aarbecht wëlle sichen. D'Openthaltrecht kréien och d'Studenten an déi, déi net méi schaffen, an alle Mëmmberstaaten, och wann se net an deem Land geschafft hun, an deem se sech niderloosse wëllen, wann se nowiese kënnen, datt se an deem Land, dat se ophëlt, genuch fir ze liewen hun.

Doriwwer eraus schléit d'Kommissioun vir, de Bürger vun anere Mëmmberstaaten *no enger gewësser Openthaltisdauer d'Gemengewalrecht zouzege-stoen*.

Et geet dann nach viru mam Communautéitsrecht, wou vun alle Bürger een esou vill wéi deen anere wir, egal aus dem egene Land wéi aus denen anere Communautéitslänner. Fräien Zougank fir all Beruffer, ausbehalen wou et ëm d'«Ausübung der öffentlichen Gewalt» geet. Wou se Zougank kënnen hun, as an der Äntwert vum Minister uewen ugin.

* * *

Et gët e Veräin «Solidaritéit», deen derfir antrëtt, datt «an cism Land Lëtzebuurger an d'Auslänner weiderhi friddlech zesummeliewen. Lëtzebuerg brauch d'Auslänner, an d'Auslänner si frou, hei eng Aarbechtsplaz fond ze hun... Wann awer elo politesch Kreesser d'Walrecht fir Auslänner fuerden, dann huet dat näischt méi mat Integratioun ze din. Integratioun kann nëmmen heeschen, sech de «bestehende» Verhältnësser unzepassen, an net ze probéieren, dës elo ëmzeänneren. Duerfir sollten zu Lëtzebuerg weiderhin nëmme gebiirteg Lëtzebuurger an Auslänner, déi Lëtzebuurger gi sin, doriwwer bestëmmen, wat mat hirem Land geschitt. Et as dat hiirt gutt Recht.»

D'Positioun zu deer Fro huet d'Actioun Lëtzebuergesch 1982/4 (Nr 14 a 16) festgehalen, ob d'«Auslänner» nun awer d'kommunaalt Walrecht

kréien, eng Fuehrung vun der EG, dat kann ee wuel net esou mir näischt dir näischt vun der Hand weisen, well wann aner Länner aus der EG dat maachen, da wäerd et zu Lëtzebuerg sécher kaum anescht méiglech sin, a wa mer äis nach esou dergéint stäipen a wieren. Si hun elo jo ewell d'Walrecht fir d'Beruffchämberer zougestanc kritt! Ob et engem gefällt oder net...

* * *

«Fänken se och hei un, dat nozemaachen, wat an Däitschland geschitt?» Sou an engem Lieserbrëif am «tageblatt» vum 21.9.1991, wou zéng «Skinheads» an eng Wiirtschaft gestürmt sin an do d'Leit mat «faschisteschen, auslännerfeindleche Parolen» provoziere wollten. Déi bekannt «National Bewegung» (mir hate jo emol esou eng Bewegung am Krich a wëssen, wat dat as) huet Plakater ophänke gelooss: «En Häerz fir Lëtzebuerg». Domat ka jo jiddereen averstanc sin, wann ee säi Land gär huet a respektéiert, mä et duerf op kee Fall dann nach heeschen: Auslänner eraus. — Et duerf een déi Leit sécher froen: Wat méiche mer dann, wa mer keng Auslänner hei hätten? Géif ee vun denen Daboen an de Gruen mat der Piosch schaffe goen, Garçon spillen...? Wat hätte mer da gemaacht, wéi d'Schmelze gebaut si gin, wa mer net d'Preisen an d'Italiener an aner Auslänner gehat hätten? Sin dat haut net och gutt Lëtzebuurger gin? Huet net en Däitschen, e gewëssen Adam de «Bier» fir de Streik goe gedoen, deen du vun der Gestapo verhaft gouf a vun deem bis haut nach kee Mënsch genee weess, wat mat him dono geschitt as. Et as gewosst, datt en zerschloen a getriehakt gouf an dout as.

* * *

Zwéin aner Bréiwer huet d'«tageblatt» de 26.9.1991 publizéiert, an denen och esou Noriichte bejoozt gin: «... datt een sech net méi respektéieren kënn erauszegoen, ouni op der Strooss vu «Skinheads» ugehal ze gin... Mannerjäreg wieren do derbäi, déi domat dene méi ale weise wëllen, wéi dichteg se wieren... se missten opgeklärt gin... Woufir léisst d'Regierung zou, datt vun der «National Bewegung» Flugblieder virun de Schoulen ausgedeelt gin...»

An engem anere Brëif heescht et, datt eng «neugegründete Miliztruppe kahlgeschorener Gesellen übernimmt Polizeifunktionen unserer Stadt, indem sie nachts Passanten anhält, die sich als Luxemburger ausweisen müssen... Mir wird Angst und Bange, male ich mir doch aus, was mir

und meiner Frau, eine Mulattin, passiert wäre, hätte die mit Ketten, Schlagringen und Stöcken bewaffnete Horde uns angehalten ...»

De Guy Wagner schreift dozou: «Paradox. Eis Faschiste vun der National Bewegung hun sech èrem zu Wucrt gemellt. Op Plakate schwätz se vun engem 'Häerz fir Lëtzebuerg'. — Wéi kann dat sin: Wou hun Aarschlächer dann en Häerz?» — Déi aaner Zeitunge verdamen alleguer esou Saache ganz energesch.

* * *

D'Lëtzebuurger Steemetzer an Appersmänner hun am August an der Uertschaft Elba am Winoma County an Amerika en Haus an d'Rei gemaacht, dat e Lëtzebuurger, de Jean Marnach, viru gutt 100 Jor mat Steng do gebaut hat. Si kruten dofir vun der «Preservation Alliance of Minnesota» e Präis zougesprach, de «Preservation Award», deen de 5. Oktober iwwerrecht gouf. Sollte mer nët och esou e «Marnach-House-Project» hei am Land schafen, fir grad esou hei déi al Gebaier, déi een erhalen sollt, an d'Rei ze setzen, well mam Stat dauert et eng Fiwegkeet, bis et esou wäit as?

* * *

«Parlez français, s.v.p.!» titeliert d'*Josiane Kartheiser* am «tageblatt» säi Leitartikel vum 22.7.1991. Et wir nët ëmmer schlechte Wëlle vun de Geschäftsleit an de Restauranten. Si fannen dacks kee Personal vun hei ... Mä vun den Ausländer dierft een awer erwaarden, dass si no enger Zäit dach dat bëssche verstoe missten, wat ee wëllt hun ... Mir sollten den Ausländer kee Virwurf maachen, wa mir selwer ze kammoud wieren, eis Sprooch richteg ze schwätzen an schreiwene ze léieren. Jo, och richtig schwätzen, amplaz se mat Germanismen an Amerikanismen zersetzen, mat dem lichtschaenen Argument, d'Sprooch misst sech upassen — wou ee mat Sproochgewunnchten sproochlech Noléissegkeet a Lidderegkeet mengt ... Am Schrëftleche wir et nach schlimmer, well munnech Leit nach mengen, si kënnen schreiwene wéi se wëllen, wat näischt anescht wir, wéi Kammouditéit, amplaz der Sprooch dat zouzegeston, se dee Respekt krit, dee se verdéngt ... Ëmmer méi Ausländer géife Lëtzebuergesch léieren, weingstens esouvill, dass se sech mam Noper an dem Handwerker verstännege kënnen ... Et wir gutt, wann elo en neit Buch gemaacht géif gin, fir d'Lëtzebuergesch ze léieren, d'Buch vun der Actioun Lëtzebuergesch wir eppes vereelt ... (Mir froen äis, fir

wat dass et vereelt sollt sin? Et wor awer zënter 1975/76 gutt genuch, zemol wou nach däitsch, englesch a portugiesch Traduktiounen derbäi koumen.) Ufanks Oktober géif en europäesche Forum iwwer Minoritéitssproochen, den «European Writers Congress», organiséiert mat dem lëtzebuergesche Schrëftstellerverband a mat der Ënnerstëtzung vun der Regierung. (Bis ewell as awer nach näischt esou gewiescht.)

* * *

An engem anere Leitartikel am «tageblatt» vum 18.9.1991 freet d'*Josiane Kartheiser* ënner dem Titel «Zweckentfremdete Kultur»: Woufir baume mer de Pei-Museum egentlech? Well d'Regierung dem Groussherzog an der Groussherzogin, déi sech fir zäitgenössesche Konscht interesséieren, hinnen dat fir de 25-Jor-Troun-Jubiläum versprach huet? A well mir, erëm, d'Noperen iwwerzege wëllen, dat mir nët nëmmen eng Plaz fir Banke wieren ... Wat dra gewise soll gin, weess d'Regierung nach ëmmer nët ... Zegläich missten si sech awer bewosst gin, dass si selwer et sin, déi mat hirem Euro-Ballet a Pei-Museum gewisen hun, wéi aner kënschtlerech a kulturell Kreesser behandelt gin, wann och hei an do Positives geschitt as ...

* * *

Am Leitartikel vum «tageblatt» vum 25.9.1991 geet et iwwer «Vun Autocuren a Bicher» vum *Josiane Kartheiser*. Et weist op d'Litteraturdeg vu Klierf hin, vum 5. a 6. Oktober. Wat d'Autocuren dovunner hätten, gët gefrot. D'Bilanz vun der offizieller Ënnerstëtzung dierft sech «bescheiden entpuppen», jiddefalls wäit ewech vun de 50 Milliounen, déi den Euro-Ballet krut, an dat wat mam Pei-Museum geschéie soll. Et sollt een awer nët ondankbar sin ... well et elo mam Servais-Haus virugéing ... d'Subside fir e Buch ze publizéieren a Wirklechkeet nët méi wéi e Präis fir e puer Bicher sin. D'Ënnerstëtzung vum Schrëftstellerverband wir «bescheiden» ... e Sekretär kënn se nët astellen ... si bräichten awer een, wa se och nëmmen e bësschen opbaue wëllen ... Et geet dann nach am Enn Rieds vum Kultururlaub a vun engem «Stadtschreiber». — A wie géife mer dann dofir huelen? well mer dach clauter deer Stadtschreiber hun! — D'Resolutioun vun de Litteraturdeg fant Dir an dëser Nummer.

* * *

Da wësse mer elo emol, wat mir sin: eng *non-Nation*. Mir sin ze kleng, mir sin ze reng, fir eng

Natioun ze sin, fir mat dene groussen Honn pisen ze goen. Sou mengt den Här Finkielkraut an der Paräisser bekannter Zeitung «Le Monde». — En Englänner, den David Blake, mengt dat och an der Wochenzeitung «The European — Europ's first national newspaper every week». De Mister Blake mengt, mat esou kleng Lännercher sollt een dach oprauben, se poulricht ee fir allemol ausradéieren. D'Insel Malta hätt bal grad esouvill Leit, mä se wir dofir awer kee Mëmber an der Communautéit... Et sollt een do radikal durchgräifen a Lëtzebuerg soen, datt et nun eemol nët grouss genuch wir, fir e Recht op eng egen Natioun ze hun, en egent Land ze sin, dat och nach iwwerall an der Communautéit géif matschwätzen... a kommandéieren, e Vetorecht huet...

Wéi dat maachen? Mä hinnen d'Wiel gin, fir sech un déi belsch Provënz Lëtzebuerg unzeschleissen oder, well et jo eng germanesch Sprooch hätt, et un déi aner Säit an Däitschland mat eran huelen. A wann dat de Lëtzeburger nët géif gefalen, d'Land einfach un ee verkafen, eng Stee ofhalen. (Et as jo nët fir d'éischt an eiser Geschicht, datt eist Land sollt verkaaft gin! d'Red.)

Hie mengt dann nach, datt nëmme méi grouss Länner kënten bestoen, a wann dat geschéich, datt sech d'Länner crëm no Volleksgruppen opdele géifen, dann eppes Schéines géif entstoen. Et kënnt een de Mister Blake froen, wat dann d'Schotten, déi aus dem Wales an aus Nordirland, wou een den aneren doutschleët, dozou mengen. Well, sot nët zu engem Schott, e wir en Englänner! wa s'och mat a «Grouss Britannien» leien! — Hien dierft och wëssen, woufir datt et nach e fräit Lëtzebuerg gët. Ëmmer an ëmmer an der Geschicht huet ee vun den Noperen et wëllen astiechen, et siewen d'Preisen, et siewen d'Fransousen, et siewen d'Belsch, mä well keen deem aneren dee «Schong» vergonnt huet, si mer bliwwen, wat mer sin. De Blake weess och näischt vun dem Streik 1942, wou Lëtzebuerg dat eenzegt Land war, wou d'Nazë Meeschter woren, dat dee gemaacht huet an et dono elle mat Doud a Kazett huet misse bezuelen.

D'Äntwerten an den Zeitunge woren och deemno. Et wir fir ze laachen, wann et nët esou arcsçileg wir. Näid as eng béis Kränkt!

* * *

De Lëtzeburger Schrëftstellerverband (LSV) hat eng «oppen Dir» den 12. September 1991, wou ee konnt gewuer gin, wat dat da wir. Si hun eppes

90 Mëmbren, wou Auteure mat Numm awer nët all derbäi sin; vum Dezember un hun s'e Büro am «Konschthaus beim Engel» um l'eschmaart; si hun clo 60.000 Frang Subsid an zwéi Jor kritt... Eng zweet wor den 30. November 1991.

* * *

Den Henry Hary, dee franséisch schreift, krut 1991 vun der Haute Académie littéraire et artistique de France am Poésie-Concours zu Nogent-sur-Oise: e Prix d'Honneur au 24e concours international, eng gëlle Medail; um «World Congress of Poets» en zwéte Präis fir «Poème sur la paix», en drëtten Präis fir «L'Amitié».

* * *

D'Madame Viviane Reding, Journalist an Europa-Députéiert, huet vum italienschen Staatsminister Giulio Andreotti den Adelaïde-Ristori-Präis am Complesso Monumentale San Michele zu Roum fir hir Aktivitéiten am Europa-Parlament, wéinst hirem Asaz fir Versteesdemech téschent de Leit a fir d'Gläichheet a Gehaltsfroen vu Mann a Fra, iwwerrecht kritt. An hirem Merci seet si, datt si déi Eier nët fir sech eleng géif ugesin, mä och als Eier fir d'Lëtzeburger alleguer. Dobäi huet si och op déi vill Italiener higewisen, déi heihinne schaffe kouden a ganz vill fir de Wuelstand vum Land gemat hun.

* * *

D'Mëmbere vun der Actioun Lëtzebuergesch 1991, opgedeelt op d'Kantonen:

Lëtzebuerg	773	36,4 %
Esch	565	26,6 %
Dikrech	156	7,3 %
Capellen	130	6,1 %
Miersch	110	5,2 %
Gréiwemaacher	104	4,9 %
Réimech	64	3,0 %
Iechternach	51	2,4 %
Réiden	40	1,9 %
Klierf	35	1,6 %
Wolz	30	1,4 %
Veianen	21	1,0 %
Total hei am Land	2.079	97,8 %
Am Ausland	47	2,2 %
Alles zesummen	2.126	100 %

Jeanine Theis-Kauth

Neijoëschbréif un déi ieweschst Instanz

Här, deen s Du de Stärekrees,
a wat ech nët nach alles weess,
mat dénger staarker Hand regéiers,
wéi kënnt et, datt s Du dech beschwéiers,
fir d'Mënschheet aus dem Dreck ze zéien?

Du goufs äis nieft dem plaakge Liewen
nët vill Verstand mā fräie Wëllen;
fir wat konns Du do uewen dëllen,
datt mär nët wësse wat mer sollen?
Mer rawen, schäffen aus dem Vollen,
a jidderee wëllt uewe ston. –
Do muss dach d'Welt zeschane gon.

Verjo eis Falen op de Stiren;
wëll Du, datt mer wéi Kanner wiren,
déi laaches Monds den Dag genéissen!
Looss d'Léift nees duerch eis Oodre fléissen,
verdreif den Haass, de Gascht, den Näid!
Fänk haut schonn un, well, Här, 't gët Zäit!

René Kartheiser

Sylvester

An der huerer Rommel
pauert d'Joër vu gësch;
hënt ëm zwielef Auer
flitt et duer op d'Mësch.

Gold blénkt an de Glieser,
am Gesiicht flaamt d'Glous;
kësst dat schéinste Meedchen
a schenkt him eng Rous.

Loosst är Lidder klénken,
wënscht deen aner Gléck;
an aus hiren Aen
do liicht d'Freed zeréck.

Sprangt an danzt zesummen,
denkt haut nët u muer;
sollt et nët riicht räissen
gi mir et gewuer.

Aus dem Bicherbuttek

Aus den Zäitschrëften :

An «*Les Cahiers Luxembourgeois*» No 3/1991 (4-6 Nummern d'Jor, Abonnement 2.000 Frang, Postscheck 11074-46) gët un de verstuerwenen Akteur Jos. Noerden (* 31.3.1927 Esch-Uelzecht, † 13.2.1991 Berlin) an un de Professor Tony Bourg (* 13.2.1912 Wäicherdang, † 18.6.1991 Wäicherdang) erënnert. — E Gedicht vum Pol Pütz «Éierewain» a vum Pir Kremer «Se bauen eng nei Autobunn», en Auszuch aus dem Roger Manderscheid séngem neie Roman «De papagei um käschtebam», deen elo crauskomm as, sin déi Bätträg op Lëtzebuergesch. — De Rosch Krieps beschreift en «Unikat», an domat mengt en eng Rëtsch Artiklen, oder e Buch, vum Carlo Hemmer, dat de Carlo iwwer d'Lëtzebuurger Sprooch schreiwe wollt, mä nët fäerdeg gemaacht gouf, obschongs ewell eng Parti dervu fir eng éischt Korrektur gesat wor. Hien huet s'awer beiennee gehalen, gebonnen an dem Ganzen den Titel «1000 Wuert Lëtzebuergesch» gin, wat esou en «Unikat» gouf. Datt de C.H. (sou wore séng Initialen) sech zimlech mam Lëtzebuergesch ofgin huet, beweisen Artikelen, déi an der «Hemmet» (1944-46) erschéngen sin.

Wa mer dem Michel Raus säin Artikel «Versuch über eine Versuchung» (Ried, déi hien op der Lëtzebuurger Woch zu Tréier gehalen huet) ernimmen, an deem Rieds as iwwer de Roman an der Lëtzebuurger Dialektliteratur, dann as et nët geduecht, fir eppes iwwer séng Menung doriwwer, déi Romanen u sech, aussoen ze wëllen, mä nëmme well en iwwer d'Orthographie aus «wissenschaftlichem Niemandsland» sech gelungen, alles anescht wéi galant ausdréckt. Mir zitieren, fir datt eis Membre verstinn a Bescheed wëssen (S. 64):

Gegen das Luxemburgische als möglicherweise tragfähige Literatursprache hat sich auch die Politik vergangen, als sie Ende der Achtziger (sic! — et wor 1984 wuel gemeint), rührend bis erbarmungsregend naiv und blauäugig, zum Teil aber auch angetrieben von Kulturfolkloristen und Sprachassistenten, meinte, das Luxemburgische auf eine höhere, staats-offizielle Ebene heben zu müssen, indem sie die von lebenswürdigen Dilettanten letztentwickelte Orthographie per Gesetz (dat wor 1975/76) zur legal verbindlichen Schreibweise des Dialekts beför-

derte... vor allem aber nach dem letzten Krieg, haben sich unzählige sprachwissenschaftliche Laien an orthographischen Reformen versucht... den unzweifelhaft germanischen Dialekt zu gallikanisieren... Die nunmehr legale, zum Teil an den Schreibtischen, vor allem aber in den Druckereien praktizierte und humorlos strikt durchgehaltene Orthographie des Luxemburgischen, und hier wird die Angelegenheit fast zum Verhängnis, erweist sich zunehmend als ernstes und schwer überwindliches Hindernis für die Literatursprache Luxemburgisch auf dem Weg zu ihrem Leser... die politisch-parlamentarisch sanktionierte Schreibweise für viel zu viele Leser ein schier unerklümmliches intellektuelles Gebirge... Man möchte gar nicht erst wissen, wieviele der immer zahlreicheren Leser... alsbald genervt von einer ebenso wirren wie in sich unschlüssigen und inkonsequenten, unnötig komplizierten und zu disparat inspirierten Orthographie, die Bücher wieder aus der Hand legen und vielleicht für länger oder auf immer für den rezeptiven Unterhalt, die diskussionswerte Pflege des Luxemburgischen als literarisches Medium, verlorengelassen...

(Säit 71): ... Das Moselfränkische ist eine Alltags-, eine Umgangs-, eine ihrer Phonetik nach schier unschreibbare Sprache; d.h. im wesentlichen nicht niedergeschriebene Sprache... Das Luxemburgische ist heute... von den übermächtigen Hoch- und Schriftsprachen in seiner Eigenart existentiell bedroht oder bereits verdrängt, zumindest aber von diesen Sprachen und allen möglichen Fachjargons durchmischt... Einige Querulanten, die sich als die eigentlichen Luxemburger Sprachpuristen ausgeben, möchten nur zu gern den Dialekt in seine eigene Vergangenheit zurückboxen und schriftstellerisch etwa wieder in den ohnedies nostalgisch verklärten Zeiten kleiner Handwerker und ärmlicher Bauern wieder ansetzen: Die industrielle und technologische Revolution hat aber nicht bloß die Hochsprache, sie hat vor allem auch die Dialekte bis ins Mark ihres Wortschatzes getroffen. Schriftsteller also fordern sich selbst handwerklich heraus und locken die lesende Öffentlichkeit aus der Reserve, wenn sie aus dem versteinern dem Idiom kleiner Leute weithin sichtbar leuchtende Romanfunken zu schlagen gedenken, wenn sie die Faustregel außer Kraft setzen möchten, nach der in einer niederen Sprache auch nur niedere Genres, etwa Schwänke, allenfalls weltfremde Heimatpoesie, vielleicht patriotische Lieder,

zu garstigeren Kabarett- oder Revue-Songs oder Spottreserve, zu gewinnen seien.

Die Heimattümelei ist auch gerade im winzigen Luxemburg eine Angelegenheit der etablierten politischen Rechten, neuerdings auch einer anscheinend geringen, dafür aber um so lautstärkeren und aggressiven extremen Rechten, die mit ausländerfeindlichen Vignetten im Rückfenster ihres Autos, mit rassistischen Graffiti einer angeblich drohenden Überfremdung zu wehren vorgeben; diese «Berufs-luxemburger» fordern u. a. von den Ausländern ultimativ, luxemburgisch zu lernen, andernfalls sie früher oder später außer Landes verwiesen werden.

De Michel Raus mengt dann... *«Die von deutscher Schriftstellerei herkommenden Dialekt-Romanciers Guy Rewenig, Roger Manderscheid und Nico Helminger stehen, in unterschiedlicher Dosierung freilich, allesamt politisch und weltanschaulich links...»* Souwäit an Auszich dat, wat de Michel Raus mengt soen ze missen. Dat as jo säi gutt Recht.

Eis Mëmbren a Licser kënnen sech hir Menong doriwwer selwer maachen, eent wëlle mer jhust festhalen, datt eiser Menong no et dach keng *«Kulturfolkloristen und Sprachrassisten»* woren, déi d'Politik derzou bruecht huet, *«das Luxemburgische auf eine höhere, eine staatsoffizielle Ebene heben zu müssen, indem sie die von liebenswürdigen Dilettanten letztentwickelte Orthographie per Gesetz zur legal verbindlichen Schreibweise des Dialekts beförderten»*. Woren déi, déi d'Schreibweis fir de Lëtzebuurger Dictionnaire no méintlaangen Diskussiounen festgeluegt hun, sin dann de Robert Bruch, d'Joffer Hélène Palgen, de Josy Meyers, de Jos. Hess, den Ernest Ludovicy, an nët ze vergiessen de Jos. Töckert an den Isi Comes *«Kulturfolkloristen, Sproochrassisten oder liebenswürdige Dilettanten»*? Datt se fir Leit, déi déi konsquent an iwwerluegt Schreibweis schreiwe wëllen, trotzallem Kniet huet, kann nët ofgestridde gin, zemol d'Schreibweis «ee» vum laangen, zouenen e-I aut (cf. Grammatik [Robert Bruch] § 6.⁴, S.24) an offene Silben besser bäibehale wir gin (z.B. deen-deenen-den, Krankheet, -heten, -heten) — am Weste vum Land meescht «ä» — wat d'Sach méi lücht hätt kënnen maachen. Wourop d'Behauptong fousst, datt deen *«eindeutig und unzweifelhaft germanische Dialekt zumindest orthographisch zu galikanisieren»* (S. 69) fond gët, as engem nët klor.

Iwwerhaupt, d'Schreibweisen. Wéi as et dann an den Héichsproochen, am Engleschen, Franséischen, Däitschen? As doranner eng Konsequenz

ze fannen? Gët do nët laang a breet iwwer d'Orthographie gestriden? Déi Schreifweise géifen op de geschichtleche Gank vun der Sprooch zrëckgoen, heescht et dann do als Explikatioun.

All Mënsch weess, datt d'Lëtzebuergesch eng Alldaags- an eng Emgaangssprooch as, créischt zënter 1825 geschriwwen gët, an datt se vun den Héichsproochen ellen ënner Drock steet as klor — et weist sech all Dag méi, dofir brauch een nëmmen de Radio 92,5 ze lauscheren, oder dat ze liesen, wat an eiser Châmber geschwat gët. Datt nun awer déi Kréigler (Querulanten) sin, déi dorop hiweisen a wënschen, datt een dat Lëtzebuurger Wuert soll huelen, woufir mir eent an eiser Sprooch hun, versteet een nët gutt. Zréck gedréckt ka se nët gin an déi «verklärt» Zäite vu klengen Handwierker an aremséilege Baueren. Wëllt een dat? Sin dat Puristen, déi nët averstane sin, mat e. a. d'«Deviation as ausgescheldert», de belsche Minister Martens huet d'«Vertrauen ausgeschwat kritt» (92,5 de 5.10.91). Wat sollen se him dann ausgeschwat hun? — Et sief.

Et gefällt engem och nët, wa Rieds geet vun enger «niederer» Sprooch, wouan een och nëmme «nieder» Genren, faul Witzen a weltfriem *«Heimatpoesie»*, vläicht patriotesch Lieder, «eppes fir Männerowenter» höchstens Kabaret oder Revue-Lieder, Spottspröchelcher, kënn maachen. Kann een dann nët unhuelen, datt eis Schrëftsteller bewisen hun, datt dat nët esou wouer as; huele mer nëmmen de Marcel Reuland, den Tidd Schroeder, den Nowe, de Fernand Hoffmann, de René Kartheiser, de Pir Kremer, de Pol Pütz, de Guy Rewenig, de Rosch Manderscheid...

Wéi Recht awer, datt de Michel Raus mat senger Bemierkung vun den auslännerfeindleche Pechbiller an den Autoen huet, weist sech an der leschter Zäit ëmmer méi. D'AL huet bis elo esou Actiounen verdaamt, an si huet nimools gefuedert, datt en Auslänner *misst* Lëtzebuergesch léieren. Jhust de Konträr: Ëmmer méi Auslänner *wëlle* Lëtzebuergesch léieren, *fräiwëlleg*, well se nët als Friemer ugesi wëlle gin, well se gär mat de Leit wëlle schwätzen. An d'Actioun Lëtzebuergesch fuedert ni, datt, wann se dat nët méichen, ausgewise géife (sollte) gin.

Méi nët dozou. Ob eis Schrëftsteller nun all lénks oder riets stin as äis egal, wa se gutt an uerdentlecht Lëtzebuergesch schreiwen, nëmmen da léine gin, wann et guer nët anscht geet.

* * *

An der Nummer 4 vun de «*Cahiers Luxembourgeois*» liese mer déi konterbosseg Iwwersetzung (Jhemp Hoscheit) vum Lëtzebuergeschen wéi e Computer iwwersetze géif, z.B.: D'Präisser vun de Wunnéng ginn an d'Lut (Les prix des maisons vont dans la lumière...); Mir sinn net allzevill kannerfrëndlech (Nous ne sommes pas aimables envers les enfants...). — Dann erënnert sech de Léon Blasen u seng Theaterzäit an der «Lyra» vun Ettelbréck. — Ernimme mer och nach dem Pir Kremer säi Gedicht «C'est la vie».

* * *

An der «Galerie» 9 (1991) No 2 (4 Nummern d'Jor, Abonnement 850 Frang, Postscheck 38981-84) gëtt emol de Präis «Robert Krieps» virgestallt, deen d'Europa-Députéierte Ben Fayot a Marcel Schlechter gestéift hun, fir op deer enger Säit d'Erënnung un de verstuerwene Kulturminister Robert Krieps waakreg ze halen, an op deer anerer Säit geduecht as, fir «remarquabel» Aktivitéiten op kulturellem, europäeschem Gebitt auszezeechnen. Aus den Hommagen un den Tony Bourg wëlle mer deen op lëtzebuergesch vum Frank Wilhelm ernimmen; dann en éischte Rapport vum Fernand Zeimes iwwer säi Radtour vun Alaska (Anchorage) bis a Mexiko; en anere vun der Rose Nennig «Eng Landschaft ännert sech», déi 24. Folleg vu «Jaanscht de Wee», an denen et ëm d'Natur an Ëmwelt geet, alle béid an eiser Sprooch.

* * *

Elo zu den neie Bicher :

Carlo Hemmer. Säi Liewe, säi Wierk. 294 Säiten, illustriert. 1.050 Frang. — Dëst Buch gouf beicnengesat vun de Frënn vum Carlo Hemmer, deen den 11.11.1988 zu Ettelbréck stënterlech verscheed as an de 26.6.1913 zu Kaiserslautern op d'Welt koum. D'Buch gouf den 1. September 1991 am Schloss zu Veine virgestallt — wou den Adrien Ries d' Laudatio gehalen huet — a bréngt nieft dem Lieweslaf vum Carlo Hemmer (vum Lex Jacoby) sénger Rieden a Publikatiounen. Vu Beruff Ekonomist, wouss hien d'Ökologie mat der Ekonomie ze verbannen, wat een net vun engem Wirtschaftsfachmann sou ouni näischt unhuele kënn an erwaart hätt, well déi jo an anere Kategorien denken a liewen.

Als groussen Naturfrënd, deen zu Fouss a mam Rad, net nëmmen duurch d'Land getrëppelt a gefuer, mä bal an all Kontinent marschéiert as, huet hien ewell zënter Joër an Dag säi Respekt a

séng Léift fir d'Natur dokumentéiert. Fir hie wor dat eng «Valeur inestimable», wéi hien een Artikel tituléiert huet. E Veräinsmann wor hien net — hie wor wéi ee seet, en Eenzelgänger, vum Gespann géif ee soen en Eespänner, deen awer gär mat anere spadséiere gaangen as — obschongs hien den éischte Präsidant vun der «Natura» 1971 wor. Wéi grouss säin Enthousiassem fir d'Natur an Ëmwelt wor, weist sech a sengem Testament. Et kann een et am Buch noliessen. Jorelaang wor e Präsidant vun den «Aubergen», an en hat séng Freed mat jonge Leit.

En apaart A hat e fir Schéines, net nëmmen eleng an der Natur, mä och fir d'Konschtwierker. Alles dat huet hien a sengen Artiklen betount, alles dat, wat en op sänge Resen am Land an dobausse gesin huet. Do dernieft loug eis Sprooch him och uewen. Dat beweist säi Manuskript «1000 Wuert Lëtzebuergesch», dat de Rosch Krieps an de «*Cahiers Luxembourgeois*» No 3/91 vun alle Säite lieweg beschriwwen an en «Unikat» betitelt huet.

De Carlo, wéi en duurcheweche vu sänge Kollegen a Frënn gennant gouf — da wouss jidderec wat fir e Carlo et wir — huet sech net gär an e Jach spane gelooss; fräi an esou vill wéi méiglech onofhängeg, tolerant, sou huet en 1954 d'Wochenzeitung «*D'Lëtzebuerger Land*» gegrënnt, wou e jorelaang d'Schaffpärder wor.

Wat hien alles geschriwwen huet, dat weist sech an der Bibliographie vum Hugues Schaffner am Buch vu Säit 217 bis 287. An dach dierft dat net alles sinn, well an «*D'Hemecht*» (1944 - 1946) fanne mer 4 Artiklen iwwer eis Sprooch: «Fir eis Sprooch méi räich ze maachen» (No 12/1944), «Fir eis Sprooch méi reng ze machen» (No 19/1945). Dann (awer op däitsch): «Von der Mundart zur Sprache I» (No 47-48/1946), «Von der Mundart zur Sprache II» (No 51/1946). En aneren Artikel an deer Wochenzeitung (No 42/1945) geet iwwer «Pour le rétablissement du patrimoine artistique». An de «*Cahiers Luxembourgeois*» No 18/1947 beschreift en de «Le Musée régional de Martelange» (op deer belscher Säit). Dann och an deer Zäitschrëft: «Minette-Idyll» (No 20-21/1947), «L'agriculture et les industries moyennes du Bassin Minier» (No 20-21/1947).

Séng Frënn maachen zënter sengem Doud all Jor en Tour (dët Jor wor et den drëtten), deen se Carlo-Hemmer-Tour gedeeft hun, an si hun him op d'Graf schreiwe gelooss: *Dausend Wee bas de gaangen / iwwerall woors du doheem / well hues du de Fridde fond / deen neiers soss ze fannen as.* Wien nu méi iwwer de Carlo Hemmer, als Mënsch an

als Auteur wësse wëllt, ka sech mat rouegem Gewëssen dat schéint Buch kafen, dat als Erënnung vu sänge gudde Frënn fir déi aner — a sécher fir si selwer — zesumme gesat gouf.

P.S.: Zoufällg fannen ech an de «*Cahiers Luxembourgeois*» No 7/1938, S. 809, an der «Tribune des Jeunes» eng Äntwert vum Carlo Hemmer op d'Fro: Fir wat schreift dir op däitsch oder op franséisch? Hien äntwert (op franséisch): Tëscht denen zwou Sproochen, déi mir schreiwen, maachen ech keen Ënnerscheid, keng Wicl. Ech wäerd et och ni maachen. Wann ech op däitsch oder franséisch schreiwen, geschitt dat spontan, esou wéi ech gelaunt sin. D'Haaptsaach as, egal op franséisch oder op däitsch, datt mir lëtzebuergesch denken.

(Ech hun nëmmen e puer Nummere vun de «*Cahiers Luxembourgeois*» vu virum Krich.)

* * *

Ënner dem Titel «*hannerwëtzt mat bireschnëtz - lëtzebëtzt*» as am Verlag «Op der Lay», L-9650 Esch-Sauer, e Bichelche mat 140 Säiten (A/5) erauskomm, an deem de Roger Manderscheid fir säi Spaass a fir denen aneren hiren och, déi et liesen, e Koup Limericks beienee geknätzelt huet, souwuel op lëtzebuergesch ewéi op däitsch. Wat as nun e Limerick? Et si Nonsens-Versen, déi no der irescher Stad oder Grofschaft Limerick genannt sin, e Gedicht an enger Strof mat 5 gelungenen, komesche Reimen. Ongefëier esou:

*E Mann vun der Scheid
krut eng mam Knëppel op d'Säit
lo läit en do ze keimen
zerbrécht sech de Kapp fir ze reimen
Wat as e gebäit de Mann vun der Scheid*

oder:

*E Mann koum vun Izeg
dee wor keemol pi(s)peg
du koum ee mam Scheid
an 't goufe feight
mam Mann der Scheid vun Izeg*

Déi elei sin nun nët aus dem Rosch Manderscheid séngem Bichelchen, déi sin nämlech vill besser, well do derbäi kann ee laachen, lächelen a schmotzlächelen, wéi e.a. an denen hei:

*g. r. s.
Op der lay zu esch-sauer sëtzt gollo
owes spickt nach ze sangen de gollo
d'esch-lacher sin eescht
op der buerg brëllt e geesch
d'lorelei déi vun hei déi heescht gollo*

oder:

*g. r. - r. m.
zwéi schreiweren op der musel
déi kruten zu maacher den dusel
nëng leit hu gesiess
wéi si gelies
wie krëich do, gell gi, net dusel.*

Dat lëschtet Buch as spaasseg illustréiert vum Renée Weber a wie gär méi wësst, dee ka jo säi Virwëtzt do stëppelen. E kritt et an de Bicherbuttecker an och beim Verlag Op der Lay, Post-scheck 89095-49, fir 450 Frang.

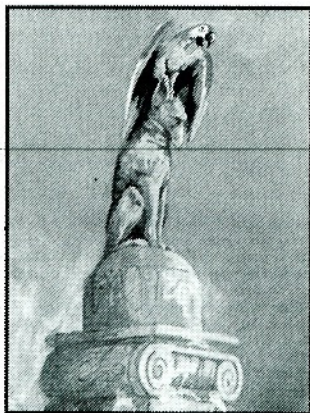
* * *

«*D'Muschkilusch*», dem Guy Rewenig säi Kannerbuch, dat am Nationale Litteratur-Concours 1989 ausgezechent gin as, koom elo an der 3. Oplo eraus. Präis 450 Frang, an de Bicherbuttecker an am Verlag Op der Lay.

* * *

Dem Roger Manderscheid säin neit a lescht Buch, e Roman, «*de papagei um këschtbam*», as an den Editions Phi, Postkëscht 66, L-6401 Iechternach erauskomm. An der Ukënnung heescht et, et wir eng Fortsetzung vum «*Schacko - Klak*», wou an deem hei déi Zäit vun nom Krich beschriwwen as, aus der Perspektiv vum jugendleche Chrëscht. Präis 995 Frang.

ROGER MANDERSCHIED

**de papagei
um
këschtbam**

Da wëlle mer d'Bichelche vun den «*Ëlwenter*» ernimmen, dat de «Club vun den Ëlwenter» fir séng 25 Jor Bestoen erausgin huet.

An deem Buch, mat Biller an Zeechnungen si «*Geschicht a Geschichte van Ëlwen an den Ëlwenter*» beschriwwen an erzielt, deels op däitsch, franséisch an *Ëlwenter*. 19 Leit hun eppes bäigesteiert. Fir d'éischt eis Chämberpräsidentin Erna Hennicot-Schoepges, déi hir Wurzelen zu Ëlwen huet, dann de Wëllkëmm vum Ëlwenter Buergermeeschter Lucien Majerus (Ëlwen hat 1910 déi meescht Awunner: 2779, haut huet et dör nach 1997). D'Virruwaart as vun der Präsidentin Jeanny Schroell-Oberlinkels; d'Retrospective mécht d'Sekretärin Germaine Majerus. Iwwer d'«Trois-Vierges» weess de Jos. Hirsch munneches (och neies) ze erzielen an engem ganz gutt dokumentéierten Artikel. D'Uergel aus der Porkiirch, déi aus dem 17. Jorhonnert schéngt ze sin, stellt de Patrik Colombo vir. Näischt vun der Eisebunn ze soen, wir nët an der Rei, dofir huet den Ed. Iedermeyer gesuegt mat séngem Bäitrag «Ulflingen und die Nordlinie». An Ëlwenter Sprooch gët «D'Geschicht van der Ëlwenter Postkutsch» verzallt, dono kënnst e Gedicht vum Nicolas Heinen «Der Postillon» (sai Papp wor dee leschten, dee mam Päerd d'Post ausgefouert an ausgedelt huet). Wuel deen allerleschten Artikel vum † Pierre Grégoire as hei ze fannen, wou en iwwer séng Ëlwenter Zäit an der Post erzielt. Fir hie wor «Ëlwe méi wéi e Stiedchen». Vun der Douane zu Ëlwen gi mer eppes duurech de Jos. Goedert gewuer. Mir gesin och en Oberzollkontrollleur an Uniform mat Schacko a Säwel. Aus dem leschte Krich gët eng Episod vum Nic. Peiffer erzielt, un déi d'Erënnerung vum Johny Flick un déi Leit uschléisst, déi 5, déi op der Kopp, no beim Restaurant Lamy, an der Offensiv erschoss si gin. Da stellt den Heng Rinnen en treien Eislecker vir, den Eugen Bauler, deen 1888 zu Ëlwen op d'Welt koum a séng Ëlwenter Sprooch fir séng Gedichter a Geschichten ëmmer gebraucht huet. Vum Eugen Bauler sin do ze liesen: «Di al Ëlwenter Larei; Dängt Bild; Méng Hämicht» an d'Novell «Laabi». A «Geschichten an Erzältes» erzielt den Heng Rinnen an der Bënzelter Sprooch vu sénger Zäit an der Ëlwenter «Universitéit». Gedichter si vum Marcelle Thibo-Stoffel (Eist Duarref, Mon cher village); Di Ëlwenter op der Musel vum † Francis Steffen, eng Erënnerung un de Lou Hemmer vum Germaine Majerus. Aus séngen Erënnrungen aus de Krichsjoren erzielt de Georges Gevigné, an de † Jupp

Heinen mécht e sentimentale Spadséiergank ronderëm Ëlwen.

Sou, dat wir den Ëlwenter hiirt Buch fir hir 25 Jor; et kascht 560 Frang, huet 110 Säiten, as illustréiert, a ka beim Germaine Majerus (Girondins-Strooss 4, L-1626 Lëtzebuerg — Postscheck 21043-91: Di Ëlwenter) bestallt gin.

* * *

En anert Buch mat ville flotte Biller, schéi lackeleg presentéiert, as dat Buch vun de 50 Jor F.C. Blo-wäiss Izeg, mat enger Häerd lëtzebuergesch Artikelen, déi meescht vum Änder Hatz, an an deem déi 50 Jor vum Foussballclub vun Izeg duergestallt gin. De ganze Lieweslaf as op lëtzebuergesch opgezielt, et gët och esou an deer Sprooch vum ä.h. un den Albert Kongs (1908-1968) erënnert — de Foussballsterrain huet säin Numm — deen an der Resistenz vir derbäi wor a vun 1961 bis 1968 Präsident vun der F.L.F. gewiescht as. Hie wor ee vun dene véier, déi téscht der Libération an der Offensiv op enger Fahrt an d'Eislek vun de Preise gefaange geholl gi sin, koum an d'KZ a vun do awer glécklecherweis erëm heem (Artikel vum N.K.). — Intressant fir Theaterfrënn as den Artikel «Theater, Fester a Balen» vum Raymond Spier, an deem d'Theaterstécker opgezielt gin, déi se an deer Zäit gespillt hun. — Geschichtlech gët iwwer de «Spueneschen Eck» erzielt, de «Grousse Brand» vum 15. Abrëll 1878, wéi 32 Haiser verbrannt sin, well se all Stréideech haten (1846 woren nach 6.961 Haiser am ganze Land mat Stréi gedeckt), méi doriwwer kann een am Buch nolicen, grad ewéi iwwer «Itzeg 1940-1990» an deem vum Raymond Spier an Änder Hatz viles vu Klengem a Groussem opgezielt gët, wat an dene Jore geschitt as, sou och vun dene Jongen, déi am Krich gefall a vermësst sin; erschoss gouf e.a. 1942 de Léo Zeimet nom Streik. Wéi Izeg soss bis 1940 ausgesin huet, weisen Ansichtskarten, déi den Änder Hatz beieneegeraacht huet, grad wéi «Izeg haut a gëschter» mat Biller vu fréier a vun haut dernieft gesat (Jean Haan an Änder Hatz). — Et as deemno nët eleng d'Geschicht vun engem Sportclub, mä och munneches Lokalgeschichtlech an deem Buch vun 286 Säiten ze fannen, dat dofir och nët nëmme Foussballfrënn dierft intresséieren. Et kascht 750 Frang plus de Porto.

h.r.

* * *

Jean Welter: «Auf den Spuren des 'Blannen Theis' (Mathias Schou), 1747-1824, as den Titel vun

engem Illustréierte Buch (20×21 cm), dat erauskoum, wéi de Blannen Theis, alias Mathias Schou, e Monument zu Gréiwemaacher opgeriicht kritt huet (cf. den Artikel an dëser Nummer op Sait 135). De Jhang Welter as de Spuren nogaang, wou et nëmme méiglech wor, a wann hie méngt, hien hätt vläicht nët renglech all Spur iwwer de Spillmann fond, da muss een sech froen, wat dann nach iwwer dee bekannte Spillmann ze fannen as. — Bekannt wor de Blannen Theis, soss hätt d'«Luxemburger Wochenblatt» sécher 1824 keng Notiz vu sémgem Doud bruecht. Et as esou vill an deem Buch vun 126 Säiten opgekeipelt, datt een nët wéisst, wat nach derbäi ze kommen hätt. Vläicht den Datum vum Bestiednes vum Theis mat 65 Jor (?) mat der Barbara Kremer, vu wou, datt déi wir, wéini datt se gestuerwen as? Hei gët ee gewuer, datt den Theis zweemol bestuet wor, déi éischte Kéier mat der Maargréit Kummer, wéi e 36 Jor hat (nët 34 wéi am Buch steet); ob se Kanner haten as nët feststellen, schreift de Jhang Welter.

No engem Virwuert vum Kulturminister Jacques Santer an dem Buergermeeschter Norbert Konter gët d'Familje Schou mat Dokumenter (am Faksimilé) aus de Porregeschteren opgezielt. Sou wéi den Auteur dene Spuren nogong, sou verfollegt hien déi och vun denen, wou eppes iwwer de Blannen Theis no sémgem Doud gedicht an erzielt a geschriwwen gouf. Et huet laang gedauert éier erausfond gouf, wien de Blannen Theis egentlech wir, bis de Léon Senninger, deen onermiddlechen an akribesche Fuerscher, cendäiteg bewiese konnt, datt et e «Schu» wir a kee «Gelhausen», wéi et laang ugeholl gouf. Grad esou wéi hei déi Verwiesselungen opgefëiert gin, sou sicht den Auteur d'Spuren an der Geschicht, dem Geschéien an de Gebräicher, déi op déi meeschtens nach bekannt (kleng) Volleksliddere hëfieren, déi de Blannen Theis soll geschafene a gesungen hun.

Wat hei ganz sécher intressant as, dat as d'Lidd «d-bauren an der ribott, e lidchen zum blannen Theis sénger Fidel», dat de Jhang Welter an engem Buch vum Franz Joseph Mone: *Quellen und Forschungen zur Geschichte der deutschen Literatur und Sprache* (1830) entdeckt huet. Et gët an der Schreifweis vum Original bruecht, dat duurch den Orthograph an d'Sprooch ouni Zweiwel dem Anton Meyer zouzeschreiwene as. An domat weist sech eng aner Spur, déi op den A. Meyer hëfiert, vun deer bis elo wuel nach keen eng Anong hat. De Mone war Professor op der Universitéit zu Léiwen, den A. Meyer 1831

op Léiwe komm, liese mer an der «Mundartdichtung» vum Fern. Hoffmann. D'Buch koum 1830 eraus, an et gin nach aner Texter op lëtzebuergesch dodran ernimmt, wou eng Parabel vum «Verluerene Sonn» an der Sprooch vun der Stad an der Emgéigend, vum Sauerdall, vun Dikrech, vun Iechternach an aus dem Museldall, «also eine vergleichende Studie anhand desselben Textes» (S.61) zitëiert sin. Dënnicht nach Regele fir d'Schreifweis vum Museldialekt. — Dem A. Meyer séng sechs Gedichter aus dem «Schréck op de Lëtzebuerg Parnass» huet de Mone gehat, den A. Meyer zitëiert an «Ich besitze andere handschriftlich, die ich unten mitteile». Déi zwéin haten deemno Kontakt mateneen. Datt de Léon Senninger dat nët erausgeschnëfelt huet, wonnert een, wou en dach déi vum Firmenich Joh. Math. an de «Germaniens Völkerstimmen...» (Band I/1843) «De Roth» opgedriwwen hat. Dëst Lidd steet hei an der Originalschreifweis (vum Emile Mentgen an déi vun haut fräi iwwersat) a soll an der «Mundart von Grevenmacher» sin. — Et freet ee sech, ob do den A. Meyer nët och d'Hand am Spill hat? Et schéngt mer es, datt et eng Saach vu Linguiste wir, fir emol virun ze fuerschen.

Déi Lidder, mat an ouni Nouten, déi opgezielt gin, sin duurcheweche haut nach bekannt. — Et sief dem Schreiwere vun dësen Zeilen erlaabt z'ernimmen, datt séng Groussmamm a séng Mamm deer Lidder(che) kannt hun; sou och dat «Ech hun e Freier», wou et am Buch an deer éischter Zeil heescht: «Ech hun e Freier, en *huet* mech gâr», wou si ëmmer gesungen hun: «en *hätt* mech gâr, e kritt mech nët a wann e benzeg wâr.»

Mam Auteur vum Buch kann ee sech froen, wéi dann de Blannen Theis Gei spille konnt, wann en eng verkrëppelt Hand hat, wéi d'Bild et weist, dat den Edmond de la Fontaine vun engem J.P. Schou kritt huet, der Société pour la Recherche et la Conservation des Monuments gouf, an dat haut an dem Musée um Iëschmaart as. Et freet ee sech nach mam Auteur, ob dat stëmme sollt, datt den Theis vum zweten Dag u blann soll gewiescht sin? As en éieren ouni Aen op d'Welt komm? (Dat as et nach hei am Land klirzlech gin.)

Nu gutt. Mat deem schéinen an intressante Buch huet de Jhang Welter de Blannen Theis, de Mathias Schou, vu sénger Gebuert bis zum Doud an och nom Doud verfollegt, mat allem wat iwwer e gedicht a geschriwwen gouf, wou en an eiser Literatur ernimmt gët, wéi am Renert, am Gedicht vum Dicks (dat vum John Weis vertount gin as),

beim B. Weber, dem A. Berens, Nik. Welter, Marcel Reuland, Nik. Hein, Jos. Berrens a Jos. Duhr, wat e selwer soll geschafen a gesongen hun, him domat och e Monument gesat, dat an eiser Litteratur bis haut gefeelt huet. Dofir soll dem Jhang Welter merci gesot gin, zemol hien äis nach op eng Spur vum A. Meyer setzt.

D'Buch as op der Gemeng Gréiwemaacher ze kréien; et kascht 500 Frang plus 60 Frang Porto (Postscheck 1050-80).

D'Stad Gréiwemaacher huet engem aremen, dailerlechen a blanne Spillmann e Monument opriichte gelooss, eng Strooss no him genannt (de 25.3.1991), wéi soss nëmme grouss a bedäitend Dichter, General an ancr dichteg Leit eent kréien. Hei as och emol en aneren, nët «illustre» Mensch geëiert gin ... h.r.

* * *

D'Veiner Geschichtsfremm (Jos. Kremer, Pierre Bassing, Jean Milmeister) erënneren an enger schéiner, flott illustréierter Extranummer op 115 A/4-Säiten un dem Dicks séng Veiner Zäit vum 1881 bis 1891. Op 22 Säite beschreift de Pierre Bassing dem Dicks séng Veianer Joren — en Artikel, deen och an «*Nos Cahiers*» No 3/1991 gelies ka gin — an deem déi zéng Jor vum «halwen» oder «gebroochene Rad» mat vill Eenzelheten opgedécht gin, wou de Veiner Spott mat dra liicht. Nei sin d'Faksimile vum Dicks séngen Uurteler, wou e Jong vun 11 Jor drai Deg Prisong krut «wegen Marodieren von Früchten» an eng I'ra véier Deg Kittchen, well se heesche gaang as. Aner Faksimile si vum Deckel vum dem Dicks sénger véier Komédistécker, déi e séngem Bruder Léon a sénger Schwëster Joséphine zoucrkannt huet; se sin alle véier 1856 beim V. Bück, Lëtzebuerg, gedréckt gin an hu 17 Su (d'Kirmesgèscht), 15 Su (D'Mumm Sess) an 12 Su (De Scholtshéin an De Koséng) kascht, dann de Stierfakt an d'Doudebild.

De Jean Milmeister weess muenches an engem «fundéierte» Bäitrag ze soen iwwer: säi Liewen (mat der Grafried vum C.M. Spoo), séng Gedichter a Vollekslidd, säin Theater (mat Text vum «Veiner Wäissert» am Original), séngen Aarbechten iwwer Folklor (mat egene Bemierkungen dozou) an dem éischte Guide: Vianden et ses environs.

Dem Batty Weber säin Artikel: Diks in Vianden, dem Pierre Grégoire séng Ried, wéi d'Dicksfeier de 25.9.1966 zu Veiane wor, Dicks-Theater-Owenter zu Käsen an eng Zeen aus der «Carmina Orania» vum Jean Milmeister (24.11.1990)

sin an deem schéinen a gutt illustréierte Buch festgehalten, wou awer nach en aner Faksimile, den Akt vun der Stee vum Dicks séngem Piano mat Stull a Musikalien, enregistréiert den 3.1.1892 zu Dikrech, reproduzéiert as.

Hei sief dem *Guy Mays* säin Artikel an de «*Cahiers Luxembourgeois*» No 5/1991 ernimt, wou et ëm d'Stee (6.8.1891) vum Dicks séngem Habb a Gutt geet, déi nët laang no séngem Doud gehale gouf, an de Piano kee Kefer fond hat.

Mat deer Publikatioun as e Liewesbild vun der Veiner Zäit mat anerem beschriwwen, déi all Dicksfrënd nieft säi «Gesamtwierk» setze soll. D'Buch kascht 400 Frang a ka bei de Veiner Geschichtsfremm bestallt gin (CCP 11514-68 — BGL 30-241772-82 — BCEE 4900/0414-4). h.r.

* * *

Hei nach e puer nei Bicher an e Gesellschafts-spill, déi ewell ze kréie sin:

Renée Estgen-Mertens: Verziel mer eng Geschicht. Märcher op lëtzebuergesch. ISP, 690 Frang. Info-Video-Center.

Nicole Graffé, ill. Gaby Lassans-Schank: Engt bësschen annescht. 690 Frang, Ed. E. Borschette, Krëschtnesch.

Walt Disney / Lex Roth: Schneewittchen an déi siwwen Zwerger. ISP, 480 Frang.

Asterix / Lex Roth: D'Rous an d'Schwert. ISP, 320 Frang.

LUDOLUX / Roger Leiner, Lucien Czuga: E Spill mam Superhemp. Ed. Revue, 1990 Frang.

Denkt drun, wann ech glift . . .

an iwwerweist d'Cotisation

vu 500 Frang fir 1992

(wann Dir keen «Ordre permanent»

gemaacht hut)

op ee vun eise Konten

Postscheck 6644-48

Spuerkeess 100/7250-4

BIL 4-100/9748

Dir spuert äis domat vill Aarbecht

a Käschten.

Litteraturdeg zu Klierf 1991

Klierfer Resolutioun 1991

D'Auteuren, déi de 5. a 6. Oktober 1991 op de 5. Litteraturdeg zu Klierf beienee waren, hun sech op dës Resolutioun gëenegt:

— Fir méi Professionalissem an der Kultur ze erméiglechen fuedere mir, datt de Gesetzprojet iwwert de Kënschtlerstatut csou séier wéi méiglech op den Instanzewee geschéckt gët.

— Mir begréissen, datt d'Servais-Haus zu Miersch den nationale Litteraturzenter gët, a fuederen, datt dësen Zenter virun allem och fir d'Litteratur vun haut opsteet.

— Am Kader vun de Schoulprogramme wënsche mir eis, datt déi aktuell Lëtzebuerger Litteratur méi präsent gët wéi bis elo.

— Mir verlaangen, datt d'Gemege sech iwwert de Wee vu Bibliothéiken, Liesungen an anere kulturelle Manifestatiounen méi staark fir d'Lëtzebuerger Litteratur asetzen.

— Am Hëlleck op 1995, wa Lëtzebuerg europäesch Kulturstad gët, fuedere mir, datt d'Lëtzebuerger Litteratur an der allgemenger Héichstëmmung déi Roll ze spille kritt, déi hir am Lëtzebuerger Kulturliewen zousteet. Dat heescht och, datt d'Auteur scho bei der Präparatioun vum Programm mat-schaffen.

— An dësem europäesche Kontext hätte mir gär, datt d'Regierung deen néidege Budget fir de Festival *Forum Europa 1992*, dee sech mat de klengen Sproochen ofgët, zur Verfügung stellt.

Klierf, de 6. Oktober 1991

Robert Siuda

Klenggeketen

Culot

E spillt sech als Chefjeer op,
dee besser schéisste kënnt
an huet e Stopprevolver-Stopp
um Laf vu senger Flënt.

Ech

Hannen-, vir- an niewendrun,
't as alles op dat Wuert bezun
a wat Dir mir och dofir géift,
kee vun lech kréich méng gréisste Léift.

D'Seërcher

Wat se nët alles maache fir een ze kréien!
E Rousegaart kritt ee versprach!
An an der Zäit, wann d'Rouse bléien,
gët en als Mëllechkou gestrach.

E geféierleche Borscht

Huet e Fuuss sech en Amt bis erschlach,
da baut e sech et aus
a mécht amplaz e Fuusselach
eng Wollefshiel sech draus.

Mouken

Et sin déi ägen Ticken,
déi een am meeschte picken,
well virun dene Lanzen,
do as sech schlecht verschanzen.

Zéi Leit

Si hun den Iwwerfloss
bis zum Iwwerdross,
mä géiwe vrun der Hällendir
nach näischt vun hirem Räichtum hier.

Tit Schroeder

De Waunter as lo Fouermaun ...

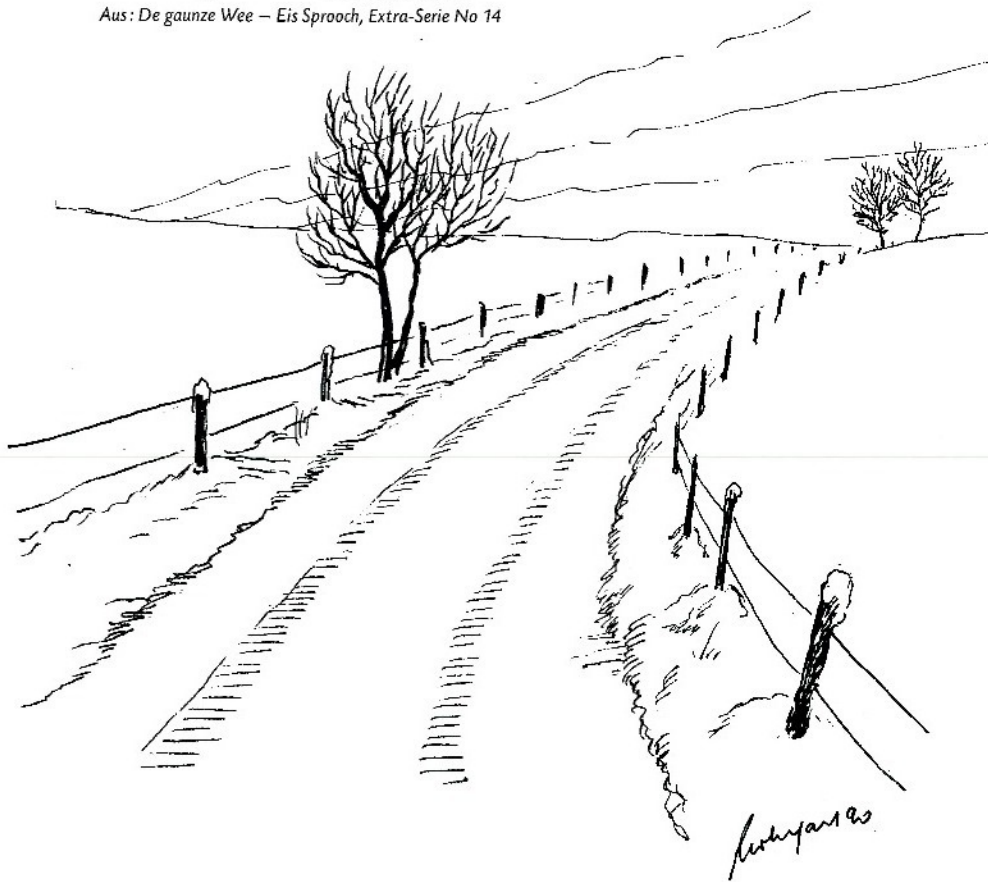
Op Weitfeld ziddre Som a Stréi,
an d'Loft geet durech Muerch a Schaunk,
um Flouer fléie Kueb a Kréi,
an d'Blieder rabblen an dem Haunk ...

De Waunter as lo Fouermaun –
séng Gäissel päift duerch Bësch a Baun.

Op Weitfeld schneit ee schaarfe Waund,
eng Gäissel klaakt duerch Daul an Där ...

De Waunter as lo Här am Laund,
an op de Koppen an der Fär –
do läit d'Gewëlleks wêi eng Klack vu Bläi ...
héint bréngt hie Foure Schnéi erbäi.

Aus: De gaunze Wee – Eis Sprooch, Extra-Serie No 14

Si hun äis verlooss ...

† Adrien Ries

Onerwaart as den Adrien Ries duurch e fataalt Ongléck den 10. Oktober 1991 bei engem Frënd zu Ribeaupillé, deem hien an der Lies houlef, fir ëmmer vun äis gaangen, am Alter vun 58 Jor. Hie wor de 14. Juli 1933 zu Biwels op d'Welt komm, do wou säi Papp Schoulmeeschter wor, koum du mat der Famill op Iewerlëng, huet séng Primärschoul an denene zwéi Dierfer gemaacht, gong op Clairefontaine an zu Epen an de Kolléisch an huet op der Universitéit vu Léiwen Jura, Agronomie an Ekonomie studéiert.

Vun 1958 bis 1962 huet e bei der Royal Dutch Shell zu Lëtzebuerg an zu Bréissel geschafft, éier e bei d'E.G. koum, wou e fir d'éischt «Chef de cabinet adjoint» an der EG-Kommissioun a säi Chef de Lambert Schaus wor. 1965 krut e mat der Landwirtschaft ze din, gouf 1972 de verantwortleche Mann vun der Präispolitik an allgemenge Wirtschaftsfroen an der Landwirtschaft, 1973 as en dann den Hauptmann dovun. 1979 gouf en Direkter an der Generaldirektioun fir Landwirtschaftssaachen, an den 1. Januar 1987 huet e séng Pensioun geholl, wéi säin ieweschter Chef, de Jacques Delors him d'Wiel gelooss huet virun ze schaffen oder d'Pensioun ze huelen, wéi en an engem vu sénge Bicher (op lëtzebuergesch) geschriwwen huet. —

Sou as den Adrien Ries duurch séng Kennerschaft, säi Fläiss a séng Aarbecht op eng «déck» Plaz komm an dofir jorelaang am Ausland huet misse sin. Mä hien huet séng kleng a séng grouss Hemecht nimools vergiess a verleechent. Et huet hien ëmmer a säi Gebuurtsduerf Biwels an den Urdall gezun. Dernieft huet e séng Hemechtssprooch respektéiert an héich gehalen. E leschten Zeien dovun as nach viru kuurzer Zäit säi Lieserbrëif an den Zeitungen, an deem e frou festhält, dat d'Strooss a séngem Hemechtsduerf hiren ale lëtzebuergeschen

Numm erëmkritt huet. An esou wéi en doranner nët gezéckt huet, fir den Numm vu virdrun als oniwweerluegt ze nennen, sou huet hien och kees gezéckt, fir dat ze soen, wat gesot musst gin.

Fräi a frank a riichteraus huet hie séng Menong duerbruecht, ouni no lénks oder riets ze kucken, och wann en domat deen een oder deen aneren op d'Téiss getrëppelt huet. Trëppelen as gutt gesot; hien as ëmmer gär zu Fouss gaangen, fir d'éischt op Santiago de Compostela (99 Deg'ënnerwee), Rees, déi en an engem Buch beschriwwen huet. Grad ewéi séng aner Anterpris, wéi en zu Fouss op Jerusalem sollt pilgeren mat engem vu sénge Jongen, déi an «eis sprooch» (No. 31 an 32) nozeliesen as. Hien huet et wuel nëmme bis Bari gepackt, wéinst dem Gekrichs an deer Géigend, wou en higoc wollt.

Ouni elo all séng Bicher an Artikelen, Rieden op Lëtzebuergesch wëllen opzezielen, wéi «Rieden op Lëtzebuergesch», «Groussherzoginsgebuertsdag», huet hien nach fir den Institut Grand-Ducal, Section des sciences morales et politiques, e puer Konferenze virbereet gehat, an dann nach en décke Classeur voll mat Spréch a Riedensaarten zesummegeraacht, déi elo wuel nët méi publizéiert wäerte gin. Et deet engem leed, wann dat geschéie soll.

Loosse mer awer nach betounen, datt hien e ferventen a generéise Mëmbler vun der «Actioun Lëtzebuergesch» wor, ëmmer fir eis Sprooch agetrueden as, drop gehalen huet, se an der offizieller Schreifweis ze publizéieren; an dat nët eleng, e wor och fir e proppert an uerdentlecht Lëtzebuergesch, dat jidderee verstoe konnt a sollt, ob geschwat oder geschriwwen.

D'Actioun Lëtzebuergesch bedauert dofir desté méi dat fataalt Ongléck duurch dat hien aus dem Liewe gerass gouf. Hien hat nach esou vill wëlles ze maachen, nach säi

Pilgergank op Jerusalem op en Enn ze bréngen...

Séng Familjen huet e gudde Mann a Papp verluer, d'AL en treie Mëmbler. Mir wärten den Adrien Ries soubal net vergiessen. Sénger Familjen, der Fra an de fënnef Kanner eist deifst Bäileed. hr

(cf. Noruff am Lux.Wort, 12.10.1991, tageblatt 12.10.1991)

* * *

En Hierschtdag zou Biwels

Mir schreiw den 14. am Wäimount 1991. D'Hiwele rondem Biwels hun creischt deelweis d'Hierschtfaarwen opgedron, well d'Eeche spueren sech jo d'Grings am Laf ëmmer méi laang wéi déi aner Beem. Vum seidegbloen Himmel erof spigelt sech e puer liicht Wollécken am stëlle Waaser vun der Our, déi Biwels op deer enger Säit ofseemt.

Haut si vill Leit zou Biwels, esouguer méi wéi om schéinste Summerdag. Se si komm, fir dem Adrien Ries äddi ze son, stëll a bedréckt, wéi erschlon vun deer Wourécht, déi kee glewe wollt an déi awer keen ëmstousse kann, kee vu sänge sëllege Frënn a keen aus senger grousser Famill.

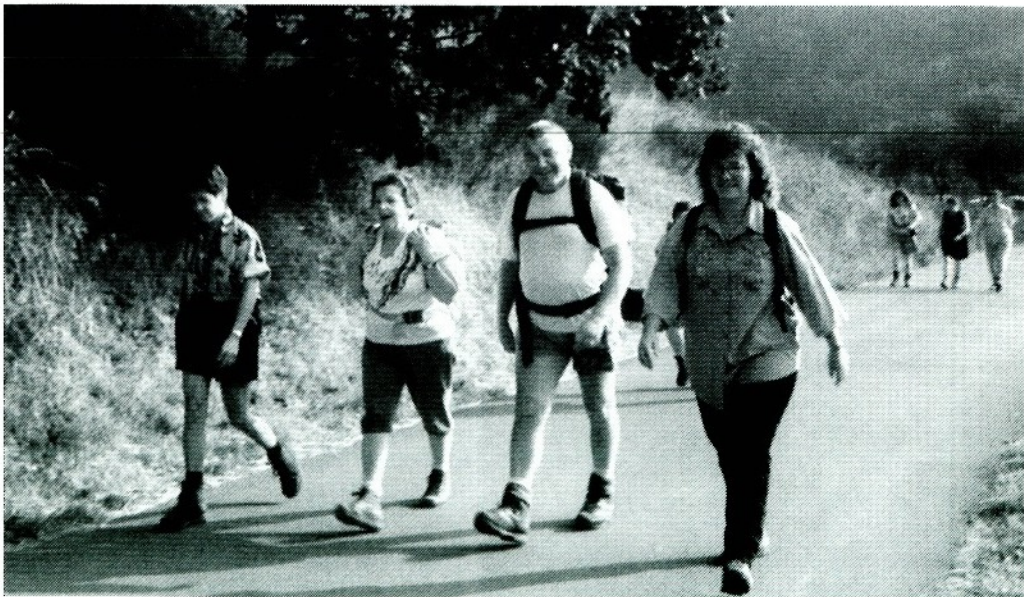
Viru sechs Wochen huet hien nach voller Liewesfreed en Trapp Mënschen, jonker a manner jonker, op d'Biwelscher Héichte geleet an hinnen a séngem kärege Lëtzebuergesch d'Vergaangenheet an d'nei Zäit vu séngem Hemechtsduerf an der Engéigend nobruucht. E wosst viles ze verzielen, den Adrien, a jiddereen huet him gären nogelauschtert.

Den Dag drop, sonndes am Veiner Schlooss, huet hien d'Laudatio gehal, wéi d'Buch iwer de Carlo Hemmer virgestallt gouf. Dës Ried, a ritewechem, éierlechem an iwer kultivéiertem Lëtzebuergesch, war e Meeschterstéck an eiser Sprooch.

Dem Adrien wäerd och e sëllege Luuf nogschreiw gin, op franséisch, op däitsch a vläicht och op lëtzebuergesch, well 't gët vill iwert hien ze son, an 't si genuch kompetent Fiederen, déi dat zou Pabeier bréngen kënnen. Mä, déi mat him rondem Biwels gungen, erënneren äis ëmmer u Stonnen, déi duerch Frëndschaft, Mënschlechkeet, Freed a Wäermt ausgezechent goufen. Awer deemools war et nach Summer — an haut as Hierscht.

Jeanine Theis-Kauth

Den Adrien Ries, ënnerwee mat en etlech Frënn.

GANZ NEI!*Marcel Lamy:***Stuele fir Veräinsschreiwereien**

Wat fir e Veräinsekretär hätt sech nët ewell dacks Kappzerbriechees gemaacht, wann e musst dëst oder dat fir säi Veräin opsetzen? Wann dat och nach op Lëtzebuergesch gemaacht wollt gin, dann hat en et wuel duebel schwéier. Op deer enger Säit, well e vläicht nët wosst wéi en dat Dénge sollt dréien, op deer anerer Säit, well en et ni geléiert hat, op Lëtzebuergesch richtig opsetzen a schreiwen. Nun, deem Dénge huet d'Actioun Lëtzebuergesch elo opgehollef an op 145 Säiten A/4 esou Modeller, esou Stuelen zesummegeraaft, déi se denen ubitt, déi sech derfir intresséieren. Mä et sin nët nëmmen deer Stuelen eleng doranner ze fannen, et sin och Modeller dran, fir Statuten op Lëtzebuergesch opzesetze fir egal wat fir ee Veräin oder Club; et kritt ee gewisen ewéi ee Mëmberskaarten, Annoncen, Stëmmziedelen, Kandidaturen, Prokuratiounen, Demanden oder Gesucher u Gemeng a Regirung, fir Bestellungen, Begréissung, Reklamatiounen, Kontrakter asv. ka «formuléieren». Domat nët genuch, derbäi sin och déi al lëtzebuergesch Nimm vun de Méint, de Feierdeg, den Erënnerungsdeg, e kuerzen Iwwerschlag vun der offizieller Schreifweis, e Koup Verben an, wat munneche schwéier fällt, fir sech gutt auszudrécken, Héiflechkeetsformelen (déi lescht vum Jacques Steffen), derzou eng Lëscht fir Blummegärtner, déi och alt geplot sin, fir déi richtig Schrëft op Kränz a Gerben ze setzen.

Déi Veräinsschreiwereien kënnen bei der AL bestallt gin: Actioun Lëtzebuergesch, Postkëscht 98, L-2010 Lëtzebuerg (Postschecknummer 6644-48). De Präis ass 300 Franc, grad dat wat et d'AL kascht, fir se maachen ze loosse, well et geet hir nët drëm domat Geld ze verdénge, mä eleng, fir ze weisen, datt et och op Lëtzebuergesch geet. De Porto (60 Franc) muss leider gerechent gin.

Sollt nun ee sech beschwéieren, fir ze schreiwen, da kann en déi Broschür och um Telefon 47 06 12 bestellen, wou en automateschen Äntwertapparat Dag an Nuecht fonktionnéiert, a wann se no e puer Deg nët do ass, kann e roueg emol reklaméieren, well se ëmmer nëmmen esou séier gemaacht gin, wéi der gefrot gin (wéinst den Drockkäschen an och der Gefor keen Uklank ze fannen, gouf d'Broschür nët drécke gelooss) an, eventuell, den Apparat nët alles opgehollef huet.

Erënnere mer nach jhust drun, datt d'Actioun Lëtzebuergesch – Eis Sprooch och eng Broschür (Extra-Serie No 3) mat Stuele fir dat Dagdeeglecht, wéi Hochzäiten, Kommoun, Verlobung, Kanddaff, Stierffäll, Menüen, Entschëllegungen, Uertschaftsnimm asv. erausgin huet. Déi gedréckt Broschür mat 68 Säiten ass ewell an der drëtter Oplo erauskommen, wat beweist wéi néideg se wor. Si kascht 90 Franc plus 40 Franc Porto.

Actioun Lëtzebuergesch - Eis Sprooch

21, Bredeweg, L-1917 Lëtzebuerg
Postkëscht 98, L-2010 Lëtzebuerg
Tel. (Äntwertapparat) 47 06 12
Konten: Postscheck 6644-48
Spuerkeess 1000/7250/4
BIL 4-100/9748

Wat an den Artiklen steet ass nët onbedéngt d'Menong vun der Actioun Lëtzebuergesch – Eis Sprooch.

Wat huet d'A.L. bis elo erausgin ?

Mir kënnen nach offrëieren:

d'Zäitschrift «Eis Sprooch»

1-1972*	30 F	16-1984	70 F	25-1989	120 F
8-1977	70 F	17-1985	70 F	26-1989	120 F
9-1978	70 F	18-1986	70 F	27-1989	120 F
10-1979	70 F	19-1986	70 F	28-1990	120 F
11-1980	70 F	21-1987	70 F	29-1990	120 F
13-1981	70 F	22-1988	70 F	30-1990	120 F
14-1982	70 F	23-1988	70 F	31-1991	120 F
15-1983	70 F	24-1988	120 F	32-1991	120 F

* Facsimilé, Ried vum C.M. Spoo 1896

d'Extra-Serie

No 1	De Rick, 2. Oplo vum René Kartheiser	50 F
No 2	«Ueter d'Jor», 2. kompletéiert Oplo vum Heng Rinnen	150 F
No 3	Stuelen (Modeller) 3. Oplo fir all festlech an aner Gelechenheiten, eis Uertschaftsnimm, Menuën, d'Schrëifweis asw.	90 F
No 6	«Dem Pränz Muttwëll séng Rees an d'Mäercheland» e Märchespill vum Edith Roeder, mat der Musek vum Louis Beicht, an d'Lëtzebuergesch iwwersat vum Robert Siuda, Illustratiounen vum Pel'Schlechter	300 F
No 7	«Kuurgeschichten» Concours 1989	90 F
No 8	Klenggeketen vum Robert Siuda	90 F
No 9	de Kapp an de Stären vum René Kartheiser, gebonnen	465 F
No 10	Kuerblummen um Lamperbiere gepléckt vum J.F. Gangler (1788-1856) mat der Schrëifweis vum haut vum 'Tun Gonner	90 F
No 11	Lëtzebuergesch-Franséischen Dictionnaire (M.Th. Kroemmer)	100 F
No 12	Radiospiller vum Jheimp Hoscheit	60 F
No 13	Mat Laachen a Kräischen vum Tony Bastian	150 F
No 14	De gaunze Wec vum 'Tit Schroeder	360 F
	«d' Léierchen» (dem Léiweckerche säi Lidd) M. Rodange, l'acsimilé an d'Transcriptioun (1973)	500 F
	d'Buch fir Lëtzebuergesch-Couren: «Kommt mir léiere Lëtzebuergesch» (lëtz-franséisch)	500 F + Porto 80 F
	d'Traductioun vum lëtz. Text vum Buch op däitsch, englesch oder portugiesesch, all Kéier	150 F
	déi 3 Cassetten, déi zu deem Buch gehéieren (et kann een d'Buch oder d'Cassetten och eleng kafen).	945 F
	d'Spéigel vum der A.L.	50 F
	d'bronze Plaquette vum Dicks - Rodange - Lentz	1.250 F + Porto 100 F

Eis Gléckwonsch- a NeiJooschkaarten

d'NeiJooschkaarten mat Text

1014 Greinskapell	1034 Huelmes
1044 d'Schibbreg	1144 Siweburen
1214 Röimech	1224 Mënsbech
1234 Iechternach	1244 Clausen

d'Kaarte mat an ouni Text

1334 Zolverknapp	1344 Schläifmillen
1514 Méchelskiirch	1524 Braneburg
1534 Döifferdang	1544 Rëmmereg
1614 de Möllerdall	1624 Iechternach
1634 de Tafendall	1644 d'Liels
1990/91 Zeechnungen aus dem Buch «Le Luxembourg» dans les gravures du 19 ^e siècle vum François Ewen	
1714 Esch-Sauer	1724 Veianen
1734 Ansenburg	1744 de Grönn

1991/92 Zeechnungen aus «Le Luxembourg illustré et
commenté dans les périodiques étrangers».

Fr. Ewen / J. Welter

1814 Huelmes	1824 Klierf
1834 Veianen	1844 Lëtzebuerg

de Präis vun dese Kaarten as 15 F d'Stéck
bei 100 Kaarten kritt ee se fir 11 F d'Stéck

Porto fir d'Kaarten hei am Land

1 Serie (4 Kaarten)	25 F
3 Serie (12 Kaarten)	40 F
doriwwer	60 F
fir Europa:	30,-/60,-/90 F
fir Iwwerséi:	70,-/155,-/230 F

Gléckwonschkaarten (ouni Text)

1991 / 92 Modern Molerei vum der Madame Lou Kreintz	
612 an 622 'lablau	30 F d'Stéck

Gléckwonschkaarten fir Hochzäit oder Gebuert

Zeechnunge vum O. Nalezinek	
4 verschidde Kaarten	15 d'Stéck

d'Präisser déi mir ugin, si fir d'Mëmbren.

Schoulen, Gemengen, Veräiner oder Mëmbren, déi am
grousse kafen, kënnen Rabatt kréien.

Bestelle kann een durch Iwwerweisungen op ee vun cisc

Konten: Postscheck 6644-48

Spuerkeess 1000/7250-4 — BIL 4-100/9748

Schreift w.e.gl. op äre Virement/Verserment gence wat dir

wëllt an och d'komplett Adress.

All Informatiounen kënn dir um Têlêfon 47 06 12

(Antwertapparat) kréien. Wa keen am Büro as, da sot w.e.gl.

är Têlêfonnummer, mir ruffen Iech dann erëm.

Bestelle kënn dir och schrëftlech un eis Adress:

Action Lëtzebuergesch

Postkëscht 98, L-2010 Lëtzebuerg.

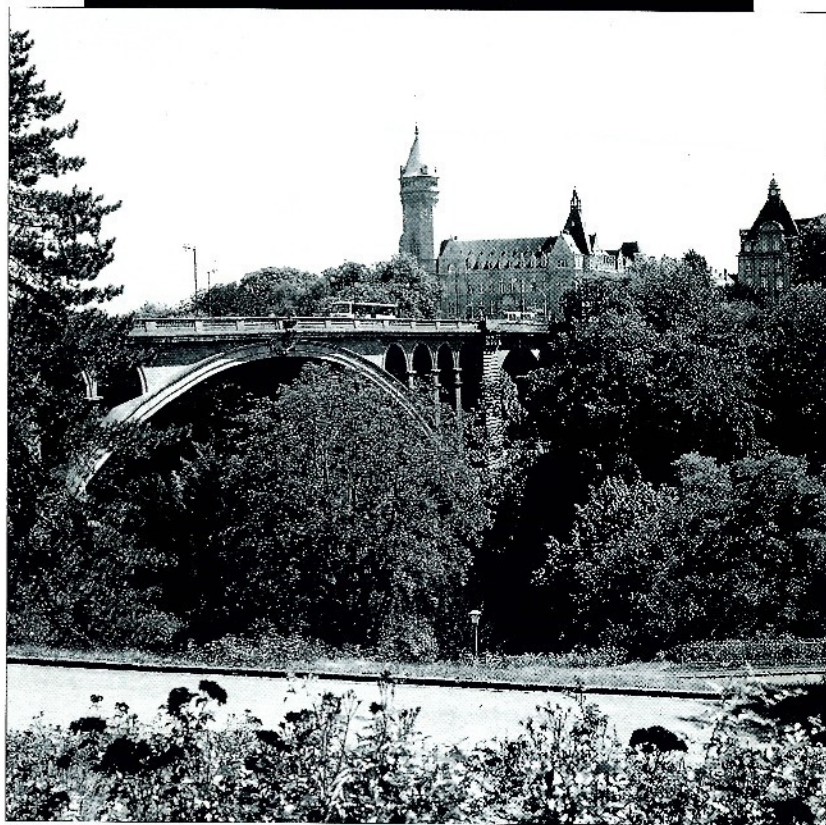
Porto fir Buch/Zäitschrëft fir Lëtzebuerg (wann nôt extra
vermëckt) 40 F

fir d'Ausland a bei méi grousse Commanden, riichte mir eis
nom Posttarif.

Et kann een natierlech och séng Bestellung an eise Büro op
Nummer 21 am Bredewe an der Stad ewechhuelen.

Am beschte fruct een dofir e Rendez-vous.

ÄRE PARTNER

an alle Finanzfroen

SPUERKEESS